

Henri Mutanen

MITÄ TEKEE MIES?

Varhaiskasvatuksen miesten roolit ja miehen
mallina toimiminen naiskasvattajien puheissa

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2019

TIIVISTELMÄ

Mutanen, Henri: Mitä tekee mies? Varhaiskasvatuksen miesten roolit ja miehen mallina toimiminen naiskasvattajien puheissa
Pro gradu -tutkielma, 110 sivua, 1 liitesivu
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2019

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia rooleja mieskasvattajilla on varhaiskasvatuksessa ja millaisia ehtoja miehen mallina toimimiseen liittyy. Tutkimusongelma kiteytyy sukupuolisensitiivisen kasvatuksen problematiikkaan: tarkoituksena on luoda kuvaa siitä, kuinka miehet ja miesten roolit välittävät lapsille erilaisia miehen malleja ja sukupuolirooleja. Tässä tutkimuksessa aihetta lähestytään naiskasvattajien näkökulmasta kartoittamalla naisten odotuksia, käsityksiä ja kokemuksia miehistä, heidän rooleistaan ja toiminnastaan sekä hyvästä mieskuvasta.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu sosiaalisen ja performatiivisen sukupuolen sekä hyvän kasvatuksen käsitteiden ympärille. Viitekehys pohjustaa miesten vastuuta omasta sukupuolirooleja välittävästä performansistaan ja perustelee, miksi miehen mallina toimiminen on kasvatuksellisesti oleellinen kysymys. Lisäksi viitekehyksessä huomioidaan varhaiskasvatukselle ominainen toimintakulttuuri, jossa työnjako ja ammatilliset roolit perustuvat osittain moniammatillisen työyhteisön sisäisiin eroihin etenkin vahvuuksien, heikkouksien ja mielenkiinnon kohteiden osalta. Tässä tutkimuksessa erot liittyvät sukupuoleen ja siihen kytkeytyvään elämänhistoriaan.

Tutkimus sitoutuu hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan, on luonteeltaan laadullinen ja pyrkii kasvattajien kokemusmaailmaa kuvailevaan tietoon. Tutkimusaineisto koostuu viiden varhaiskasvatuksessa työskentelevän naisen pari- ja yksilöhaastattelusta. Haastatteluaineisto on kerätty puolistrukturoiduin teemahaastatteluin kevättalvella 2019 ja analysoitu sisällönanalyysin keinoin.

Miesten ja naisten piirteet ja roolit nähtiin haastatteluiden alkuun samanlaisiksi ja mahdollisia eroja pidettiin persoonaan, ei sukupuoleen liittyvinä. Haastatteluiden edetessä ja tutkimusanalyysin myötä erot tulivat kuitenkin näkyviksi ja vähintään potentiaalisesti työnjakoon vaikuttaviksi seikoiksi. Miehillä kuvaillaan olevan omanlaisensa rento, salliva ja suurpiirteinen työote. Heidän odotetaan tuovan varhaiskasvatukseen jotain vaihtoehtoja ja erilaista, naisvaltaista työyhteisöä täydentävää, mikä tutkimuksen valossa vaikuttaa toteutuvan miesten miestapaisina vahvuuksina ja rooleina esimerkiksi liikunnassa ja riehakkaissa leikeissä. Roolien toteutuminen varhaiskasvatuksen arjessa on vahvasti kiinni työyhteisön valinnoista. Haastatteluilla naisilla on pyrkimys sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen ja he odottavat sitä myös miehiltä.

Miesten keskeinen merkitys liittyy miehen mallina toimimiseen, mutta lapsille välittyvän mieskuvan luonnetta ei oltu pohdittu. Tutkimuksessa syntyvä käsitys hyvästä mieskuvasta liittyy selkeästi ajatukseen sukupuoliroolien ja -stereotyypioiden murtamisesta, sillä miehen mallin ideaalina pidetään vaihtoehtoja, erilaista ja perinteisestä poikkeavaa miestä, joka pyrkii laajentamaan sukupuolirooleja. Miesten nähdäänkin toimivan myös sukupuolirooleja rikkoen. Vaikka tutkimuksen valossa miehet saattavat myös vahvistaa perinteisiä sukupuolirooleja, miehiä ja miehen mallina toimimista ei voida pitää sukupuolisensitiivisyyden ideaalin kanssa ristiriitaisena, mikäli sukupuolisensitiivinen työote toteutuu.

Miesten piirteiden ja sukupuolittuneiden roolien lopullista todenmukaisuutta ja yleistettävyyttä ei voida tämän tutkimuksen pohjalta osoittaa. Tutkimuksen avulla on kuitenkin mahdollista osoittaa erilaisia eroja ja ongelmallisuuksia, joiden pohjalta on mahdollista käydä kasvatuskeskustelua ja tehdä tarpeellista jatkotutkimusta.

Avainsanat: mieskasvattajat, miesopettajat, mieskuva, sukupuolisensitiivisyys, varhaiskasvatus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	SUKUPUOLEN RYTMITTÄMÄ VARHAISKASVATUS.....	8
2.1	Sukupuoli opittuna performanssina	8
2.2	Sukupuolisensitiivisyys ja merkityksellinen mies	11
2.3	Kasvatusvastuullisuus ja hyvä mieskuva	13
2.3.1	Sosialisaatiosta kasvatusta	13
2.3.2	Kasvatuksen hyvä päämäärä	14
2.3.3	Hyvä mieskuva mieskasvattajan vastuuna	16
2.4	Sukupuolittunut varhaiskasvatuksen työkuultuuri	19
2.4.1	Miesvarhaiskasvattajat aiemman tutkimuksen valossa	20
2.4.2	Varhaiskasvatuksen työkuultuuri ohjaa kasvattajia sukupuolirooleihin	26
2.4.3	Kohti tutkimusongelmaa	33
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	35
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	36
4.1	Laadullinen tutkimus tuttuun ja tuntemattomaan	36
4.1.1	Hermeneuttinen lähestymistapa laadulliseen tutkimukseen	37
4.1.2	Tutkimusaineiston hankkimisen haasteita	41
4.1.3	Haastatteluiden toteutus puolistrukturoituina teemahaastatteluina	44
4.2	Aineisto	47
4.3	Aineiston analyysimenetelmät	50
5	TUTKIMUSTULOKSET.....	53
5.1	Millaisia varhaiskasvatuksen miehet ovat	56
5.2	Miten roolit muodostuvat, ja miten niin?	64
5.3	Millaista mieskuvaa kohden.....	75
6	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	82
6.1	Varhaiskasvatuksen miesten roolit	82
6.2	Hyvä mieskuva	88

7	POHDINTA.....	91
7.1	Vahvuuksista, sukupuolirooleista ja hyvästä mieskuvasta eteenpäin	92
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	97
7.3	Jatkotutkimusaiheet	101
	LÄHTEET	103
	LIITTEET	111

1 JOHDANTO

”Onpa mahtavaa, että saadaan teitä miehiäkin tänne päiväkotiin!” Näillä sanoilla aloitin myös kandidaatin tutkielmani kaksi vuotta sitten. Siinä vaiheessa olin kuullut odotustentäyteen lausahduksen kymmeniä kertoja lähes kolmen vuoden ajanjaksolla ymmärtämättä kuitenkaan, miksi olen niin toivottu kasvattaja ja tietämättä, mitä minulta miehenä odotetaan. Näiden kysymysten pohdinta siivitti minut tutkimaan varhaiskasvatuksen miehiä ilmiönä tarkemmin. Vaikka kandidini myötä opin paljon siitä, millaista on olla varhaiskasvatuksen mies, olen yhä täysin keskeneräinen. Olen kehittynyt kasvattajana ja tunnen itseni paljon paremmin, mutta roolini varhaiskasvatuksessa on yhä kysymysmerkkien ympäröimä. Samankaltaista varhaiskasvatuksen miehiä hehkuttavaa puhetta on kuvattu tutkimuksissa jo 1990-luvun puolella, eikä tilanne ole varsinaisesti muuttunut (Cameron, Moss & Owen 1999, 14).

Kandidaatin tutkielmassani *Mieslastentarhanopettajuuden jäljillä : Mieslastentarhanopettajan kasvatuskäsitykset ja roolit mieskuvan muodostamisessa* (Mutanen 2017) lähestyin ilmiötä haastatteleamalla viittä mieslastentarhanopettajaa ja yhtä päiväkodin miesjohtajaa. Vaikka tutkimuksen tarve kumpusikin vahvasti miehiin asetetuista tuntemattomista odotuksista, koin tärkeämmäksi ymmärtää, mitä miehet itse ajattelevat omasta asemastaan – kasvattajina emme toteuta vain toisten odotuksia ja rooleja, vaan työstämme aktiivisesti omaa kasvatustamme paremmaksi ja toimimme omien kasvatuskäsityksiemme pohjalta. Kandiditutkimuksessani pyrin selvittämään, kuinka miehet ennen minua ovat ratkaisseet saman haasteen, jonka kanssa itse kamppailin. Tutkimus antoi paljon vastauksia miehen mallina toimimisen erilaisiin ulottuvuuksiin sekä hyvän mieskuvan salaisuuteen. Varhaiskasvatuksen naisten asettamat odotukset jäivät kuitenkin yhä tuntemattomiksi ja ulkoisten odotusten painoarvo alkoi paljastua tutkimusraportin valmistuessa: miehiin kohdistetut ulkoiset odotukset ovatkin lopulta keskeisiä tekijöitä siinä, millainen miehen rooli varhaiskasvatuksessa on.

Tämän tutkimuksen ongelmanasettelun ja koko miesvarhaiskasvattajakysymyksen kannalta yksi keskeinen piirre liittyy varhaiskasvatuksen työntekijöiden sukupuolijakaumaan. Vuonna 2016 Suomessa oli 19 814 lastentarhanopettajaa. Heistä vain 2,83 prosenttia, eli 561 oli miehiä. Lastenhoitajien sukupuolijakauma on vastaavanlainen ($922/28857 = 3,20\%$). (SVT 2016.) Mieskasvattaja on usein päiväkotinsa ainoa, ja esimerkiksi opintojeni harjoitusjaksoilla kohtasin kolmessa päiväkodissa yhteensä vain yhden miehen. Miesten osuus on pysynyt matalana jo pitkään, eikä miesainokaisuuteen ole nähtävillä muutoksia lähitulevaisuudessa. Ainokaisuuteen liittyy paitsi työyhteisöllisiä, esimerkiksi työssä viihtymiseen liittyviä tekijöitä (esim. Tamminen 1995), myös kasvatuksellisesti oleellisia kysymyksiä: lasten silmissä miesainokainen edustaa yksin koko mies-sukupuolta, ja miesyksilön harteilla onkin siitä syystä poikkeuksellisen painava miehen mallin viitta. Koska mieskysymys ei rajoitu vain varhaiskasvatuksen *miesopettajiin* (entinen *mieslastentarhanopettaja*), tässä tutkimuksessa mielenkiintoni kohteena ovat myös lastenhoitajamiehet sekä miespuoliset avustajat ja harjoittelijat – kasvatustehtävissä työskentelevät varhaiskasvatuksen miehet. Käytännön syistä käytänkin heistä jäljempänä yläkäsitteitä *mieskasvattajat*, *miesvarhaiskasvattajat* sekä *varhaiskasvatuksen miehet*.

Miehen mallina toimiminen ei monestakaan syystä ole yksiselitteistä. Koska kasvatuksessa on aina oltava läsnä harkittu ja tiedostettu kasvatuksen hyvä päämäärä – tavoitteet, joita kohden lasta pyritään kasvattamaan – miehen mallina toimivan miehen on pohdittava, millainen on hyvä mieskuva. Jo tämän määrittely on vaikeaa, mutta suuremman haasteen muodostaa miehen ristipaineinen asema suhteessa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen ideaaliin sekä miehen mallina toimimiseen. Sukupuolisensitiivisyys on ollut viime vuosina tiiviisti esillä julkisessa keskustelussa ja yhteiskunnallisesti ajankohtainen asia on löytänyt tiensä myös kasvatusta ohjaaviin asiakirjoihin, kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus 2016). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on ensimmäistä kertaa varhaiskasvatuksen järjestäjää oikeudellisesti velvoittava määräys, ja se määrittelee varhaiskasvatuksen sukupuolisensitiiviseksi. Samalla, kun sukupuolisensitiivisyyspuhe on keskittynyt ennen kaikkea lasten kohtaamisen tapoihin ja lasten toiminnan mahdollisuuksiin vaikuttaviin käytänteisiin, keskustelusta on jäänyt sivuun aikuisten tavat ilmentää omaa sukupuoltaan. Olisi oleellista kiinnittää huomiota siihen, miten lapsi näkee päiväkodin miehet ja naiset ja kuinka lapsi tulkitsee aikuisten toimintaa peilaten sitä aikuisen sukupuoleen – millaisina performatiivisina tekoina (Butler 1999) aikuisen sukupuoli välittyy lapsille? Ajankohtaisena ilmiönä sukupuolisensitiivisyys tarjoaa etenkin mieskasvattajien toiminnan tarkasteluun uudenlaisen

näkökulman – miehen on yhtäältä toimittava miehen mallina ja kasvatettava hyvään mieskuvaan, mutta toisaalta miehen on samanaikaisesti purettava sukupuolirooleja ja -stereotypioita. Pureudun ongelman syntyyn ja luonteeseen tarkemmin jäljempänä tässä tutkimusraportissa.

Tutkimusraportissa rakennan teoreettisen viitekehyksen, jonka keskiössä ovat sukupuolen ja hyvän kasvatuksen käsitteet muun muassa Butleria, Hirsjärveä, Ikosta ja Värriä mukaillen sekä kuvaus varhaiskasvatuksen työ- ja toimintakulttuurista Karilan, Nummenmaan ja Kupilan tutkimusten pohjalta. Tutkimusongelman rakentumista ja tutkimuskysymysten muodostumista pohjustaa teorian rungon lisäksi katsaus tutkimuksen kannalta oleelliseen aiempaan tutkimukseen. Tutkimuksen toteutusta käsittelevässä osiossa perustelen tieteenfilosofisia sekä tutkimusmenetelmällisiä taustaolettamia ja valintoja, kuvailen aineistoa, sen hankintaa ja analyysimenetelmiä. Raportin jälkimmäisellä kolmanneksella perehdyn empiiriseen aineistoon, kuvailen tutkimuksen tuloksia ja merkityksiä sekä teen pohdintaa itse tutkimusprosessista esimerkiksi luotettavuuden ja eettisyyden näkökulmista. Lisäksi puntaroin mieskasvattajien asemaa varhaiskasvatuksessa ja jatkotutkimuksen tarvetta aiheen tiimoilta.

Tämä tutkimus on jatkoa keväällä 2017 valmistuneelle kandidaatin tutkielmalleni. Siksi minun on luontevaa hyödyntää tässä tutkimusraportissa kandidaatin tutkielmaa varten rakentamaani teoreettista viitekehystä ja menetelmällistä runkoa tarkoituksenmukaisin osin. Tutkimus on oma erillinen tutkimuksensa, joten olen uudelleenarvioinut jo aiemmassa tutkimuksessa käyttämäni lähteet ja kirjallisen asun sekä päivittänyt niitä edelleen.

2 SUKUPUOLEN RYTMITTÄMÄ VARHAISKASVATUS

Tämän tutkimuksen keskiössä ovat sukupuoli ja kasvatus. Sukupuoli luo viitekehyksen, jossa lapset kasvavat ja aikuiset kasvattavat – se on oleellinen osa identiteettiämme, tapaamme olla ja tulkita tätä maailmaa. Siksi se on myös keskeinen kasvatustieteellisen tutkimuksen kohde. Moniulotteisena ilmiönä sukupuoli vaatii analyyttistä tarkastelua sekä tutkijan omien käsitysten avaamista. Koska tutkimus kartoittaa varhaiskasvatuksen miesten rooleja, perustelen jäljempänä myös tutkimuksen rajausta miehiin.

Tässä osiossa lähestyn miesten ja naisten välisiä eroja etenkin sosiaalisen ja performatiivisen sukupuolen käsitteiden kautta. Kuvailen heteronormatiivisen maailman ja miesainokaisuuden vaikutuksia varhaiskasvatuksen arkeen ja mieskasvattajien työhön kasvattajana. Pohjustan tutkimusongelman mielekkyyttä miehen mallina toimimisen ja sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen välisen suhteen kautta. Vaikka varhaiskasvatuksen miehiä onkin tutkittu varsin vähän, myös aiempi tutkimus on osana tätä teoreettista runkoa.

2.1 Sukupuoli opittuna performanssina

Englanninkielisessä maailmassa sukupuoleen viitataan kahdella eri käsitteellä: *sex* ja *gender*. *Sex* kuvaa ihmisen biologista sukupuolta, eli esimerkiksi geneettisiä, hormonaalisia ja fysiologisia eroavaisuuksia sukupuolten välillä. *Gender* puolestaan viittaa sosiaaliseen sukupuoleen. Siihen liittyvät sukupuolen ilmaisu ja erilaiset sukupuoliroolit sekä merkitykset, joita sukupuoleen yhteiskunnassa nivotaan. Perinteisesti biologinen sukupuoli on jaettu mies- ja naispuolisiin ja sosiaalista sukupuolta on kuvattu akselilla maskuliininen–feminiininen (miehekäs–naisellinen). Lisäksi sukupuolen ilmaisu voi olla androgyyniä, eli perinteisen kaksijaon rikkovaa. Sosiaalinen sukupuoli on opittua. (Huttunen 1990, 6–8; Tamminen 1990, 13–14.)

Yhteiskunnassa biologinen ja sosiaalinen sukupuoli kulkevat käsikkäin. Maailmassa on vallalla heteroseksuaalisuuden matriisi, heteronormatiivisuus, eli oletus kahdesta toisilleen vastakkaisesta sukupuolesta (Butler 1999, 194). Sen myötä maailma ilmentyy sukupuolen osalta binäärisenä, eli ihmiset ovat ensisijaisesti miehiä tai naisia. Arkielämässä ihmiset luokitellaan eri sukupuolten edustajiksi erilaisten assosiaatioiden myötä, eli sukupuoli on käsitteeltään skemaattinen. 'Mies' ja 'nainen' ovat siis typologioita, jotka perustuvat biologisten ja sosiaalisten ominaisuuksien muodostamaan kokonaisvaikutelmaan – arvio henkilön sukupuolesta perustuu skeemojen eroihin. (Huttunen 1990, 6–7.)

Viime vuosikymmenten kenties merkittävin sukupuolentutkimuksen teoreetikko Judith Butler kyseenalaistaa perinteisen sex/gender-kahtiajaon ja määrittelee myös biologisen sukupuolen sosiaalisesti ilmiöksi. Butlerin mukaan sukupuoli on performatiivinen, eli se rakentuu ja ilmenee erilaisina tyylielityinä, toistuvina tekoina ja eleinä. Toistamalla näitä kielellisiä ja fyysisiä tekoja, vahvistamme heteronormatiivista käsitystä sukupuolesta. Sukupuoli perustuu vain näihin toistoihin, sillä sukupuolella ei ole ontologiaa niiden ulkopuolella. (Butler 1999.)

Ymmärränkin sukupuolen ennen kaikkea sosiaalisena konstruktiona, joka muodostuu performatiivisesti. Omat käsitykseni miesten ja naisten välisistä eroista pohjautuvat sosiaalisten erojen pohdintaan. Kulttuuri on muodostanut sukupuolten välille jaon, joka näkyy toistuvina tekoina, kuten miesten ja naisten keskimäärin erilaisena ulkonäköinä, kiinnostuksen kohteina, harrastuksina ja rooleina. Huttusen (1990) mukaan nämä erot ovat paitsi sosiaalista sukupuolta ilmentäviä piirteitä, myös yhteiskunnassa sukupuoleen kohdistuvia odotuksia ja normeja, sukupuolirooleja. Miesten odotetaan toimivan ja ilmentävän itseään maskuliinisesti ja naisten feminiinisesti. (Huttunen 1990, 7–9.)

Sukupuoliroolien noudattamisesta palkitaan sosiaalisesti, jolloin ne omaksutaan jo varhaisella iällä (Juvonen 2016, 41). Jo 2–3-vuotiaat lapset oppivat olevansa poikia tai tyttöjä ja heille alkaa muodostua sukupuoli-identiteetti. 4–6-vuotiailla lapsilla sukupuoli-identiteetti vahvistuu, he ymmärtävät sukupuolen pysyvän luonteen ja muodostavat selviä käsityksiä sukupuolirooleista. (WHO & BZgA 2010, 23–25.) Varhaiskasvatus osuu siis ihmiselämässä ajanjaksolle, jolloin käsitykset sukupuolesta ja sukupuolirooleista saavat perustansa ja sukupuoli-identiteetin kehitys alkaa. Nämä vuodet ovat kriittistä aikaa sukupuolistereotyyppien syntymisen kannalta (Aina & Cameron 2011, 11).

Läheisimmät aikuiset ovat lapsille ”merkityksellisiä toisia”, jotka muodostavat lapsen kasvulle sosiaalisen maailman todellisuuden – lapsen lähimmät aikuiset ovat lasten ”objektiivinen todellisuus” (Lehtovaara 1994, 70–71). Tässä primaarisosialisaation prosessissa he välittävät lapsille lukuisia sosiaalisen maailman elementtejä sukupuolirooleja ja käyttäytymisen normeja myöten. Niistä tulee osa lapsen esiymmärrystä ja todellisuutta. Sukupuoliroolien oppiminen tapahtuu varhaislapsuudessa kodin piirissä ja myöhemmin kodin ulkopuolella esimerkiksi varhaiskasvattajien vaikutuksessa. (Lehtovaara 1994, 71; Huttunen 1990; Pikkuvirta & Keskinen 2005, 183.)

Koska vanhemmat ja muut kasvattajat ovat kasvaneet heteronormatiivisessa maailmassa, jossa biologisista pojista on kasvatettu miehiä ja tytöistä naisia, he ovat itse heteronormatiivisen maailman tuotoksia ja harvoin sukupuolettomia hahmoja. Heillä on erilainen kokemus lapsuudesta ja leikeistä, nuoruudesta ja harrastuksista ja he näyttävät aikuisina erilaisilta, ovat kiinnostuneita eri asioista ja työskentelevät eri ammateissa. Heidän performatiivisten tekojensa seurauksena sukupuoliroolit, jotka vaikuttavat kaikkialla maailmassa, vahvistuvat luonnollisen kaltaisina järjestelminä ja siirtyvät edelleen sukupolvilta seuraaville (Lindroos 1997, 25–26). Kuten Butler (1999) toteaa, sukupuoli rakentuu toistuvina tekoina.

Vaikka sukupuoli ei nykykäsityksen mukaan olekaan binäärinen ilmiö, lapsen todellisuus voidaan nähdä binäärisenä. Aikuiselle feminiinisyyden ja maskuliinisuuden kirjo on laaja, mutta lapselle miehekäs ja naisellinen ovat kaksi erillistä maailmaa (Värtö 2000, 105). Kun maailma on heteronormatiivinen ja ihmiset näyttäytyvät miehinä ja naisina, kuinka lapsi voisi nähdä maailman olevan jonkin muunlainen? Sukupuolijako miehiin ja naisiin on lapsille luonnollista. Lapsen tapa hahmottaa maailmaa altistaakin lapsen sukupuolirooleille ja edelleen sukupuolistereotypioille. Sukupuoliroolit ovat keskeisiä sukupuolen kokonaisvaikutelman, typologian elementtejä, jonka pohjalta lapsi tekee arvion ihmisen sukupuolesta (Huttunen 1990, 7). Lapsi tunnistaa performatiivisesti toistuvat roolit sukupuolten eri piirteiksi. Samalla lapsi asemoi itseään suhteessa niihin ja asettaa itselleen odotuksia oman sukupuolensa perusteella.

Koska lapsi ottaa sukupuoliroolit vastaan luonnollisina ja kyseenalaistamatta, niillä on taipumus muodostua stereotypioiksi. Sukpuolistereotypiat ovat yliyksinkertaistettuja uskomuksia ja ennakkoluuloja siitä, mitkä asiat kuuluvat tai sopivat miehille tai naisille. Niihin sisältyvät odotukset ja oletukset eri sukupuoliin kytketyistä ominaisuuksista ja toiminnasta. (Huttunen 1990, 12-13; Lindroos 1997, 25–26.)

Sukupuolistereotypiat kaventavat yksilöiden toimintamahdollisuuksia sukupuolirajojen yli. Vastakkaisen sukupuolen rooleja opitaan välttämään ja oman sukupuolen mukaiseen toimintaan saadaan kannustusta. (Juvonen 2016, 41; Anudi 2005, 140.) Stereotypiat ilmenevätkin jo lapsuudessa. Lasten silmissä esimerkiksi värit, leikit ja lelut ovat sukupuolittuneita, he valitsevat leikeissä sukupuolittuneita rooleja ja toimivat sallien tai rajoittaen toimintaa sukupuolten perusteella. Myöhemmin elämässä sukupuolistereotypiat saattavat johtaa esimerkiksi heikompaan menestykseen tietyissä kouluaineissa tai rajoittuneeseen ammatinvalintaan aikuisuuden kynnyksellä. (Anudi 2005, 140; Huusko 2015, 98-101.)

2.2 Sukupuolisensitiivisyys ja merkityksellinen mies

Siihen, kuinka sukupuoli opitaan tai omaksutaan ja kuinka sukupuoliroolit ja -stereotypiat siirtyvät sukupolvilta seuraaville, on kiinnitetty paljon huomiota viime vuosien kasvatustieteiden keskustelussa. Keskustelu on keskittynyt ennen kaikkea toiminnan järjestämisessä tehtäviin, tasa-arvoa edistäviin valintoihin, sekä lasten kohtaamiseen yksilöinä siten, että sukupuoleen liittyviä ennakkooletuksia ja stereotypioita ei vahvistettaisi. Lapsilla on oltava sukupuoleen katsomatta yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua leikkeihin ja muuhun toimintaan. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2014.) Näiden periaatteiden pohjalta tapahtuva kasvatus on sukupuolisensitiivistä. Sukupuolisensitiivinen kasvattaja on herkkä tarkastelemaan omaa ja ympäristönsä toimintaa kriittisesti ja vallitsevat sukupuoliroolit tiedostaen. Sukupuolisensitiivisyyden rinnalla käytetäänkin myös sukupuoli-tietoisuuden käsitettä. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 31.)

Vaatus sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta on nykyisellään kirjattu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus 2016, 30). Kasvattajilta sukupuolisensitiivisyys edellyttää etenkin sitä, että kasvattajat ymmärtävät oman asemansa suhteessa lapseen. Aikuiset ovat rakentamassa sukupuolten kehystä, jossa lapsi kasvaa ja elää. Kasvattajilla on valta vahvistaa tai haastaa vallitsevat heteronormatiiviset sukupuolienormit. Ne pysyvät voimassa vain, jos niitä pidetään voimassa. (Alasuutari 2016, 110; Juvonen 2016, 47). Sukupuolistavien käytäntöjen välttämisen kuitenkin tiedetään olevan vaikeaa, vaikka kasvattajat tiedostaisivatkin ilmiön ja ajattelisivat toimivansa tasa-arvoisesti (Ylitapio-Mäntylä 2009, 121).

Vaikka sukupuoleen liittyvät kysymykset ovatkin säännöllisesti esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa sekä kasvatustieteiden arjessa, sukupuolisensitiivisyyspuhe on keskittynyt ennen kaikkea lasten

kohtaamisen tapoihin ja lasten toiminnan mahdollisuuksiin vaikuttaviin käytänteisiin. Samalla keskustelusta on jäänyt sivuun aikuisten tavat ilmentää omaa sukupuoltaan. Olisi oleellista kiinnittää huomiota siihen, miten lapsi näkee päiväkodin miehet ja naiset ja kuinka lapsi tulkitsee aikuisten toimintaa peilaten sitä aikuisen sukupuoleen – millaisina performatiivisina tekoina aikuisen sukupuoli välittyy lapsille.

Ajankohtaisena ilmiönä sukupuolisensitiivisyys tarjoaa etenkin mieskasvattajien toiminnan tarkasteluun uudenlaisen näkökulman. Varhaiskasvatuksen opettajista (entinen lastentarhanopettaja) ja lastenhoitajista vain noin kolme prosenttia on miehiä. Jos kaikki noin 1400 miestä levittäytyisivät tasaisesti pelkästään Suomen kunnallisiin päiväkoteihin, heitä olisi vain noin joka toisessa päiväkodissa. (SVT 2014, 2016; THL 2015, 11). Miehet työskentelevätkin päiväkotiansa ainokaisina ja näyttäytyvät sen myötä työssään oman sukupuolensa edustajina. Kaikki kasvattajat ovat lähtökohtaisesti oman sukupuolensa edustajia ja kantavat sukupuoleensa sidottua kulttuuria, mutta siinä missä naiskasvattajat nähdään *vain* opettajina tai hoitajina, miehet ovat miesopettajia tai mieshoitajia (Hakala 2007, 75–76). Lasten silmissä ainokainen mies nousee esille kaikista muista päiväkodin aikuisista poikkeavana hahmona juuri sukupuolensa myötä. Maskuliinisuus on olemassa vain vastakohtaisessa suhteessa feminiinisyyteen. Maskuliinisuus on ”ei-feminiinisyttä” – mies on ei-nainen. (Värtö 2000, 33–34.)

Ainokaisasemansa myötä mies on lapsille paitsi ”merkityksellinen toinen” (Lehtovaara 1994, 70–71) myös merkityksellinen mies. Mieskasvattaja on useimmille lapsille tärkeä mieshahmo isän rinnalla, mutta osalle hän on jopa arkielämän ainoa aikuinen mies. Työssään mieskasvattajasta muodostuu miehen malli, jonka toimintaa lapset peilaavat miessukupuoleen. Miehen tavat ilmentää sukupuoltaan ja toimia arjessa vaikuttavat lasten käsityksiin miessukupuolesta – lapset muodostavat mieskasvattajan pohjalta *mieskuvaa*, omaksuvat miehen sukupuolirooleja ja oppivat stereotypioita. Varhaiskasvatukseen osuu myös lapsen psykososiaalinen kehitysvaihe, jossa lapsi alkaa samastua yleensä samaa sukupuolta olevaan vanhempaansa tai muuhun tärkeään aikuiseen, mahdollisesti varhaiskasvatuksen mieheen. Naiset eivät nouse miehen tavoin esille oman sukupuolensa edustajina, mutta ainokainen mies ei voi välttyä miehen mallina toimimiselta. Vaikka naisetkin välittävät työssään naiskuvaa, miesyksilön merkitys lasten mieskuvan kannalta on korostunut ainokaisuuden myötä. Mies edustaa yksin kaikkia miehiä siitäkin huolimatta, että miehenä voi olla monin eri tavoin (Cameron ym. 1999, 87–88).

Juuri näistä syistä olen rajannut tutkimuksen tarkastelemaan miehiä ja mieskuvan muodostumista. Tässä tutkimuksessa *mieskuva* kuvaa käsitteenä miessukupuoleen liitettyjen sukupuoliroolien ja -stereotyyppien muodostamaa eräänlaista skemaattista kokonaisuutta. Mieskasvattajat yhtäältä ovat mallina näiden muodostumiselle, mutta ovat samalla velvoitettuja sukupuolisensitiivisyyteen.

2.3 Kasvatusvastuullisuus ja hyvä mieskuva

Miehen mallina toimimisen ja sukupuolisensitiivisen kasvatuksen ideaalin samanaikaisuuteen liittyy ristipaineinen ongelma, joka kietoutuu kasvatustieteellisen tutkimuksen ydinkysymysten ympärille: mitä on hyvä kasvatus ja millainen on se tavoiteltava päämäärä, jota yhteiskuntamme miesvarhaiskasvattajien tulisi tavoitella? Kuinka miehen mallina toimiminen ja hyvä mieskuva kytkeytyvät kasvatusvastuuseen?

2.3.1 Sosialisaatiosta kasvatusta

Pelkistetyimmillään ”kasvatus on kasvamaan saattamista” (Hollo 1927) ja vuorovaikutuksena ilmenevää, vaikuttamiseen tai muutokseen pyrkivää, tavoitteellista toimintaa (mm. Leino & Leino 1995, 7–9; Hirsjärvi 1985, 42–45). Kasvatuksen päämääränä olevasta vaikutuksesta tavoitellaan pitkäaikaista ja pysyvää muutosta kasvatettavan asenteisiin ja käsityksiin (Harva 1968, 37; Ikonen 2000a, 126). Ahlman (1993) ja Värri (2004) määrittelevät kasvatuksen kolmeksi ydinosaksi *kasvatuksen edellytykset* sekä edellytysten mukaiset *kasvatusmenetelmät* ja *-tavoitteet*. Kasvatus on mahdollista vain tavoite- ja päämäärätietoisena toimintana. (Ahlman 1993, 112–113; Värri 2004, 21–22.)

Koska kasvatus on lähtökohtaisesti tavoitteellista ja aktiivista toimintaa, voidaan pohtia, onko mieskasvattajan tahaton ja tavoitteeton toiminta *miehen mallina* tosiasiaassa kasvatuksen piirteet täyttävää toimintaa? Kasvattaako mies mieskuvaan, jos hän vain *on* ja lapsi omaksuu häneltä sukupuolirooleja sosialisaatioprosessin myötä, tai syntyykö miehelle vastuuta välittämästään mieskuvasta? Ikonen (2000b) mukaan sosialisaatiolla viitataan erilaisiin prosesseihin, joissa yksilö sosialisaation myötä mukautuu yhteiseen maailmaan, eikä sosialisaatiota sinänsä voida pitää kasvatuksena. Kasvatus puolestaan on kasvatettavaan vaikuttamista ja yksilön mukauttamista oikeina ja hyvinä pidettyihin asenteisiin. Kaikki kasvatus on sosialisaatiota. (Ikonen 2000b, 48–50.)

Tässä tutkimuksessa kysymys kasvatuksen ja socialisaation välisestä suhteesta on keskeinen, mutta lähemmän tarkastelun myötä enimmäkseen välineellinen. Tavoitteellisen varhaiskasvatuksen näkökulmasta on oleellista oivaltaa sukupuoliroolien omaksumisen socialisaatioprosessi yhdeksi kasvatuksellisista lähtökohdista ja kasvatuksen edellytyksistä, sillä se vaikuttaa lapsen kasvuun monilla tavoin edistään sekä rajoittaen lapsen oppimista (vrt. Ahlman 1993, 112–113). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet muistuttavatkin socialisaation vaikutuksista huomauttamalla, kuinka kasvattajan malli ja stereotyyppiset tavat toimia välittyvät lapsille. Niiden huomioiminen sukupuolisensitiivisyyden ideaalin mukaisesti edellyttää kasvattajalta tietoista kehittämistä ja pohdintaa. (Opetushallitus 2016, 30.) Sukupuolisensitiivisyyteen liitetyt tavoitteet on tunnistettu varhaiskasvatuksen arkikäytännöissä laajalti ja nykyisin pedagogisilla ratkaisuilla pyritään vaikuttamaan socialisaatioprosessin lopputulokseen. Vastaavasti, kuten esimerkiksi kielenkäytölliset valinnat ja lasten leikkimahdollisuuksiin vaikuttaminen, myös miehen mallina toimiminen voidaan omaksua osaksi kasvattajan kasvatustavasta ja velvollisuuksia. Kun lasta kasvatetaan sukupuoli-sensitiivisellä otteella, on ymmärrettävä, ettei menetelmissä ja tavoitteissa voida oikoa kasvatuksen edellytysten ohi – miehen mallina toimiminen on ymmärrettävä osaksi kasvatusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden voidaan nähdä velvoittavan kasvattajat toimimaan vastuullisesti lasten malleina.

Socialisaation ja kasvatuksen välinen rajanveto ei ole muutenkaan yksiselitteinen, sillä kasvatuksen käsitteeseen voidaan sisällyttää myös tahaton ja tavoitteeton toiminta, joita kasvatustiede tutkii esimerkiksi piilo-opetussuunnitelman yhteydessä. Miehen mallina *olemisessa* onkin kyse (kaksinkertaiseen) piilo-opetussuunnitelmaan verrannollisesta tilanteesta, jossa kasvattaja joutuu pohtimaan muun muassa oman toimintansa sisältöjä, motiiveja ja merkityksiä – kyse on kasvatuksesta ja kasvusta socialisaatioprosessissa (vrt. Ikonen 2000b, 50; Antikainen, Rinne & Koski 2013, 240). Mieskasvattajan on tultava tietoiseksi omasta asemastaan miehen mallina ja ymmärrettävä siihen kytkeytyvät ainutlaatuiset vastuut.

2.3.2 Kasvatuksen hyvä päämäärä

Miehen mallina toimimisen vastuullisuus aukeaa kasvatuksellisesti merkityksellisenä kysymyksenä, kun kasvatuksen käsitettä avataan edelleen. Ikonen (2000a) määritelmän mukaan kasvatuksella pyritään muokkaamaan kasvatettavan ajattelua hyvänä tai hyödyllisenä pidettyyn suuntaan, ihmisihanteeseen. Tämän hyvään pyrkimisen määritelmän ongelmana on kuitenkin se, että

esimerkiksi manipulointi tai väkivalloin pakottaminen, jonka päämääränä on fasismi, voi olla kasvatusta. Joillekin fasismi voi olla hyvä päämäärä ja ruumiillinen kuritus käypä keino. Tästä johtuen kasvatuksen määritelmällä on oltava hyvän tavoitteen lisäksi toinenkin osa: toimintaa on kutsuttava kasvatukseksi. (Ikonen 2000a, 126.) Kasvatus syntyy siis yhteisön merkityksenannon kautta, ja siksi hyvän ihmisyyden ideaali ja arvokkaana pidetty kasvatuksen tarkoitus muuttuvat yhteiskunnassamme ajan saatossa esimerkiksi *kauneuden* ja *vapauden* käsitteiden tavoin. Ne muotoutuvat yhteisön merkityksenannon kautta yhteisön enemmistömoraalin mukaisten arvojen, uskomusten ja ihmisihanteen muutosten pohjalta. Siispä Ikonen (2000a) kuvaakin ajatuksen kasvatuksesta muuttuvan sen mukaan, mitä a) pidetään hyvänä, tavoiteltavana päämääränä, ja b) pidetään hyvänä, hyväksyttävänä tapana saattaa em. päämäärään. (Harva 1968, 46; Ikonen 2000a, 127.)

Ikosen kaksiosainen määritelmä on oleellinen, sillä sen pohjalta kasvatustieteellisen tutkimuksen sekä jokaisen kasvattajan keskeiseksi tehtäväksi voidaan asettaa *hyvän* ja toisaalta *huonon* määrittelemineen. Jotta kasvatusta voidaan toteuttaa hyvän päämäärän saavuttamiseksi, hyvän ihmisen ideaali ja arvokkaana pidetty kasvatuksen tarkoitus on tunnettava. Vasta kun päämäärä on määritelty, voidaan pohtia, millaisia menetelmiä sen tavoittelemiseksi voidaan käyttää. Myöskään kasvatuksen edellytyksiä ei voi jättää huomiotta, vaan kokonaisuuden pitää olla eheä. (Ahlman 1993, 112–113, 117; Värri 2004, 23.) Miehen mallina toimimisessa tämä tarkoittaa muun muassa sosialisatioprosessin ja sukupuoliroolien oppimisen tunnistamista, sukupuolisensitiivisyyteen sitoutumista ja etenkin hyvän ihmisen, tai *hyvän mieskuvan* ideaalien määrittelyä. Koska kasvattaja on jo lähtökohtaisesti valta-asemassa suhteessa kasvatettavaansa, kasvattajan on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, millä tavoin ja minkälaista kasvatuksellista hyvää hän edustaa (Värri 2004, 147).

Varhaiskasvatuksessa yhteisön jakamia ideaaleja muodostuu institutionaalisesti ja esimerkiksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2016) luo sitovan arvoperustan ja tavoitteet sukupuolisensitiivisyyden ideaalin mukaisesti. Värri (2004, 21–22) mukaan ”kasvattaja ei voi sivuuttaa esimerkiksi oman yhteiskuntansa tai edustamansa julkisen kasvatustieteellisen virallista ideologiaa ja kasvatustavoitteita”, vaan ne sitovat kasvattajaa jopa omien ja yhteisön arvojen ollessa keskenään ristiriidassa. Yksittäisen kasvattajan oma kasvatustavoite ei voikaan koskaan olla täsmälleen yhteisön enemmistömoraalin ja ideaalin kaltainen, sillä jokaisella kasvattajalla on omat arvonsa, ihmiskäsityksensä ja ajatuksensa kasvatuksen hyvistä päämääristä. Tästä syystä kasvattajan onkin reflektoitava omia käsityksiään ja arvojaan riittävällä kritiikillä ja asemoi-

tava itsensä suhteessa institutionaalisesti ja yhteiskunnallisesti vallitseviin, enemmistömoraalin mukaisiin ideaaleihin. (Tiilikka 2005, 19–20, 24.)

Toisaalta yhteiskunnalliset ideaalit ovat myös aina aikansa ja alueensa kulttuurin ja politiikan tuotoksia – vaikka kasvatus suuntaakin tulevaisuudessa olevaan päämäärään, sen ideaalit syntyvät vain menneen kautta. Tästä johtuen kasvatus on myöskin alati muuttuva ilmiö, eikä kenelläkään voi olla yhtä kaiken kattavaa, *objektiivisen oikeaa* käsitystä hyvästä ja arvokkaasta kasvatuksesta. Siksi jokaisen kasvattajan – kuin myös kasvatustieteiden – on asetettava myös yhteiskunnassa vallitsevat kasvatustieteiden ja merkityksenannot riittävän kritiikin kohteeksi. (Ikonen 2000; Värri 2004, 27–28.)

Kasvatuksen luonteeseen kuuluukin Menonin paradoksina tunnettu ongelma siitä, kuinka esimerkiksi tutkimme sitä, mistä emme tiedä mitä se on, tai pyrimme päämäärään, jota emme tunne. Miten voimme kasvattaa hyvään, jos emme tiedä onko lopputulos hyvä? Entä miten voimme haastaa vallitsevat kasvatustieteiden ja merkitykset, jos emme itse tiedä sen paremmin? Kasvattajina emme voi kuitenkaan paeta kasvatusvastuuta ja pidättäytyä kasvattamasta sillä perusteella, että emme tiedä mitä hyvä, arvokas elämä on, vaan kasvattajan on muodostettava oma *ymmärryksensä hyvistä päämääristä*. Ilman sitä kasvatus ei ole eettistä tai ylipäänsä mahdollista. Siksi kysymys hyvästä ja arvokkaasta tulee pysymään kasvatuksen ydinkysymyksenä aina, myös hyvään mieskuvaan saattamisen osalta. (Värri 2004, 26–27.) Tällä hetkellä vauhdilla muuttuvassa maailmassa, jossa sukupuoleen liittyvät kysymykset ovat kasvatuksellisesti ajankohtaisia, Menonin paradoksi on läsnä hyvin konkreettisesti.

2.3.3 Hyvä mieskuva mieskasvattajan vastuuna

Tästä tavoiteltavasta *hyvän päämäärän ymmärryksestä*, jota kasvatustiede ja jokainen kasvattaja tahollaan elämänsä varrella rakentavat, voidaan käyttää nimitystä *kasvatuskäsitys*. Kasvatustieteiden käsitykset ohjaavat kasvattajan toimintaa erilaisissa kasvatustilanteissa, ja niissä heijastuvat muun muassa kasvattajan omat arvot, uskomukset, lapsi- ja ihmiskäsitys sekä kasvattajan koulutus- ja muu elämänhistoria. Kasvatustieteiden käsitykset voivat muodostua ulkoa annettuina tai ne voivat rakentua tietoisesta toiminnasta, reflektion pohjalta. Kasvatustieteiden käsityksiä on useita ja ne muodostavat yhdessä kokonaisuuden, josta käytetään käsitettä *kasvatustietoisuus*. (Niikko 1999; Nummenmaa 2006, 24–25.) Yksinkertaisimmillaan kasvatustietoisuus on käsitys siitä, mitä on hyvä ja huono kasvatus. Koska

kasvatusideaalia ei voida määritellä tiedollisesti, ideaalista on vain erilaisia käsityksiä (Värri 2004, 27).

Kasvatuksen asiantuntijoina ammattikasvattajilla on lähtökohtaisesti laajempi kasvatusteoreettinen tietämys ja kokemus kuin huoltajilla, ja heiltä tuleekin vaatia reflektoitua, tieteelliseen tutkimukseen nojaavaa kasvatusta ja kasvatusideaaleja, sekä pitkälle kehittynyttä kasvatustietoisuutta (Hirsjärvi 1980, 24–27). Lisäksi varhaiskasvatuksen ammattilaisten – toisin kuin vanhempien – työtä määrittelevät myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä sen tavoitteet esimerkiksi sukupuolisensitiivisyyden suhteen (Opetushallitus 2016, 8). Se laajentaa ammattikasvattajalta vaadittavaa kasvatustietoisuutta entisestään. Ammattikasvattajilta voidaankin siis edellyttää kaikkinsa suhteellisen perehtynyttä ja tiedostavaa otetta kasvatustyöhönsä.

Tämän myötä varhaiskasvatuksen miehillä on erityinen velvollisuus pyrkiä kasvatustyössään toimimaan sukupuolisensitiivisyyden ideaalin mukaisesti. Sukupuolitietoisien kasvattajan on kyettävä tarkastelemaan perinteisiä sukupuolirooleja ja -stereotypioita kriittisesti ja suuntaamaan kasvatustaan kohti hyvää mieskuvaa. Miehen on tarkasteltava itseään ja sitä, millaista performanssia hän sukupuolestaan ympärilleen tuottaa. Koska mies rakentaa työssään lasten mieskuvaa, hän on osavastuussa siitä, millainen mieskuva lapsille syntyy. Vataja (2011, 72) kritisoi tasa-arvon nimissä sitä, että miehiltä vaaditaan esimerkiksi isänkorvikkeena toimimista, mutta näen itse, ettei roolista voi kieltäytyä. Mies ei voi vetäytyä miehen mallina tai isän korvikkeena olemisesta, vaan mies on sellainen lapsille tahtomattaankin. Miehen onkin kannettava vastuutaan miehen mallina aktiivisesti, sillä muuten lapsi jää oman onnensa varaan mieskuvan muodostamisen kanssa – lapsi muodostaa käsityksiä sukupuolirooleista joka tapauksessa aikuisilta, ympäristöstään ja mediasta (Aina & Cameron 2011, 18). Tämän aseman myötä miehen on palattava toistuvasti hyvän kasvatuksen avainkysymykseen ja Menonin paradoksiin: millainen on se hyvä kasvatuksen päämäärä – hyvä mieskuva – johon kasvatetaan? Vain sen myötä miehen kasvatusta voi olla eettistä. (Värri 2004, 26–27.)

Tutustuessani tutkimuksen taustateoriaan ja hahmotellessani tutkimusideaani, pohdin myös, eikö hyvä ihmiskuva olisi riittävä tavoite hyvän mieskuvan tilalle. Ihmiskuva on kyllä tärkeä tavoite, mutta koska lapset muodostavat mieskuvaa joka tapauksessa, myös siihen on syytä vaikuttaa. Korvajärven (2017) mukaan lapsi muodostaa sukupuolirooleja jostain kautta jopa siitä huolimatta, että kasvatusta on sukupuolineutraalia, sillä yhteiskunta on sukupuolittunut. Jokainen on varmasti sitä mieltä, että

kasvattajan tehtävä on pyrkiä korjaamaan lapsen kasvun suuntaa, jos lapsen käytöstavat ovat huonot ja kielenkäyttö rumaa, tai jos hän on omaksunut väkivaltaisia toimintamalleja mediasta. Vastaavasti näkisin, että kasvattajan vastuu ulottuu myös sukupuolirooleihin ja mieskuvaan asti. Hyvä ihmiskuva ei ole sama asia kuin hyvä mieskuva. Kasvatusvastuullisen ajattelun mukaan lapsen kasvussa ei tulisi olla osa-alueita, joihin vaikuttamisesta aikuiset vetäytyvät pois, etenkin kun lasten hyvän mieskuvan muodostumiselle on tunnistettavissa useita eritasoisia riskitekijöitä. Tämä vastuu kuuluu kaikille kasvattajille sukupuoleen katsomatta – kyse ei ole vain miehen mallina olemisesta.

Tavoitteellinen kasvatusta hyvän mieskuvan saavuttamiseksi on perusteltua etenkin, kun tarkastellaan, millaisia riskejä lapsen sosialisointiin liittyy sukupuoliroolien ja -stereotyyppien kehittymisen osalta. Binäärinen heteronormatiivisuus ilmenee yhteiskunnassamme paitsi varhaiskasvatuksessa myös kotona vanhempien ja lasten välillä, lasten välisissä leikeissä sekä mediassa, joissa sukupuolisensitiivisyyden ei voida nähdä olevan läsnä varhaiskasvatuksen tavoin. Yksilölliset erot esimerkiksi kasvuympäristön, perherakenteiden ja -kulttuurien välillä vaikuttavat siihen, miten lapsi käsittää sukupuolen moninaisuuden ja sukupuoliroolit. Perinteisissä ydinperheissä sukupuoliroolit voivat olla hyvinkin kirjavia ja laadultaan erilaisia. Sinkkosen (2012) mukaan isyys jää Suomessa usein etäiseksi ja pojat jäävät vaille isän tukea ja rakkautta. Näkisin, että sama koskee myös tyttöjä. Toisaalta yksinhuoltajien ja sateenkaariperheiden lasten kodeissa miehen mallia ei välttämättä ole lainkaan, jolloin lapsella voi olla pettymys tai kaipuu miestä kohtaan. (Sinkkonen 2012, 28–29.) Lisäksi isättömien lasten kohdalla esimerkiksi median antamien roolimallien merkitys mieskuvan muodostumisessa korostuu, ja joidenkin asioiden voidaan nähdä jäävän uupumaan lapsen elämästä. Kotoa saatu mieskuva voi myös olla lapsen kasvulle ja kehitykselle haitallinen ja lapsi voi saada huonon ja rajoittavan kuvan sukupuolirooleista.

Koska lasten muualta saaman mieskuvan laatu voi olla hyvinkin vaihtelevaa, ammattikasvattajan on pohdittava millaista mieskuvaa lapsi muodostaa – kasvattajan on tunnistettava, millainen lapsen persoona ja merkitystodellisuus ovat ja kuinka lapsi omassa todellisuudessaan sukupuolittunutta maailmaa hahmottaa. Sitä voidaan pitää yhtenä kasvatuksen edellytyksistä, ja se on otettava huomioon kasvatuksen edellytysten, menetelmien ja tavoitteiden muodostamassa kokonaisuudessa (vrt. Värri 2004, 22). Vastaavasti kasvattajan tehtävänä on pohtia, millaista mieskuvaa hän itse haluaa kasvatuksellaan edistää. Se edellyttää jälleen pohdintaa lapsen ajattelumalleista. On kuitenkin muistettava, ettei lapsen saaman mieskuvan laadusta voi eikä ole tarpeen tehdä selkeitä johtopäätöksiä esimerkiksi perherakenteen perusteella, sillä jokainen lapsi on yhtä lailla altis hyvälle

ja huonoille vaikutteille. Isä tai isättömyys ei automaattisesti takaa hyvää tai huonoa mieskuvaa tytöille ja pojille, ja toisaalta hyviä ja huonoja vaikutteita on läsnä myös varhaiskasvatuksessa itsessään. Jokainen lapsi tarvitsee kuitenkin elämäänsä hyviä miehen malleja aivan kuten hyvän ihmisenkin malleja.

Kuten jo aikaisemmin mainittua, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet muistuttavat kasvattajan mallin ja stereotyyppisten toimintatapojen välittyvän lapsille (Opetushallitus 2016, 30). Koska päiväkodin miehet ja naiset ovat kasvaneet heteronormatiivisessa maailmassa miehiksi ja naisiksi, ja koska sukupuoli rakentuu ja ilmenee Butlerin (1999) mukaisesti toistuvina tekoina, sukupuoli-roolien välittyminen varhaiskasvatuksen arjessa on väistämätöntä. Kuitenkin, päiväkotitoiminta voi myös toimia monimuotoisemman todellisuuden kuvan jäsentymisen kasvualustana (Värtö 2000, 109). Mieskasvattajalla on ainutlaatuinen mahdollisuus ja velvollisuus vaikuttaa myönteisesti lasten kasvuun ja sukupuolista oppimiseen. Mieskasvattaja voi vaikuttaa mieskuvaan konkreettisesti ja antaa lapsen kasvulle uusia suuntia korjaten, täydentäen ja antaen vaihtoehtoja lapsen kokemuksille. Mieskasvattaja voi vahvistaa tai purkaa lapsen muodostamia sukupuolirooleja ja -stereotypioita. Tämä tapahtuu toistuvien, tyylieltyjen tekojen kautta performatiivisesti joko vanhoja käsityksiä vahvistaen tai toisin tekemällä (Butler 1999, 179–180). Kasvatuksen etiikka sitoo miehet hyvän kasvatuksen tavoitteisiin myös miehen mallina toimimisen osalta, ja heidän käsityksensä ovatkin keskeisiä sen suhteen, millaisia sukupuolirooleja varhaiskasvatus tuottaa.

2.4 Sukupuolittunut varhaiskasvatuksen työkuultuuri

Menonin paradoksin ohella miehen mallina toimiminen ja hyvän mieskuvan rakentaminen ajavat mieskasvattajan myös toisenlaiseen paradoksaaliseen tilanteeseen. Jos mies rakentaa työssään mieskuvaa ja toimii siten myös sukupuolirooleja ja -stereotypioita muodostaen ja vahvistaen, eikö mies toimi silloin sukupuolisensitiivisen kasvatuksen periaatteita vastaan? Tai käänteisesti, jos mies on sitoutunut toimimaan sukupuolisensitiivisesti, voiko mies toimia työssään omilla vahvuus- ja intohimoalueillaan ja olla oma itsensä – olla mies? Mieskasvattajan on toimittava samanaikaisesti kaksin, keskenään ristiriitaisin ehdoin. Siksi miehen on tutkittava hyvän mieskuvan ideaalia sekä sitä, kuinka hän itse performanssillaan asettuu suhteessa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen ideaaliin.

Tässä luvussa tarkastelen aiempaa tutkimusta varhaiskasvatuksen miehistä sekä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurista etenkin työnjaon suhteen ja pohjustan tutkimusongelman syntyä. Kuten jo

johdannossa ennakoin, mieskasvattajien omat käsitykset yksin eivät määrittele sitä, kuinka miehet toimivat ja millä tavoin sukupuoliroolit ja -stereotypiat välittyvät varhaiskasvatuksen arjessa. Tuon esille sen, kuinka miehiin kohdistetut ulkoiset odotukset itseasiassa voivatkin olla hyvin oleellisia miehen mallina toimimisen paradoksaalisissa tilanteissa.

2.4.1 *Miesvarhaiskasvattajat aiemman tutkimuksen valossa*

Varhaiskasvatuksen miehiä ja kasvattajan sukupuolen merkitystä on tutkittu varhaiskasvatuksessa vain niukasti. Siinä, missä julkinen ja ammatillinen keskustelu sukupuolisensitiivisyydestä ja sukupuolitietoisuudesta on keskittynyt lasten kohtaamiseen, myös kasvatustieteelliset tutkimukset kuvaavat sukupuolittunutta kasvatusta usein lasten toimintaan tai toiminnan mahdollistamiseen painottuen (esim. Alasaari 2013; Korhonen 2014; Värtö 2000; Ylitapio-Mäntylä 2009). Tämä johtaa siihen, että kasvattajat tiedostavat oman asemansa ja roolinsa lasten monipuolisen toiminnan mahdollistajina päivä päivältä paremmin ja kehittyvät sukupuolitietoisemmiksi työssään. Kuitenkin, jos vallitsevat kasvatusideaalit ja -käsitykset lähestyvät sukupuolitietoisuutta *vain* siitä näkökulmasta, että sukupuolisensitiivisyys on ”sukupuolesta tai sukupuolen ilmaisusta riippumatonta tasa-arvoista kohtelua varhaiskasvatuksessa” (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2014), kasvattajan toiminnasta tiedostetaan vain toinen puoli. Esimerkiksi, vaikka Värtö (2000) tarkastelee väitöskirjassaan maskuliinisuuksien rakentumista päiväkodissa, hän ei käsittele tutkimuksessaan miehen malleja, miehen mallina toimimista tai vertaa mies- ja naiskasvattajien välisiä eroja sekä sen merkitystä kasvatukselle ja maskuliinisuuksien rakentumiselle. Butlerin (1999) performatiivisen sukupuolen käsitteen valossa voimme kuitenkin todeta mieskasvattajien rakentavan ja vahvistavan rajoittavia sukupuolirooleja ja -stereotypioita myös omalla toiminnallaan ja olemassaolollaan.

Suomalaisen miesvarhaiskasvattajia käsittelevän tutkimuksen keskeisin ydinteos on liki 25 vuoden takainen Merja Tammisen *Mieslastentarhanopettajan rooli ja merkitys päiväkotityössä* (1995). Tutkimus kuvaa mieslastentarhanopettajuutta ja sen ulottuvuuksia laajasti useista eri näkökulmista. Tammisen selvityksen tarkoituksena oli kartoittaa tutkimuksen otsikon mukaisesti miesten rooleja ja merkitystä varhaiskasvatuksessa, mutta lisäksi tutkimuksessa käsitellään myös mieslastentarhanopettajien ammatinvalinnan ja työtyytyväisyyden kysymyksiä. Tammisen mukaan miehet monipuolistavat ja tasapuolistavat varhaiskasvatuksen toimintaa. He ovat sallivampia, joustavampia ja toiminnan suhteen suurpiirteisempiä ja spontaanimpia. Miehet ovat vähemmän sidoksissa päivähoiton traditioon ja samalla myös rohkeampia kokeilemaan uusia tapoja toimia. Miesten

työssä kuvataan painottuvan ”miehiset toiminnot”, kuten liikunta, verstastyöt ja seikkailuleikit, kun taas esimerkiksi ompelu ja askartelu jäävät vähemmälle. Miesten tehtäväksi on myös muodostunut erilaisissa talonmiehen ja huoltomiehen tehtävissä toimiminen. Tutkimuksessa miesten todetaan toimivan päivähoidossa miehen malleina ja vaikuttavan lasten sukupuolirooleihin tarjoamalla työssään perinteisestä poikkeavaa mieskuvaa. Miesopettajan merkitystä lapsille kuvataankin useimmiten miehen mallina toimimisen kautta. (Tammisen 1995, 3–4, 112–123, 130–132.)

Tammisen tutkimuksen lisäksi varhaiskasvatuksen miesten toimintaa ja kasvatusta kuvaavina kotimaisina tutkimuksina nostan esille Ylitapio-Mäntylän (2009) sukupuolen ja päiväkodin arjen kytköksiä käsittelevän tutkimuksen, Levonmäen ja Keskisen (2005) mies- ja naislastentarhanopettajien ryhmänhallintakeinojen eroja kuvaavan kartoituksen sekä Haapalan (2017) pro gradun sukupuolisuuden ilmenemisestä lastentarhanopettajan pedagogisessa työssä.

Ylitapio-Mäntylän tulokset ovat Tammisen tutkimuksen suuntaisia ja osoittavat varhaiskasvatuksessa olevan tiettyjä sukupuolen perusteella tapahtuvia jakoja myös aikuisten välillä. Aikuisten toiminta on usein sukupuolitapaista (vrt. ”miehiset toiminnot”) ja miehen asemaan liitetään odotus miehen mallina toimimisesta, vaikka toiminta nähdäänkin lähtökohtaisesti sukupuolesta riippumatta samanlaiseksi (Ylitapio-Mäntylä 2009, 94, 209–211; vrt. Jensen 1996, 12). Levonmäki ja Keskinen (2005, 135–136) kuvaavat miehiä tutkimuksessaan naisia sallivampina ja joustavampina työntekijöinä, jotka kokevat esimerkiksi tyttöjen passiivisuuden ja poikien vilkkauden eri tavoin kuin naiset. Myös Levonmäen ja Keskisen tutkimus toistaa osittain Tammisen jo 10 vuotta aiemmin julkaisemia tuloksia. Haapala (2017) puolestaan etsi tutkimuksessaan vastausta muun muassa siihen, kuinka lastentarhanopettajan oma sukupuoli vaikuttaa lapsiin. Sekä tutkimuksessa haastatellut mies että nainen kokivat olevansa roolimalleja lapsille myös sukupuoliroolien osalta. Esille nousi miehen rooli miehenä – esimerkiksi miehen liikunnallinen rooli työyhteisön sekä lasten silmissä – jopa siinä määrin, että tutkija arvioi haastateltavan miehen kokemuksen negatiiviseksi. Tutkimuksessa toistui jälleen miesten naisia sallivampi ja rennompi luonne. Kasvattajien oma sukupuoli on kuitenkin tässäkin tutkimuksessa vain pieni osa koko tutkittua sukupuolisuuden ilmenemistä varhaiskasvatuksessa, joten lisätutkimukselle on tarvetta. (Haapala 2017, 24–25, 39–40.)

Lisäksi mielenkiintoisen näkökulman varhaiskasvatuksen miehiin tuovat Kinos ja Laakkonen (2005) mieslastentarhanopettajien harrastustoimintaakin käsittelevässä tutkimuksessaan. Tutkimukseen osallistuneista miehistä peräti 68 prosentilla oli ammattimainen harrastus, mikä vaatii huomattavaa

paneutumista, eikä ole verrattavissa lenkkeilyyn tai kitaran soittoon kotioiloissa. Useammalla miehellä oli ammattimainen musiikki- tai urheiluharrastus kuin ei ammattimaista harrastusta lainkaan. Sitä tutkimus ei arvioi, millä tavalla miesten harrastuneisuus varhaiskasvatustyössä näkyy. (Kinos & Laakkonen 2005, 152–156.)

Myös perusopetuksen puolella miehiä on tutkittu niukalti. Miesopettajuuden ja varhaiskasvatuksen mieskasvattajien välillä on kuitenkin havaittavissa yhtäläisyyksiä ja tietyt yhtenevät piirteet ja tehtävät toistuvat eri tutkimuksissa. Esimerkiksi Vataja (2011) kuvailee, kuinka miesluokanopettajia pidetään miehen malleina ja lisäksi heihin liitetään usein toiveita kurinpitoon ja auktoriteetin asemaan liittyen – kouluihin kaivataan maskuliinisia, kuria pitäviä miehiä. Vastaavasti myös Jaakolan ja Järvisen (2015) sekä Katteluksen ja Salmisen (2018) tutkimukset paljastavat miehiin kohdistuvia kurinpidollisia rooliodotuksia. Lisäksi miehille näyttää kasautuvan korostetusti tietotekniikkaan, käsitöihin ja liikuntaan liittyviä rooleja. Kurinpidollisista odotuksista ja tehtävistä huolimatta luokanopettajamiehiä pidetään kuitenkin naisia rennompina ja joustavampina. (Vataja 2011, 23–24, 70; Jaakola & Järvinen 2015, 47–48; Kattelus & Salminen 2018.) Toisin, kuin perusopetuksessa, varhaiskasvatuksessa kurinpidolliset kysymykset nousevat esille vain Tammisen tutkimuksessa, sillä muissa tutkimuksissa miehiä ja kurinpitoa ei yhdistetä toisiinsa millään tavoin. Tämä on ollut havaintona mielenkiintoinen, etenkin kun kandidaatin tutkielmassani miehet kokivat, että heillä *ei ole* erityisiä kurinpidollisia rooleja, vaan päinvastoin joustavuus ja rentous korostuivat auktoriteettina toimimisen sijaan. (Tamminen 1995, 140; Mutanen 2017.)

Kansainvälisestäkin tarkasteltuna varhaiskasvatuksen miehiä on tutkittu melko vähän ja saatavilla oleva tutkimus on verrattain vanhaa. Tutkimukset eivät ole sinänsä verrattavissa suomalaiseen yhteiskuntaan ja suomalaisen varhaiskasvatuksen kulttuuriin, mutta joitakin havaintoja ja vertailukohtia niistä on mahdollista poimia. On mielenkiintoista nähdä, millaiset asiat toistuvat eri maiden ja kulttuurien välillä ja millainen muutos kuluneiden vuosikymmenten aikana on kenties tapahtunut. Esimerkiksi tämänkin tutkimuksen alkukimmoketta on kuvattu jo yli 20 vuotta sitten useissa tutkimuksissa (kts. Jensen 1999, Penn & McQuail 1996, Murray 1996), joihin Cameron, Moss ja Owen (1999) viittaavat englantilaisessa hoitoalan miehiä käsittelevässä teoksessaan. Miehet toivotetaan alalle tervetulleiksi, heidän uravalintaansa hehkutetaan ja heitä rohkaistaan erottumaan naisista. Miesten erottuminen ei liity esimerkiksi motivaatioeroihin, vaan miehisten piirteiden tuomiseen naisten alalle. (Cameron ym. 1999, 14.)

Isossa-Britanniassa oli vuosituhanteen vaihteessa virallinen pyrkimys lisätä miesvarhaiskasvattajien määrää, mutta strategiaa tavoitteen saavuttamiseksi ei ollut. Owen (2003) tarttui ongelmaan ja kokosi henkilöstön sukupuolijakauman muuttamisen tueksi politiikkapaperin (policy paper). Owen lähestyy miesvarhaiskasvattajia isyyden, sukupuolten tasa-arvon, työmarkkinoiden, lasten tarpeiden ja lasten suojelun näkökulmasta ja käy läpi aiempaa tutkimusta viitaten etenkin jo edellä mainittuun tutkimukseensa Cameronin ja Mossin kanssa (Cameron ym. 1999). Paperi toistaa ajatuksen miehistä miehen malleina ja osoittaa samalla miesroolin ongelmallisuuden: usein yksittäinen mies edustaa kaikkia miehiä kollektiivina ja on samanaikaisesti maskuliinisuuksia ylläpitävä ja haastava hahmo. Owen kuvailee myös sitä, kuinka miehiä toisaalta kaivataan varhaiskasvatukseen ja heitä hehkutetaan, mutta samalla uran varhaiskasvatuksessa valitseva mies kohtaa kasvatusalan ulkopuolisten, esimerkiksi perheen ja lähipiirin *ilon, tyytyväisyyden ja ylpeyden* sijasta *yllättyneisyyttä, häkellystä ja jopa tyrmistystä* – aivan kuten tänäkin päivänä. On mielenkiintoista, että miesten hehkuttamisesta huolimatta miehiin kohdistuu ristiriitaisia ennakkoluuloja – paperissa nostetaan esille Cameronin ym. havainnot siitä, kuinka naiset ylisuojelevat miehiä ja hyppäävät kehiin miehen tueksi, kun epäilevät ettei mies välttämättä pärjää työssään. (Owen 2003; Cameron ym. 1999, 70–71.)

Jensen (1996) lähestyy ilmiötä Euroopan Komissiolle toimittamassaan keskustelunavauksessa (discussion paper) niin ikään yleiskuvan kautta: miksi on tärkeää saada lisää miehiä päivähoitoon ja kuinka miesten määrän lisääminen voidaan saavuttaa? Raportissaan Jensen kuvailee alan sisäistä positiivista suhtautumista mieskasvattajiin kertoen naisten jopa hakeutuvan töihin sellaisiin yksiköihin, joissa pääsee työskentelemään miesten kanssa, mutta toisaalta hän Cameronin ym. (1999, 56) tapaan huomauttaa miehille läheisten ihmisten ajatusten olevan toisinaan negatiivisia ja ristiriitaisia. Miesten keskeiseksi merkitykseksi nähdään varhaiskasvatuksen laadun parantaminen: miehet monipuolistavat päiväkodin toimintoja, tuovat uudenlaista näkemystä tyttöjen ja poikien erilaisuutta kohtaan ja vievät toimintaa naisia aktiivisempaan, spatiaalisempaan suuntaan. Tämä ei luonnollisestikaan tarkoita sitä, että miehet olisivat kasvattajina naisia parempia tai huonompia, vaan että he ovat erilaisia. Lisäksi Jensen kuvailee miesten roolia miehen mallina ja isän korvikkeena merkitykselliseksi etenkin niille lapsille, joilla ei ole läheisiä miehiä elämässään, korostaen kuitenkin merkityksen kohdistuvan yhtä lailla tyttöihin ja poikiin. Itseasiassa miehen vaikutukset esimerkiksi lasten toiminnan valintaan sekä lasten aikuiseen kohdistuvaan kontaktiin ja keskusteluun ovat

suurempia tyttöjen kohdalla, vaikka miehiä peräänkuulutetaan usein vaikuttamaan myönteisesti poikien varhaisvuosien kasvuun. (Jensen 1996, 16, 18, 20; kts. Kärrby 1986 & Carlquist 1990.)

Lisäksi nostan esille Sargentin (2013) tutkimuksen ”vastahakoisista roolimalleista”, eli varhaiskasvatuksen miehistä ja miehen mallina toimimisen haasteista. Tutkimuksessa haastateltiin lukuisia varhaiskasvatuksessa työskenteleviä miehiä ja naisia, päiväkotien johtajia, perusopetuksen rehtoreita sekä kasvatustieteellisten tiedekuntien henkilöstöä. Miesten palkkaaminen nähtiin poikkeuksetta hyväksi asiaksi, mutta haastateltavien perustelut jäivät parhaimmillaankin epä-määräisiksi. Vaikka miehen mallina toimimista pidetäänkin tutkimustulosten mukaan miesten keskeisenä tehtävänä, roolin määrittely on hyvin vaikeaa ja miehen mallina toimimisesta puhutaan arkikeskustelussa sen syvemmin analysoimatta. Miehen mallina toimiminen tekeekin miesten asemasta useilla tavoin ristiriitaisen: tytöille kaivataan uudenlaista, ei-stereotyyppistä ja positiivista mieskuvaa, vaikka toisaalta miesten pelätään olevan jopa haitaksi tytöille; pojille kaivataan maskuliinista miestä, miehistä miehen mallia – siitäkin huolimatta, että miehet eivät kuvaile itseään esimerkiksi machoiksi, urheilullisiksi tai kilpailuhenkisiksi; ja miehet – sen sijaan, että itse pyrkisivät hegemonisen maskuliinisuuden miehiseen valta-asemaan – pyrkivät päinvastoin alistaiseen, perinteisiä sukupuolten välisiä asetelmia purkavaan rooliin. Sargent toteaa yleiskuvana, ettei alalle kaivata *vain* miehiä, vaan miehiä, jotka voivat olla perinteisen maskuliinisuuden ja normien mukaisia miehen malleja, jolloin miesten ajatukset ovatkin jyrkästi heihin itseensä kohdistuvien odotusten vastaisia. (Sargent 2013.) Kandidaatin tutkielmassani miesten omat käsitykset asemastaan miehen mallina ja hyvästä mieskuvasta viittasivat samaan suuntaan (Mutanen 2017).

Vaikka ulkomaisessa tutkimuksessa onkin runsaasti yhtäläisyyksiä kotimaisten tutkimusten tulosten kanssa esimerkiksi miestyypillisen toiminnan osalta (esim. Sargent 2013), tiettyjä selkeitäkin eroja on havaittavissa. Kuten mainittua, kotimaisissa tutkimuksissa miesten kurinpidollinen rooli näyttäytyy lähinnä koulumaailmassa, mutta ulkomaisissa tutkimuksissa rooli-odotukset nousevat esille selvästi (Jensen 1996, 30–31; Cameron ym. 1999, 81–88; Sargent 2013, 192–193). Toisena selkeänä erona Suomen ja muiden maiden välillä nousee esille muissa maissa varhaiskasvatuksen miehiin kohdistetut ennakkoluulot, joskin ne tuntuvat elävän tiukasti myös suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa. Etenkin epätyypillisiä miehiä, jotka eivät käytäyty odotetun maskuliinisesti, pidetään seksuaaliselta suuntautumiseltaan epäilyksen valossa ja heidän mieheyttään kyseenalaistetaan (Owen 2003; Sargent 2013, 191, 199). Myös Tamminen (1995, 139) kuvailee yleistysten seurauksena muodostuvia käsityksiä naismaisista tai homoista mieslastentarhanopettajista.

Pysäyttävästi kirjallisuudesta nousee esille kuitenkin sellaiset ennakkoluulot, jotka liitetään lasten suojeluun ja joissa miehet nähdään uhkana lapsille: Jensen (1996, 25–26) kuvailee, kuinka Ison-Britannian varhaiskasvatuksessa on puitu epäilyksiä, joissa varhaiskasvatuksen miehet yhdistetään riskiin lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Myös Cameron ym. (1999, 17) nostavat esille miehiin kohdistuneet pelot ja ennakkoluulot, mikä näkyy esimerkiksi rajoituksina se suhteen, miten mies voi koskea tai helliä lapsia tai vaihtaa lasten vaippoja. Pedofiiliepäilykset eivät ole vieraita myöskään Yhdysvalloissa (Sargent 2013, 199). Suomalaisessa tutkimuksessa mieskasvattajiin kohdistuvat epäilyt lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä eivät sen sijaan nouse esille lainkaan – siitäkin huolimatta, että epäilykset ilmenevät yhteiskunnallisessa keskustelussa sekä arkikokemuksissa. Olen itse joutunut kasvattajana pohtimaan naisista poikkeavia rajoja lapsille osoitetun hellyyden suhteen ja havaitsen jakavani kokemuksen esimerkiksi eksyneen lapsen auttamisesta epäilyksiä herättävänä riskitilanteena. Julkisessa keskustelussa miehiin kohdistuvat epäilyt näkyvät luonnollisesti ajoittaisten paljastuneiden hyväksikäyttötapauksien yhteydessä, mutta lisäksi *someraivoo* nostattaa etenkin päiväkoteihin järjestetyt maahanmuuttajien tutustumis- ja kieliharjoittelujaksot sekä niihin liitetyt ennakkoluulot. Näiden ennakkoluulojen sekä niiden vaikutusten tutkiminen olisi merkityksellistä kaikkien miesten kannalta myös varhaiskasvatuksen ulkopuolella.

Uhkakuvien, pelkojen ja seksuaalisen epäilyttävyyden lisäksi miehiin kohdistetaan myös muunlaisia ennakkoluuloja. Vaikka esimerkiksi Tammisen tutkimuksessa (1995, 137–138) miesten huonompi luontainen – tai naisten luontaisesti parempi – soveltuvuus työhön torjutaankin vahvasti, jo alan sukupuolijakauma yksin toistaa sanomaa naisille luontaisemmasta ammatista. Sekä Sargent (2013), Peeters (2007) että Cameron ym. (1999) kuvailevatkin, kuinka miehiä pidetään alalle heikommin soveltuvina ja etenkin hoitoon liittyvien asioiden osalta epäkompetentteina kasvattajina. Miesten osaamiseen kohdistuvat epäilykset eivät jää vain naisten mieliin, vaan ne näkyvät myös miesten kokemuksissa. Naisten kuvaillaan *hyppäävän kehiin miehen tueksi* ikään kuin miehet eivät itse selviäisi kaikista työtehtävistään. (Cameron ym. 1999, 70–71, 78–79, 100; Sargent 2013, 191.)

Aiemman tutkimuksen valossa varhaiskasvatuksen miehet vaikuttavat poikkeavan naisista monilla tavoin ja heihin kohdistuu erilaisia ennakkoluuloja ja -odotuksia. Kokonaiskuva on moninainen, mutta kuva on kohtuullisen yhtäläinen kansainvälisesti sekä vuosikymmenten välillä. Kaikella tällä on vaikutuksensa siihen, millaiseksi miesten asema varhaiskasvatuksessa muodostuu ja kuinka mies-sukupuoli näkyy varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin yhdistettynä

– kuten seuraavaksi kuvailen – miehillä on alttius erottua naisista myös arjen toiminnan tasolla, työnjaossa ja sen myötä lasten silmissä miehen mallina.

2.4.2 Varhaiskasvatuksen työkuultuuri ohjaa kasvattajia sukupuolirooleihin

Ammatti-identiteetit ja roolit työkuultuurin runkona

Varhaiskasvatus on toiminut uuden Varhaiskasvatuslain (540/2018) alaisuudessa pian vuoden verran. Uudistettu laki täsmensi ja ajantasaisti useita seikkoja varhaiskasvatuksen järjestämistä koskien, mutta merkittävimmät uudistukset laissa liittyvät henkilöstöön, henkilöstöjakaumaan ja osaamisvaatimuksiin. Hallituksen esityksessä (40/2018) moniammatillisuutta kuvaillaan yhtenä suomalaisen varhaiskasvatuksen vahvuustekijöistä, joka on kuitenkin johtanut *kaikki tekevät kaikkea* -kuultuuriin ja jännitteisiin ammattiryhmien välillä. Esityksen mukaan lakimuutoksella pyritään takaamaan monialainen osaaminen selkiyttämällä ammattiryhmien tehtävänimikkeitä sekä hyödyntämällä eri ammattiryhmien osaamista parhaalla mahdollisella tavalla. (HE 40/2018, 51.) Karilan ja Nummenmaan (2001) mukaan moniammatillisuus voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen moniammatillisuuteen. Tässä tutkimuksessa viitataan käsitteellä työyhteisön sisäiseen moniammatillisuuteen, joka käsittää päiväkodin arjen perustehtävää lapsiryhmässä jakavat kasvattajat. Ulkoisella moniammatillisuudella sen sijaan viitattaisiin yhteistyöhön päiväkodin ja esimerkiksi neuvolan tai kirjaston henkilökunnan välillä, mutta moniammatillisuuden ongelmallisuus ei kietoudu niinkään sen ympärille. (Karila & Nummenmaa 2001, 41–42.)

Hallituksen esityksen taustalla vaikuttaneessa Varhaiskasvatuksen tiekartassa (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 85) kuvaillaan moniammatillisessa varhaiskasvatuksessa vuosikymmeniä vallalla ollutta epätietoisuutta tehtäväkuvista ja vastuista eri ammattikuntien välillä. Varhaiskasvatusta on jo pitkään kuvannut toimintakuultuuri, jossa kunkin ammattiryhmän erityisosaaminen on häivyttynyt ja työtehtäviä on määrittänyt ammattinimikkeen sijaan esimerkiksi työvuoron alkamisajankohta. Vaikka yhtäällä työnjakoa on saatettu silti tehdä ammattinimikkeiden mukaisesti, toisaalla myös työntekijän henkilökohtainen erityisosaaminen ja valmiudet ovat johtaneet muutoksiin työnjaossa. (Karila 1997, 61; Karila & Nummenmaa 2001, 34, 40.) Tämän tutkimuksen kannalta keskeiseksi nouseekin työntekijöiden yksilöllinen osaaminen, jonka korostuminen on varhaiskasvatuksen arjessa hyvin tyypillistä – nähdäänhän työntekijöiden moninaisen ammatillisen koulutustaustan lisäksi myös henkilökohtainen osaaminen sekä vahvuudet mahdollisuutena ja

yhtenä toimivan moniammatillisen työtiimin potentiaaleista. Esimerkiksi Parilla ja Fonsén (2016) kuvailevat tärkeäksi kirjata työtiimin kunkin jäsenen henkilökohtaiset vahvuudet ja ammatillinen osaaminen tiimin toimintaa raamittavaan tiimisopimukseen, jotta niitä voidaan hyödyntää arjen toiminnassa, pedagogiikassa ja vastuunjaossa. Jokaisen työntekijän yksilöllisen osaamisen arvostaminen ja hyödyntäminen nähdään arvokkaaksi. (Karila & Nummenmaa 2001, 88–89; Parilla & Fonsén 2016, 87; Kupila 2017, 305.)

Yksilöllinen osaaminen, henkilökohtainen asiantuntijuus sekä toisaalta myös ammatillinen identiteetti ovat nivoutuneet vahvasti toisiinsa. Karilan (1997) mukaan yksilön substanssiosaamisen ja toimintaympäristösuhteen ohella asiantuntijuuden ytimessä ovat yksilön *minä ja elämänhistoria*, kokemukset ja persoonallinen elämänorientaatio, jotka määrittävät vahvasti yksilön ammatillisuutta. ”*Minällä ja elämänhistorialla*” Karila viittaa laajalti asiantuntijuuden persoonalliseen ulottuvuuteen. (Karila 1997, 42–43, 87.) Kupila (2007) puolestaan kuvailee asiantuntijuuden olevan vahvasti sidoksissa työntekijän ammatti-identiteettiin, jossa persoona on yhtenä keskeisenä ulottuvuutena yhteisöllisten ja yhteiskunnallisten osa-alueiden ohella. Vahvan ammatti-identiteetin kannalta on oleellista, että työntekijä kokee työnsä ja osaamisensa merkitykselliseksi, ja vahva identiteetti luo mielekkyyttä toimintaan ja ammatillisuutta suhteessa toisiin työntekijöihin. Kupila kuvaakin ammatti-identiteetin kehittymistä prosessiksi, jossa yksilö tulkitsee itseänsä omanlaisekseen ja myös yhteisö tunnistaa yksilön tietynlaisesta asiantuntemuksesta ja osaamisesta. (Kupila 2007, 11, 119–122, 130; Karila & Kupila 2010, 70–72.)

Siinä, missä ammatti-identiteetti rakentuu *suhteessa muiden kasvattajien kanssa ja suhteessa muihin kasvattajiin*, vaikuttavat kasvattajatiimin ja muun työyhteisön sisäinen vuorovaikutus lopulta myös työntekijöiden välisiin roolisuhteisiin ja positioihin. Jokaisella yksilöllä on oma ammatillinen roolinsa, joka on toisaalta hänen omaa subjektiivista tulkintaansa mutta samalla myös työtiimin suhteiden ja odotusten määrittämä. Juuri näistä rooleista puhutaan esimerkiksi edellä mainitussa Varhaiskasvatuksen tiekartassa. Tiimin ja työyhteisön sisällä rakentuvista rooleista muodostuu herkästi pysyviä ja niitä on vaikeaa muuttaa, etenkin jos yksilöllistä osaamista ja rooleja sekä roolisuhteita ei tietoisesti käsitellä työyhteisössä. Roolien muodostumiseen vaikuttaa vahvasti se, millainen ammatti-identiteetti kullakin työntekijällä on ja millaista kokemustietoa yksilöllä on käytettävissään suhteessa muihin työntekijöihin. (Karila & Kupila 2010, 70–72.) Tarkasteltaessa sekä ammatti-identiteetin että ammatillisten roolien muodostumista, voidaan niiden nähdä rakentuvan rinnakkain ja kietoutuvan toisiinsa. Yksilöllisen osaamisen arvostaminen nähdään tärkeäksi moni-

ammattillisen tiimin potentiaalin sekä kunkin kasvattajan vahvan ammatti-identiteetin rakentumisen kannalta. Yksilöllisyys ja yksilön identiteetti manifestoituvatkin ammatillisissa rooleissa ja tulevat näkyviksi vuorovaikutuksessa muiden kasvattajien ja lapsiryhmän kanssa (Karila & Kupila 2010, 70; Eskola 2016, 14).

Karila ja Kupila (2010) lähestyivät tutkimuksessaan ammatti-identiteetin muodostumista ja rooleja ammattilaissukupolvien sekä ammattiryhmien näkökulmasta. Näen itse kiehtovana ja lähestyä identiteettien ja roolien muodostumista myös toisenlaisesta näkökulmasta yksilöiden kautta. Kun toisaalta puhutaan *kaikki tekevät kaikkea* -kulttuurista, kääntäisin käsitteen mielelläni ympäri – *kaikki eivät tee kaikkea*, vaan ammatillinen identiteetti sekä työyhteisön roolitus ohjaavat yksittäisiä kasvattajia toimimaan eri tavoin. Moniammatillisessa työyhteisössä työntekijöitä ei nimittäin erota toisistaan yksin ammattinimike, vaan myös henkilökohtaiset vahvuudet ja osaaminen – identiteetti ei ole vain *opettajan* tai *lastenhoitajan*, vaan jotain laajempaa.

Vuorovaikutuksessa ja suhteessa muuhun työyhteisöön, yksilöllinen osaaminen synnyttää roolijakoja sekä käsityksiä yksilön omista ja muiden kasvattajien vahvuuksista sekä toisaalta heikkouksista. Esimerkiksi Kärki (2015) kuvailee kasvattajan persoonallisuuden ja identiteetin suhdetta kasvatustyöhön käyttäen esimerkkinä liikuntakasvatusta. Kasvattajan kokemus suhteestaan liikuntaan ja liikunnalliseen osaamiseen sekä liikunnan merkitys henkilökohtaisessa elämässä vaikuttavat siihen, millainen kasvattajan panos liikuntakasvatuksen toteuttamiselle on. (Kärki 2015, 27–28.) Vastaavasti uskonto- ja katsomuskasvatuksessa, joka on sisältöalueena varsin henkilökohtainen, kasvattajien omat asenteet sekä aiheen vieraus ja vaikeus johtavat usein aiheen välttelyyn tai roolin siirtämiseen esimerkiksi lähiseurakunnalle (Itäkare 2015, 5). Päiväkotihenkilöstön kokemia ammatillisen osaamisen vahvuusalueita kartoittanut tutkimus nostikin esille ammatillisten tietojen, taitojen ja osaamisen lisäksi muun muassa henkilökohtaiset ominaisuudet, asennoitumisen sekä yksilölliset erityistaidot ja sisältöalueisiin liittyvät vahvuudet, esimerkkeinä liikunnallisuus ja taiteellisuus. (Karila & Nummenmaa 2001, 53–55.) Onkin tavanomaista, että eri laatuiset kokemukset vaikuttavat roolijakoihin moniammatillisessa tiimityössä henkilökohtaisten vahvuuksien, heikkouksien, intohimojen ja mielenkiinnon kohteiden kautta.

Sosiaalinen sukupuoli ja sukupuolittunut työnjako

Teoreettisen viitekehyksen alkuvaiheilla lähestyin sukupuolen käsitettä sosiaalisen ja performatiivisen sukupuolen näkökulmasta. Heteronormatiivisessa maailmassa miehiksi kasvaneet pojat ja naisiksi kasvaneet tytöt ovat kokeneet keskimäärin erilaiset elämänhistoriat ja eriytyneet toisistaan ulkonäössä, kiinnostuksen kohteissa, harrastuksissa ja rooleissa. Sukupuolet sisältävät erilaisia piirteitä ja niihin kohdistetaan erilaisia tietoisia ja tiedostamattomia oletuksia ja odotuksia. Etenkin harrastusten ja muiden mielenkiinnon kohteiden myötä miehillä ja naisilla on myös erilaisia työssä näkyviä intohimojen, taitojen ja vahvuuksien, mutta toisaalta myös heikkouksien alueita. Täydellistä yleistettävyyttä asiassa ei luonnollisestikaan ole, sillä sukupuolten sisälläkin on merkittäviä eroja, mutta mielenkiinnon kohteiden ja vahvuuksien voidaan arvioida olevan sukupuolten välillä joissain määrin eriytyneet. Vastaavasti tässä valossa sukupuolen voidaan nähdä vaikuttavan siihen, minkälainen persoona ja elämänhistoria kasvattajan taustalla on. Halun saada miehiä päiväkotiin ja kasvatustehtäviin voidaan nähdä kumpuavan juuri tästä ajatuksesta miesten ja naisten eroista. Tamminen (1995, 170–171) kuvaileekin mies- ja naislastentarhanopettajien olevan työssään erilaisia ja toisiaan täydentäviä.

Esittelin edellä aiempaa tutkimusta varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen miehistä ja heidän piirteistään. Sen lisäksi, että miesten merkitys nähtiin vahvasti miehen mallina toimimisen kautta, tutkimuksissa toistuivat myös tietyt miehiset, miestapaiset tehtävät ja roolit (esim. Tamminen 1995; Cameron ym. 1999; Ylitapio-Mäntylä 2009; Kattelus & Salminen 2018). Sukupuoli näyttääkin vaikuttavan työnjakoon monilla tavoin ja erityisesti se näkyy perinteisissä mies- ja naistapaisissa toiminnoissa. Esimerkiksi Tammisen (1995) tutkimuksessa miesten rooleina näkyivät liikunta, nikkarointi ja talonmiestehtävät. Ylitapio-Mäntylä (2009) ja Cameron ym. (1999) kuvaavat vastaavanlaisia odotuksia ja oletuksia miehiä kohtaan. Naiset saattavat ohjata (harjoittelija)miestä liikunnallisiin aktiviteetteihin, mutta toisaalta miehet hakeutuvat niihin rooleihin oma-aloitteisesti ja kokevat houkutusta olla ”miesten mies” ja se, joka pelaa palloa ulkona. Lisäksi esimerkiksi miesten omien elämäkokemusten voidaan nähdä johtavan parempaan ymmärrykseen poikien maailmaa kohtaan. (Tamminen 1995, 117, 122–123, 130–132, 170–171; Cameron ym. 1999, 78–79; Ylitapio-Mäntylä 2009, 94–95.)

Miesten poikkeava asema varhaiskasvatuksessa tulee esille myös Jensenin (1996) Euroopan komissiolle toimittamassa, tässäkin raportissa käsitellyssä *discussion paperissa*. Silloinen komission

Lastenhoidon verkosto (The European Commission Network on Childcare) asetti tavoitteeksi kasvat-
taa miesten määrä varhaiskasvatuksessa peräti 20 prosenttiin vuosien 1996–2006 välillä. Tavoite ei
toteutunut missään päin Eurooppaa erinäisistä hankkeista huolimatta. Epäonnistumisen myötä
Peeters (2009) ryhtyi tarkastelemaan varhaiskasvatuksen sukupuolittuneisuutta sekä niitä tekijöitä,
jotka houkuttelisivat miehiä alalle, ja syitä sille, miksi tavoite jäi toteutumatta. Peeters kuvailee
toisaalta alan asiantuntemukseen panostamisen sekä miesten verkostoitumisen merkitystä miesten
määrälle, mutta nostaa esille myös sen, että miehiä tulisi houkutella alalle aktiivisesti järjestämällä
miehille suunnattuja opintolinjoja sekä kursseja ja rakentamalla alasta ylipäättään miesystä-
vällisempää. Esimerkiksi liikuntaan ja ulkoilma-aktiviteetteihin liittyvien kurssien kuvaillaan
houkuttelevan miehiä miestyypillisten roolien mukaisesti, kun taas hoiva ei näyttäydä miehiä
niinkään houkuttelevana piirteenä. (Peeters 2009.)

Peetersin kuvailujen tarkastelu vahvistaa osaltaan kuvaa keskenään erilaisista varhaiskasvatuksen
miehistä ja naisista. Miesten houkuttelemisen kannalta nähdään tärkeäksi luoda mahdollisuuksia
kehittyä ja päästä toteuttamaan itseään miehille tyypillisissä tehtävissä ja rooleissa. Käänteisesti
artikkeli muistuttaa, ettei hoivaa ole pidetty miehille erityisen luontaisena tehtävänä (vrt.
Tamminen 1995; Cameron ym. 1999; Sargent 2013). Kiinnostavan näistä havainnoista tekee se, että
paitsi miesten vähäisyys alalla myös miesten jakautuminen alan sisällä noudattaa samoja käsityksiä.
Varhaiskasvatuksen naisvaltaisuus toistaa tarinaa naisten työstä ja hoito- ja opetustehtävien
luonnollisuudesta naisille. Miehet ovatkin segregoituneet alan sisällä vertikaalisesti – mitä
nuorempia lapset ovat, sitä pienempi on miesten osuus. Lisäksi miehet hakeutuvat muihin, maskuili-
nisina pidettyihin asemiin ja ovat yliedustettuina hallinnollisissa, esimerkiksi johtotehtävissä.
(Tamminen 1995, 165; Ylitapio-Mäntylä 2009, 24–25; Sargent 2013, 198–199; Alasaari & Katainen
2016, 19–20; SVT 2016.) Olisi mielenkiintoista selvittää onko taustalla miesten jotenkin erilainen
tapa ja halu tehdä työtä kasvatus- ja opetusalalla. Nuorimpien lasten kanssa hoitorooli on
korostunut ja vastaavasti vanhempien lasten kanssa miehillä voidaan tulkita olevan paremmat
mahdollisuudet ylläpitää aktiivista ja toiminnallista roolia miestyypillisissä toiminnoissa.

Sen lisäksi, että miehet sijoittuvat useimmiten miesvaltaisille aloille, naisvaltaisilla aloilla työskente-
levillä miehillä on myös tapana tehdä feminiinisenä pidettyä työtä maskuliinisella tavalla. On
mahdollista, että miesten erilainen tapa ja roolit tehdä työtä varhaiskasvatuksessa kumpuavat
miesten tarpeesta puolustaa omaa miehisyyttään ja todistella maskuliinisuuttaan ympäröivälle
yhteisölle, joka toisaalta odottaa sitä mieheltä. *Maskuliinisen saarekkeen* käsitteellä kuvatus

erottautumisen taustalla nähdään olevan naisvaltaisella alalla työskentelevän miehen kokema uhka tai pelko tulla leimatuksi neidiksi tai homoksi. (Tamminen 1995, 164–165; Kinos & Laakkonen 2005, 157–158; Kattelus & Salminen 2018, 13; vrt. Ylitapio-Mäntylä 2009, 156; Sargent 2013, 191, 199.)

Kuten jo aiemmin ennakoin, varhaiskasvatuksen *kaikki tekevät kaikkea* tai *kaikki eivät tee kaikkea* -toimintakulttuuri on tämän tutkimuksen kannalta oleellinen, kun tarkasteluun yhdistetään sukupuoli. Edellä esittelemäni piirteet antavat kuvan siitä, että varhaiskasvatuksen miehillä on tietyt sukupuolittuneet roolinsa, jotka kumpuavat yksilön omasta ja yhteisön jakamasta käsityksestä työntekijöiden erilaisista vahvuuksista ja mielenkiinnon kohteista. Kun tarkastellaan ammatti-identiteettien ja roolien muodostumista moniammatillisessa yhteisössä, mies erottuu työyhteisönsä naisista – aivan kuten lastenkin silmissä – ja on suhteessa muihin työntekijöihin miespuolisena kasvattajana. Tällä on vaikutuksensa siihen, millainen ammatti-identiteetti ja millaiset roolit varhaiskasvatuksen miehille ja naisille lopulta muodostuvat. Ajatus siitä, että miehet ja naiset täydentäisivät toisiaan, on ymmärrettävä, ja on jopa perusteltua hyödyntää kasvattajien erilaisia vahvuuksia varhaiskasvatuksen arjessa. Parhaimmillaan työtiimin henkilökohtaiset vahvuudet huomioiva roolitus ja työnjako vahvistavat työntekijöiden ammatti-identiteettiä ja mahdollistavat koko työtiimin potentiaalin käyttämisen. Käänteisesti voisi ajatella, että olisi tyhmää olla hyödyntämättä niitä.

Ongelmallisen sukupuolittuneesta työnjaosta tekee kuitenkin tapa, jolla sukupuolta, sukupuoli-rooleja ja -stereotypioita uusinnetaan yhteiskunnassa – sukupuoli rakentuu ja ilmenee toistuvina tekoina, ja heteronormatiivisessa maailmassa se johtaa binääristen sukupuoliroolien välittymiseen (Butler 1999). Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2016, 30) muistuttaa, että kasvattajan malli ja stereotyyppiset tavat toimia välittyvät lapsille. Miehen ainokaisasema naisyhteisössä asettaa miehen helposti tilanteeseen, jossa hänen vahvuutensa ja tapansa toimia vahvistavat heteronormatiivista kuvaa sukupuolista.

Sukupuoliroolien uusintaminen ja vahvistaminen varhaiskasvatuksessa ei ole uusi havainto, vaan siihen on kiinnitetty huomiota toistuvasti jo vuosikymmenten ajan. Alan tutkimuksessa on herännyt huoli alan naisvaltaisuudesta hoivan ja kasvatuksen naismaisuuksia vahvistavana segregaatina, mihin alalle saatavat miehet on nähty lääkkeenä (Vehviläinen 1974, 54; Ylitapio-Mäntylä 2009, 210). Kuten kuvailtua, toisen sukupuolen rantautuminen päiväkotiyhteisöön tuo kuitenkin mukanaan myös miestapaisia toimintoja ja rooleja, ja miehiin kohdistuu moninaisia odotuksia miehen mallina

toimimisesta ja miehisten asioiden tuomisesta varhaiskasvatukseen. Myös tämä on nähty ongelmallisena, sillä mies- ja naistapaisuuksien mukainen työnjako ylläpitävät nekin sukupuolittunutta varhaiskasvatusta, vaikka miehet pyrkisivätkin samalla haastamaan perinteisiä rooleja. (Cameron ym. 1999, 172–173; Ylitapio-Mäntylä 2009, 210–211; Sargent 2013, 199.) Kysymys on askarruttanut varhaiskasvatusta jo vuosikymmeniä, mutta aihe on jopa ajankohtaisempi kuin koskaan aiemmin – sukupuolisensitiivisyys on ollut runsaasti esillä julkisuudessa ja kasvatustieteellisissä keskusteluissa, ja sukupuolisensitiivisyyden toteuttaminen on ensimmäistä kertaa varhaiskasvattajien työtä sitova velvoite. Kuten tämän teoreettisen viitekehyksen varrella olen kuvaillut, miehille muodostuu vastuu omasta roolistaan miessukupuolta edustavana kasvattajana. Miehille muodostuu paradoksaalinen tilanne, jossa heidän yhtäältä odotetaan toimivan miehen mallina, mutta toisaalta purkavan sukupuolirooleja ja -stereotypioita.

Lähestyin aihetta ensimmäistä kertaa kandidaatin tutkielmassani keväällä 2017. Tutkin päiväkodeissa ja esiopetuksessa työskentelevien mieslastentarhanopettajien kokemuksia ja käsityksiä tähän paradoksaaliseen asemaan liittyen. Haastattelin viittä mieslastentarhanopettajaa ja yhtä miespuolista päiväkodin johtajaa kattavin teemahaastatteluin ja keskityin analyysissä tutkimuskysymysten mukaisesti pohtimaan miehen mallina toimimisen ja hyvän mieskuvan ulottuvuuksia. Vaikka tutkimuksen taustalla olikin ihmetys siitä, mitä meiltä miehiltä odotetaan, keskityin miehiin itseensä, sillä heidän oma ajattelunsa ja kasvatuskäsityksensä ovat lopulta niitä, jotka työtä ohjaavat. Tutkielman tulokset paljastivat miehille tyypillisiä rooleja ja tapoja tehdä työtä pitkälti aiempien tutkimusten mukaisesti. Mieskasvattajana toimimisen ja sukupuolisensitiivisyyden ristipaineista tilannetta miehet olivat kuitenkin pohtineet vain niukasti, mutta haastatellut kokivat, ettei heidän läsnäolonsa tai tapansa tehdä työtä tai olla mies ole ristiriidassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden asettamien raamien kanssa – miehet kuvailivat toimivansa sukupuolisensitiivisesti ja välittävänsä vaihtoehtoja, toisenlaista mieskuvaa sekä monipuolistavan lasten käsityksiä ja mahdollisuuksia olla mies tai nainen (vrt. Sargent 2013). Oman miehisyyden rajoittamista ei nähty tarpeelliseksi. Päiväkodin työnjako ja roolitus nähtiin sen sijaan ongelmalliseksi etenkin sukupuoliroolien vahvistumisen kannalta. Alalla työskentelevältä mieheltä vaaditaan kaikkea sitä, mitä naiseltakin, mutta myös enemmän – olemaan päiväkodin mies ja toimimaan miestapaisissa tehtävissä. Kaikkia rooleja ei miehiltä toisaalta odotettu, mutta mies saattoi olla ainoa, joka jutteli lasten kanssa sarjakuvista ja supersankareista tai pelasi palloa aktiivisesti ulkona. Naiset jättäytyivät herkästi sivuun miehisistä tehtävistä. (Mutanen 2017.)

2.4.3 Kohti tutkimusongelmaa

Kandityöni pohjalta päädyin siihen tulkintaan, että vaikka miesten oma ajattelu ja käsitykset ovatkin miesten työtä ensisijaisesti määritteleviä tekijöitä, myös naisten odotukset ja käsitykset heijastuvat miesten tapaan tehdä työtä. Kuten edellä olen kuvaillut, varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri ohjaa miehiä ja naisia sukupuolittuneeseen työnjakoon sekä sen myötä vahvistamaan perinteisiä sukupuolirooleja. Siksi onkin perusteltua nähdä sukupuolisensitiivisyys ja sukupuoliroolien murtaminen koko työyhteisön yhdessä jakamana arvona ja haasteena, josta kaikilla on jaettu vastuu. Vaikka naiset eivät toimikaan miehen malleina, myös heillä on vastuu siitä, millaista mieskuvaa varhaiskasvatus tuottaa. Tästä syystä varhaiskasvatuksen miesten syvempi tarkastelu tämän pro gradun kautta kohdistuukin varhaiskasvatuksessa työskentelevien naisten kokemuksiin ja ajatuksiin mieskasvattajista.

Tässä vaiheessa on syytä tuoda ilmi, että tiedostan, ettei ole ongelmatonta puhua varhaiskasvatuksen mieskasvattajista yhtenä joukkona. Ensinnäkin, kuten jo aiemmin mainittua, miehet eivät ole yksi homogeeninen joukko, joka sopii aukottomasti yhden kuvauksen alle (vrt. stereotypiat), ja toiseksi, ammattinimikkeiden väliset erot eivät ole olemassa vain nimikkeissä itsessään. Miesopettajiin ja -hoitajiin saattaa kohdistua erilaisia odotuksia ja he saattavat olla työyhteisöissä erilaisissa asemissa. Näkisin esimerkiksi todennäköisemmäksi, että pedagogisessa vastuussa oleva miesopettaja on kahdesta se, jolle muodostuu rooli ja vastuu jostain miehille luontaiseksi mielletystä varhaiskasvatuksen osa-alueesta. Tämä on hyvä pitää mielessä esimerkiksi vertailtaessa tätä tutkimusta ja sen tuloksia muihin mieskasvattajia tai -opettajia käsitteleviin tutkimuksiin, joissa raja-
aus on tiiviimpi.

Miehet yhtenä joukkona ovat kuitenkin tietoinen valinta tutkimuskohteeksi, sillä tutkimusongelman kannalta on merkityksellistä, että jokainen mieskasvattaja ammattinimikkeeseen ja koulutustaustaan katsomatta työskentelee miehen mallina ja rakentaa mieskuvaa oman performanssinsa kautta. Tarkoitukseni ei ole yhtäläistää erilaisia koulutustaustoja tai kenenkään asiantuntemusta häivyttämällä niiden eroja, vaan kuvata ja tutkia havaitsemaani sukupuolisensitiivisen kasvatuksen ongelmavyöhytiä. Kandidaatin tutkielmassani keskityin vain mieslastentarhanopettajien kasvatuskäsityksiin, sillä tulkitsin koulutustaustan olevan merkittävästi kasvatuskäsityksiin vaikuttava tekijä tulosten ollessa kuitenkin sovellettavissa muihinkin varhaiskasvatuksen miehiin. Tällä kertaa tutkimuskohteen laajentaminen on järkevää paitsi tutkimusaineiston hankinnan ja pienen

miesmäärän kannalta myös koska miehet ovat keskenään yhtäläisessä roolissa. Oleellista on, että miehen mallina työskentelevä mies on kasvatusvastuullinen, *kasvattajana työskentelevä* mies, eikä esimerkiksi päiväkodin laitossiivooja. Lähtökohtaisesti tutkimuksellinen mielenkiinto kohdistuu opettajiin, sosionomeihin ja lastenhoitajiin, mutta myös esimerkiksi miespuolisiin harjoittelijoihin ja avustajiin, mikäli heihin liittyviä kokemuksia nousee aineistosta esille.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää paremmin niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat varhaiskasvatuksen miesten rooleihin varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen näkökulma kiteytyy sukupuolisensitiivisen kasvatuksen problematiikkaan: tarkoituksena on luoda kuvaa siitä, kuinka miehet ja miesten roolit välittävät lapsille erilaisia miehen malleja ja sukupuolirooleja. Tutkimus etsii vastausta siihen, mitä varhaiskasvatuksen naisvaltainen henkilökunta odottaa miehiltä, miten mies-sukupuolen läsnäolo näkyy päiväkodin työnjaossa ja millaisena henkilökunta näkee hyvän mieskuvan. Tässä tutkimuksessa tarkastelen päiväkodin miehiä, heidän roolejaan ja toimintaansa päiväkodin naispuolisen henkilökunnan kuvailemien kokemusten ja odotusten pohjalta. Tutkimustehtävän myötä tutkimuskysymykset ja tarkentavat lisäkysymykset ovat seuraavat:

- 1) Millainen on miesvarhaiskasvattajan rooli varhaiskasvatuksessa?
 - Millä tavoin kasvattajan sukupuoli näkyy päiväkodin arjessa?
 - Miten sukupuoli vaikuttaa työnjakoon?
- 2) Millainen on hyvä miehen malli?
 - Millainen on miehen mallina toimimisen, mieskuvan rakentamisen ja sukupuolisensitiivisyyden suhde?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvaan tutkimukseni tutkimusasetelmaa, toteutusta ja tutkimusmenetelmiä, sekä koko tutkimusprosessin taustalla olevaa hermeneuttista tieteenfilosofiaa. Perustelen, miksi päädyin laadullisen tutkimuksen keinoihin ja miksi toteutin tutkimuksen juuri yksilö- ja parihaastatteluina puolistrukturoidun teemahaastattelun menetelmin. Kuvailen tutkimusaineiston hankintaa, keräämääni tutkimusaineistoa sekä analyysin toteutusta.

4.1 Laadullinen tutkimus tuttuun ja tuntemattomaan

Tutkimuksen toteuttaminen alkaa aina tutkimusaiheen valinnalla ja tutkimuksen tavoitteiden määrittelyllä, sillä itse tutkimuksen tekemisessä kaiken on palveltava tutkimuksen päämäärää. Tutkimusongelma määrittelee, millainen tutkimusasetelma on, ja ohjaa sitä, millaista aineistoa tutkimuksessa tarvitaan ja millä tavoin se voidaan hankkia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 15; Silverman 2005, 6, 14). Tämän tutkimuksen keskeisenä lähtökohtana on halu ja tarve saada tietoa varhaiskasvatuksen miehistä. Koska ilmiö on hyvin vähäisissä määrin tutkittu, tutkimuksen avulla tavoiteltavan tiedon on oltava luonteeltaan kuvaavaa. Tavoitteena on muodostaa ymmärrystä siitä, mitä mieskasvattajilta odotetaan ja millaisia ajatuksia varhaiskasvatuksen naistyöntekijöillä on miehen mallina toimimisesta ja hyvästä mieskuvasta. Tutkimus pyrkii tarkastelemaan varhaiskasvatuksen sukupuolittunutta toimintakulttuuria analyttisesti ja kehityssuuntautuneesti. En pyri lähtökohtaisesti yleistettävään tietoon, vaan tutkimuksen merkitys paljastuu parhaiten sen synnyttämän keskustelun sekä jatkotutkimusmahdollisuuksien myötä. Minulla on myös henkilökohtainen tavoite kehittyä kasvattajana ja ymmärtää paremmin omaa asemaani suhteessa tuleviin työyhteisöihini, kasvatukseen ja lasten kasvuun.

Kuten teoreettisessa viitekehyksessä kuvasin, tutkimusongelma rakentuu työnjaon, sukupuoli-roolien ja sukupuolisensitiivisyyden ideaalin ympärille miesten omien kasvatuskäsitysten sekä miehiin kohdistuvien ulkoisten odotusten kautta. Aiheen rajaaminen mieskuvan muodostamisen

ympärille on luontevaa teeman ajankohtaisuuden ja keskeisen luonteenlaadun myötä. Tutkimus pyrkii kuvaamaan elettyä todellisuutta, eli ihmisten toimintaa ja kokemuksia sosiaalisen ilmiön ympärillä. Elämismaailman tutkiminen on tyypillistä laadulliselle, eli kvalitatiiviselle tutkimusotteelle. Laadullista menetelmää voidaan pitää ihmisen elämän tutkimiselle suositeltavana. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Silverman 2005, 6).

Koetun maailman merkitys on tässä tutkimuksessa keskeisessä roolissa, sillä kuten jo teoreettisesta viitekehystä käy ilmi, sosiaalinen todellisuutemme – myös sukupuolen konstruktio – rakentuu vuorovaikutuksellisten kokemusten kautta suhteessa ympäröivään kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016, 20) tavoin sitoudun sosiokonstruktivistiseen näkemykseen oppimisesta. Todellisuus muodostuu kielessä, rooleissa ja niiden välisissä suhteissa. Kukin kulttuuri tarjoaa kullekin oppijalle välineet ajatteluun ja toimintaan. (Puolimatka 2002, 92–93; Järvinen 2011, 81–82.) Sukupuoli elää ja muovautuu sosiaalisena konstruktiona ja välittyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sukupuolen performanssin kautta. Sosiaalisesti rakentunut todellisuus vaikuttaa myös siihen, kuinka ihmiset asettuvat työelämässä suhteessa toisiinsa, millaisia rooleja heillä on ja millaista kieltä he käyttävät. Näitä sosiaalisen maailman ehtoja voidaan lähestyä tutkimalla niihin kytkeytyvää ajattelua.

4.1.1 Hermeneuttinen lähestymistapa laadulliseen tutkimukseen

Tämä tutkimus pohjautuu hermeneuttiselle tieteenfilosofialle, eli ajatukseen tiedosta, joka on saavutettavissa tulkinnan ja ymmärtämisen kautta. Hermeneuttinen tutkimus pyrkii tulkitsemaan ihmisten välistä kommunikointia ja kommunikointi-ilmauksiin kätkeytyviä erilaisia merkityksiä. Hermeneuttisen filosofin Wilhelm Diltheyn empirististen näkemysten mukaan ihmisiä ei voi tutkia luonnontieteen positivistisilla menetelmillä, sillä ihmisen mieltä voi tarkastella vain kunkin itse-tietoisien ihmisen tuottamien *manifestien*, erityisesti kielellisen ilmaisun kautta – luonnontieteessä *selitetään*, ihmistieteessä *tulkitaan*. Laadullisen ihmistutkimuksen keskeistä haastetta kuvaakin se, että tässäkin tutkimuksessa haastateltava ensin itse joutuu etsimään *oikeita sanoja* omien ajatuksiensa välittämiseksi, ja tutkija pyrkii *tulkitsemaan niitä oikein* parhaansa mukaan. (Siljander 1988, 18–22; Schmidt 2006, 7, 29, 33; Laine 2018, 33–34.)

Hermeneuttinen käsitys tiedon luonteesta ja saavutettavuudesta ohjaa tutkijan työtä tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Lehtovaara (1992) huomauttaa, kuinka tutkija itsekin on osa olemismaailmaa ja

sen kulttuurisia ja sosiaalisia merkityksiä – tutkija on altis tekemään tulkintoja historiallisen kehityksen vaikuttamana ja toisaalta tutkija itse vaikuttaa todellisuuteen tutkimuksensa kautta. Tutkimusprosessin onkin siis oltava reflektiivinen suhteessa tutkijaan itseensä, tutkijan omaan, muuttuvaan ajatteluun sekä esimerkiksi tutkimuksen eri vaiheissa käytettyyn kieleen ja käsitteisiin. (Lehtovaara 1992, 19–20; Schmidt 2006, 41, 116.) Esimerkiksi tässä tutkimuksessa tutkijan itse-reflektiivisyys on tärkeää, sillä tutkijana minulla on tutkimusaiheesta esiymmärryksiä, joka vaikuttaa esimerkiksi haastattelutilanteissa siihen, millaisia mahdollisuuksia annan haastateltavalle ilmaista kokemuksiaan (vrt. Laine 2018, 33). Vastaavasti tutkimusraportissani tekemäni tulkinnat ja käyttämäni kieli vaikuttavat siihen, millainen tutkimuksen vaikutus on edelleen omaan ja muiden ihmisten käsityksiin. Koska varhaiskasvatuksen miehiä on tutkittu vain niukasti, on hyvinkin mahdollista, että näistä sanoistani tullaan etsimään merkityksiä myös tulevaisuudessa. Tämä tutkimus on muodostamassa omaa sekä muiden esiymmärrystä varhaiskasvatuksen miehistä, aivan kuten kokemukset ja tutkimukset, joita olen itse kohdannut ennen tätä hetkeä.

Käsitys tiedon luonteesta ja sen saavutettavuudesta ohjaa hermeneuttista tutkimusotetta, jota kuvataankin spiraalimaisena prosessina, *hermeneuttisena kehänä*, jossa edetään kohti syvempää ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Siljander (1988) kuvaa prosessia kolmen ydinperiaatteen kautta. Ensinnäkin, tiedonmuodostusprosessilla ei ole tiettyä alkupistettä, sillä ymmärtämisen pohjalla on aina jo ennalta ymmärretty. Esiymmärrys on tulkintamme perustana, ja kehällä edetessä tulkinta muuttaa esiymmärrystä syventäen tietämystä. Koska esiymmärrys muuttuu korjaantuen ja täydentyen, muuttuu myös tapa tehdä tulkintoja. Jos esiymmärrys päinvastaisesti pysyy muuttumattomana, tutkija kiertää vain kehää. Toisena hermeneuttista kehää ohjaavana määreenä on dialogisuus tutkittavan ilmiön osien ja kokonaisuuden välillä – kokonaisuus hahmottuu osien kautta ja osat kokonaisuuden kautta. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa dialogisuus on merkityksellistä tutkimusaineiston moniäänisyyden myötä, sillä tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden kokemukset voivat tulla ymmärretyksi eri tavoin toiseen haastateltavaan tai kokonaisuuteen peilaten. Dialogisuudella pyritään tavoittamaan *toisen toiseus*. Kolmanneksi Siljander kuvailee, ettei tiedonmuodostusprosessilla ole alun lisäksi myöskään loppua, vaan kaikki määrietykset ovat luonteeltaan väliaikaisia. Sitouduin tähän periaatteeseen jo tutkimuksen tavoitteiden tasolla, sillä tutkimus toimii lähtökohtaisesti alustana hermeneuttisen spiraalin jatkumiselle omassa työssäni varhaiskasvatuksessa sekä jalkautumiselle kasvatuksesta käytävään keskusteluun. (Siljander 1988, 115–119; Laine 2018, 37–38.)

Palatakseni vielä tämän tutkimuksen tarkoitukseen, Lehtovaara (1992) kuvailee hermeneuttisen tutkimuksen ja tutkijan suhdetta tavalla, joka tukee ajatuksiani tämän tutkimuksen taustalla. Lehtovaaran mukaan tutkijan on oltava ennen muuta itsereflektiivinen ja alistettava myös itsensä ja omat tapansa tulkita todellisuutta tarkastelun alle ja objektivoida omaa ajatteluaan, kieltään ja käytänteitään. Jossain vaiheessa tutkimusta on mahdollista saavuttaa *rekonstruktio*, jossa tutkijalle epäselvä ja ristiriitainen löytää paremman järjestyksen. (Lehtovaara 1992, 20–21.) Tämä tutkimus sai alkunsa omasta tarpeestani kehittyä kasvattajana, syventää kasvatustietoisuuttani ja tulla tietoisemmaksi varhaiskasvatuksessa vallitsevista sukupuolirooleista. Olen siis lähtökohtaisesti asettanut itseni, esiymmärrykseni sekä oman ammattikulttuurini suurennuslasin alle jo hyvän aikaa ennen tämän tutkimuksen aloittamista. Tutkimuksessaan Lehtovaara näki rekonstruktioon kuuluvaksi maailmankuvan selkeytymisen lisäksi myös sen selkiytymisen, ”millaisen kasvatus- ja tutkimustoiminnan tarkasteltu filosofinen näkökulma perustelee ja oikeuttaa” (Lehtovaara 1992, 21). Vastaavasti näen, että tässä tutkimuksessa rekonstruktio voi selkeyttää sitä, millainen sukupuoli kasvatusta ja roolit ovat perusteltuja ja oikeutettuja varhaiskasvatuksessa.

Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on usein jonkin ilmiön kuvaaminen ja ymmärtäminen. Tutkimuskysymyksissäni esiintyvät kysymyssanat – *millainen* ja *miten* – ovat luonteeltaan kuvailua tavoittelevia. Laadullisen tutkimuksen keinoin voidaan saada kuvailevaa tietoa ilmiöstä, esimerkiksi toisen ihmisen ajattelusta, jota ei vielä tunneta kovin hyvin. Alasuutari (1995) kuvailee laadullista tutkimusta arvoituksen ratkaisemisena. Tutkija hyödyntää erilaisia johtolankoja päästäkseen arvoituksen jäljille ja kootakseen arvoitukseen lopulta ratkaisun. (Alasuutari 1995, 7–8.)

Laadulliseen tutkimusotteeseen kuuluu lähtökohtainen hypoteesittomuus, mikä tukee tutkimusotteen avoimuutta uudelle tiedolle – tutkijan odotetaan saavan uusia näkökulmia ja oppivan uutta (Eskola & Suoranta 1998, 19–20). Täydellinen hypoteesittomuus ei kuitenkaan ole mahdollista, kuten edellä olen ilmentänyt, sillä tutkijana minulla on jo aiemmat ennakkokäsitykseni ja työhypoteesini aiheesta esimerkiksi kandidaatin tutkielmani myötä. Tutkijan onkin huolehdittava, että läpi koko tutkimusprosessin muovautuvat ennako-oletukset tulevat huomioituiksi eivätkä pääse rajoittamaan tutkimuksen kulkua tai sulkemaan tutkijan aisteja uusilta näkökulmilta. (Siljander 1988, 115; Eskola & Suoranta 1998, 19–20; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Laine (2018) kuvailee esiymmärryksen ja -tuttuuden sekä tutkimuksen päämäärän suhdetta hermeneutiikassa oivasti: tutkimuksen päämääränä voidaan nähdä olevan *tutun ja tunnetun*

tekeminen *tiedetyksi* sekä *tiedostamattoman tai itsestään selvän* tuomista *tiedostetuksi*. Esiymmärryksen puuttuminen tietäisi puolestaan ongelmia, sillä täysin vieraan elämänmuodon ymmärtäminen on hyvin haastavaa. (Laine 2018, 34.)

Miesvarhaiskasvattajuutta voisi tietyssä mielessä kuvata sanaparilla *tuttu tuntematon*. Olen itse jo valmistunut varhaiskasvatuksen opettajaksi ja työskennellyt sijaisena päiväkodeissa ja esiopetuksessa, mutta edes minä en tiedä mitä olen, miten minun tulisi miehenä toimia ja mitä on se hyvä, mitä kohti minun tulisi kasvattaa. Kandidaatin tutkielmani, työkokemuksen sekä kehittävien keskusteluiden myötä olen saanut siihen paljon suuntaviivoja, ja päässyt hyvään ”hermeneuttiseen kierteseen”, mutta olen jotain *myös muille*. Siitä puolestaan minulla on vain hyvin rajalliset kokemukseni. Kuten teoreettisesta viitekehyksestä käy ilmi, olen perehtynyt tutkimusongelman taustoihin kattavasti, eli minulla on varsin laaja esiymmärrys ilmiöstä. Hermeneuttisen filosofian valossa pyrin syventämään ja laajentamaan ymmärrystäni varhaiskasvatuksen miehiä ja toisaalta naisia kohtaan läpi koko tutkimusprosessin.

Laadullisten menetelmien valinta oli tämän tutkimuksen kohdalla selkeää hyvin varhain. Metsämuuroseen (2003, 167) pelkistään viitaten, laadullinen tutkimus on hyvä valinta tutkimusotteeksi, kun pyritään tutkimaan esimerkiksi seuraavia: 1) tapahtumien yksityiskohtaiset rakenteet ja/tai 2) yksittäisten toimijoiden merkitysrakenteet. Tutkimuksessani pyrin kuvaamaan, 1) kuinka varhaiskasvatuksen mieskasvattajien sukupuoli ilmenee ja näyttäytyy työssä ja 2) minkälaisia merkityksiä miehiin ja hyvään mieskuvaan kohdistetaan varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen päämäärä saavutetaan parhaiten laadullisin keinoin. On tarkoituksenmukaista antaa puheenvuoro niille naisille – varhaiskasvatuksen toimijoille – joiden koettua, todellista elämää sekä merkityksiä tutkitaan (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34–35). Vaikka tutkimuksen kohteena onkin toisaalta miehet ja heidän roolinsa, tässä tapauksessa on perusteltua haastatella heidän työtovereitaan.

Puntaroin laadullisen tutkimusotteen rinnalla myös määrällistä, eli kvantitatiivista tutkimusotetta, ja sen mahdollisuuksia tutkimuksen tavoitteiden kannalta. Myös tämän pohdinnan myötä laadulliset menetelmät osoittautuivat tarkoituksenmukaisemmiksi. Tutkittu tieto miesvarhaiskasvattajista on niin vähäistä, että ilmiön määrällinen tutkiminen tämän tutkimuksen näkökulmasta olisi vähintäänkin haastavaa. Kuinka voisin muotoilla tutkimuslomakkeen tai rakentaa mittarit ilmiölle, jonka kaikkia ulottuvuuksia en voi vielä tuntea? Esiymmärrykseni olisi todennäköisesti

riittänyt jonkin tasoiseen miesten määrälliseen tutkimiseen, mikäli olisin heitä lähtenyt tavoittelemaan, mutta naisten ajatuksia tunnen huonosti.

Toisaalta määrällisen tutkimuksen menetelmät rajautuivat tämän tutkimuksen ulkopuolelle myös puhtaista käytännöllisistä syistä: minulla ei ole kokemusta määrällisen tutkimuksen tekemisestä, enkä kokenut henkisten voimavarojeni riittävän täysin uusien menetelmien opetteluun ja käytäntöönpanoon. Myös rajallisesta tutkimusosaamisesta johtuen tutkimusaiheeksi on mielekästä valita vain rajattuja aiheita ja ilmiöitä, joista pyritään muodostamaan käsitystä tai kuvausta. Syvällisesti yhteen valikoituun aiheeseen perehtyminen on paitsi tutkimusprosessina varmempi, uskon sen myös olevan aihepiiri huomioiden tarkoituksenmukaisin tapa tavoittaa ja koota uutta tietoa – laadullinen tutkimus ei todista hypoteeseja, vaan luo mahdollisuuksia hypoteesien keksimiselle jatkotutkimusta ajatellen (Eskola & Suoranta 1998, 20).

4.1.2 Tutkimusaineiston hankkimisen haasteita

Tutkimustehtävä ja tarvittavan aineiston luonne ohjaavat sitä, miten aineisto voidaan hankkia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 15; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Laadullisen tutkimuksen yhtenä vahvuutena voidaan pitää tutkimuksen kohteen äänen kuuluvuutta. Kun haluamme saada tietoa varhaiskasvatuksen naisten ja miesten toiminnasta ja ajattelusta, on parasta kysyä siitä heiltä itseltään. (Eskola & Suoranta 1998, 86.) Tämän tutkimuksen tavoite – mieskasvattajien roolien ja niiden taustalla olevan ajattelun selvittäminen – täyttyy parhaiten haastattelun kautta. Haastateltava toimii tutkimustilanteessa subjektina, joka luo merkityksiä tuntemattomasta. Haastattelu voi olla joustava menetelmä, joka mahdollistaa toisaalta monitahoisen vastaamisen, mutta myös vastausten syventämisen ja selventämisen tarkentavien kysymysten avulla. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35–36.) Varhaiskasvatuksen henkilöstön sukupuolisuutta ja sukupuolittuneisuutta voitaisiin tutkia myös esimerkiksi havainnoimalla miesten ja naisten toimintaa. Havainnoinnin tulisi kuitenkin olla varsin pitkäkestoista, jotta sen avulla voitaisiin saavuttaa yhtä kattavia tuloksia kuin haastattelun keinoin voidaan saada. Lisäksi, varhaiskasvatuksen naisten ajattelun ja odotuksien kartoittaminen edellyttää joka tapauksessa naisten itsensä äänen tuomista kuuluvin, sillä pelkkää toimintaa havainnoimalla merkitykset eivät todennäköisesti tule tulkituiksi naisten kokemina merkityksinä. Kandidaatin tutkielmassani tutkin ilmiötä miesten näkökulmasta haastatellen heitä, mutta tämän tutkimuksen fokuksena on tavoittaa naisten ajatuksia ja käsityksiä.

Suunnitellessani tutkimuksen lähestymistapaa ja menetelmiä kävin läpi muutamia erilaisia vaihtoehtoja ja puntaroin valintaa yksilö- ja ryhmähaastatteluiden välillä. Alkuun ajatuksenani oli toteuttaa ryhmähaastatteluita päiväkodeissa, joissa työskentelee miehiä, jotta tavoittaisin saman, yksittäisen toimintaympäristön useista eri näkökulmista. Pohdin myös hajautettua haastateltavien hankintaa, jolloin ryhmähaastatteluun olisi osallistunut useiden eri päiväkotien työntekijöitä. Tämä olisi laajentanut keskustelun yksittäisen päiväkodin ja jopa yksittäiseen mieheen liittyvien kokemusten ulkopuolelle ja tuonut haastattelutilanteeseen vertailevaa keskustelua. Vertailevan keskustelun näkökulmasta pohdin myös sekä naisten että miesten osallistamista tutkimukseen joko yhdessä tai erikseen, jolloin työyhteisön erilaiset käsitykset olisivat tulleet puhutuiksi ja yhdessä arvioiduiksi hieman toimintatutkimuksen tapaisesti (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 96–99) – naisten ja miesten kokemukset voivat poiketa toisistaan, mikä olisi voinut rikastaa aineistoa ja parantaa sen luotettavuutta (Levonmäki & Keskinen 2005, 120). Päätin lopulta keskittyä vain naisiin ja tavoittelemaan aineistoa heidän kauttaan. Naisten asettamat odotukset voisivat tulla esille myös miesten kautta, mutta naisten itsensä sanoittaman aineiston avulla pääsen suoraan tutkimusongelman ytimeen.

Toteutin aineistonhankinnan kasvotusten tehtävin yksilö- ja parihaastatteluin (jäljempänä myös ryhmähaastattelu). Molempiin menetelmiin liittyy hyviä ja huonoja puolia, joita kohtasin myös käytännön tutkimustyössä. Kuten tieteenfilosofisia lähtökohtia kuvaillessa jo ilmaisin, kasvattajien tietoisuuden empiirisen tutkimuksen yhtenä haasteena on se, ettei tutkijalla voi olla lopulta varmuutta siitä, että haastateltava on saanut ilmaistua käsityksensä haluamallaan tavalla (Hirsjärvi 1980, 69; Laine 2018, 33). Näen tämän erityisesti yksilöhaastatteluiden heikkoutena, minkä takia pyrin lähtökohtaisesti haastattelemaan naisia ryhmissä. Eskolan ja Suorannan (1998) valossa ryhmähaastattelulla voikin olla etunsa yksilöhaastatteluihin verraten, sillä ryhmässä haastateltavilla on mahdollisuus saada tukea toisiltaan. Ryhmän keskustelut voivat myös herättää muistikuvia haastateltavissa ja nostaa ilmi kokemuksia tai ajatuksia, jotka saattavat yksilöhaastattelutilanteessa unohtua. Ryhmässä voi olla myös vaikea salailla asioita. Ryhmähaastattelun avulla voidaankin saavuttaa enemmän tietoa suhteessa yksilöhaastatteluihin. (Eskola & Suoranta 1998, 95–97; Pietilä 2017, 113–114.) Tämän tutkimuksen kannalta on myös arvokasta haastateltavien mahdollisuus kokemusten ja käsityksien jakamiselle tai päinvastoin kyseenalaistamiselle – esimerkiksi ”olen miettinyt samaa” tai ”minulla on kyllä aivan päinvastaisia kokemuksia”.

Ryhmähaastatteluun liittyy kuitenkin keskeinen haaste etenkin käsityksiin kohdistuvassa, joissain määrin arvoja sivuavassa tutkimuksessa – paitsi tutkimusaihe, myös ryhmän ilmapiiri vaikuttaa

siihen, ketkä puhuvat ja mitä rohjetaan sanoa. Yksilöhaastattelussa riittää yksi molemminpuolinen luottamussuhde, mutta ryhmähaastattelussa tarvittavien luottamussuhteiden määrä moninkertaistuu tuoden haasteita haastattelutilanteeseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tämä olisi voinut olla kriittinen kompastuskivi, jos haastatteluita olisi toteutettu yhdessä miesten kanssa, sillä negatiiviset kokemukset, joita tässäkin tutkimuksessa kohtasin, olisivat saattaneet jäädä lausumatta. Jouduin pohtimaan myös omaa kaksoisrooliani varhaiskasvatuksen miehenä ja tutkijana. Ryhmähaastattelua puolsi ajatus siitä, että ryhmähaastattelulla voin vähentää omaa vaikutustani haastateltaviin ja etäännyttää itseäni käytävästä keskustelusta (Eskola & Suoranta 1998, 97; vrt. Juvonen 2017). On todennäköistä, että oma asemani on silti vaikuttanut haastateltaviin, sillä ovathan tutkimuksen aiheena olevat odotukset myös minuun kohdistuvia.

Yhdeksi ryhmähaastatteluiden haasteeksi muodostuivat hyvin tyypilliset käytännön syyt etenkin aikatauluun ja osallistumiseen liittyen (vrt. Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 46; Eskola & Suoranta 1998, 98). Varhaiskasvatuksen henkilöstö pääsee irtoamaan työstään huonosti, jolloin yhdestä päiväkodista on vaikea saada ryhmää aikaiseksi, mutta toisaalta useista päiväkodeista irtoavia yksittäisiä työntekijöitä on vaikea saada saman pöydän ääreen. Ryhmähaastatteluissa yhteisen aikataulun löytäminen on aina haaste, mitä ei helpottanut myöskään oma tiukka aikatauluni. Alun perin kaavailemani 3–4 hengen ryhmähaastattelut kutistuivat parihaastatteluiksi ja yksi edelleen yksilöhaastatteluksi. Pääsääntöisesti kykenin kuitenkin hankkimaan aineiston yksilö- ja ryhmähaastatteluiden hyvät ja huonot puolet huomioiden.

Tutkimuksen tarkoitusta kunnioittaen pyrin löytämään sellaiset haastateltavat, joilta saisin monipuolista ja rikasta tutkimusaineistoa. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan laadullisen tutkimusaineiston tieteellisyyden kriteerinä ei ole aineiston määrä, vaan sen laatu, sekä se kuinka perusteellisesti aineistoa analysoidaan. Tutkijan tehtävänä on käyttää harkintaa aineiston keruussa siten, että tutkimus antaa kattavan ja yksityiskohtaisen kuvan tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston olisi hyvä tehdä mahdollisimman monenlaiset tarkastelut mahdollisiksi. (Alasuutari 1994, 74–75; Eskola & Suoranta 1998, 18.) Tämä näkyikin siinä, että pyrin pitämään tapauksien määrän riittävän pienenä, jotta voisin pitää analyysin laadun tarkoituksenmukaisesti mahdollisimman korkeana. Tässä tutkimuksessa pyrkimyksenäni oli lähestyä tutkittavaa ilmiötä analyyttisesti kuvaillen ja suunnaten sitä kautta tulevaan. Niukasti tunnetut varhaiskasvatuksen miehet ja heihin kohdistuvat odotukset kaipaavat laadullista tietoa jatkotarkastelun tueksi. Näistä syistä sopivien haastateltavien valinta oli kriittistä.

Tavoitin tutkimushenkilöt varhaiskasvatusalan sosiaalisissa medioissa julkaistuilla tutkimuskutsuilla (Liite 1) sekä täsmäkutsuilla, jotka kohdistin tutkimukseen sopiviksi tunnistamilleni, eri kautta minulle suositelluille päiväkodeille ja/tai henkilöille (vrt. Eskola ym. 2018, 30–31). Haastateltaviksi pyrin aluksi löytämään naisia, jotka ovat työskennelleet samassa työtiimissä tai samassa yksikössä miehen kanssa, tai jotka eivät ole urallaan kohdanneet miespuolisia työtovereita lainkaan, mutta lopulta aineiston moninaisuus löytyi kolmen kategorian kautta: 1) miesten kanssa samassa tiimissä tai päiväkodissa työskentelevät, 2) ilman miehiä työskentelevät sekä 3) sivusta ikään kuin *etnografisesti* seuranneet, eli useita päiväkoteja ja miehiä kiertävänä työntekijänä tai sijaisena kohdanneet kasvattajat. En alkuun tiennyt miten helppoa tai vaikeaa haastateltavien löytämisestä tulisi, joten tiukensin kriteerejä kohti lopullista valintaa. Pyrin huomioimaan valinnassa sen, että aineisto edustaisi tyypillistä varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria sikäli, ettei esimerkiksi esiopetuksen ensisijaisena kontekstina ole koulu tai ettei päiväkotia ole poikkeuksellisen vahvasti *miehitetty*. Aineiston hankinnan tulisi palvella tutkimuksen tarkoitusta ja tukeutua tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen (Alasuutari 1994, 74).

4.1.3 Haastatteluiden toteutus puolistrukturoituina teemahaastatteluina

Tutkimushaastattelut eroavat toisistaan käytännön tasolla. Erilaiset haastattelutyypit voidaan jaotella selkeimmin haastattelun strukturointiasteen ja haastattelijan roolin perusteella, ja ne kukin tavoittavat erilaista tietoa. Haastattelutyypit muodostavat kolme kategoriaa: *strukturoitu*, *puolistrukturoitu* ja *strukturoimaton haastattelu*. *Strukturoitu haastattelu* on luonteeltaan lomakehaastattelu, jossa kysymykset ja vastausvaihtoehdot ovat määritelty ennalta. Strukturoidussa haastattelussa tutkijan rooli ilmiön kartoittamisessa on korostunut. Vastakohtaisena ääripäänä strukturoidulle haastattelulle on luonnollisesti *strukturoimaton haastattelu*. Se on luonteeltaan avoin, keskustelunomainen ja syvällisempään ymmärrykseen etenevä. Haastateltavalla on vapaus puhua ja tuoda äänensä julki, ja haastattelija toimii haastateltavan ehdoilla. *Puolistrukturoitu haastattelu* sijoittuu nimensä mukaisesti strukturoidun ja strukturoimattoman haastattelun välimaastoon. Kysymykset ovat lähtökohtaisesti kaikille samat, mutta haastateltavilla on mahdollisuus vastata niihin omin sanoin. Haastattelija luo kehyksen keskustelulle, mutta jättää tilaa haastateltaville. (Eskola & Suoranta 1998, 87–89; Hirsjärvi & Hurme 2008, 35–36.)

Toteutin tämän tutkimuksen puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa tutkija määrittelee ennakkoon tietyt aihealueet, eli teemat, joiden ympärille haastattelu rakentuu.

Tutkimusmenetelmässä korostuvat haastateltavien yksilöiden kokemukset, ajatukset ja tunteet, ja heidän äänensä tulee kuuluviin. Menetelmä mahdollistaa siis avointa, strukturoimatonta haastattelua selkeämmin tiettyyn aihealueeseen pureutuvan lähestymistavan, mutta jättää kuitenkin strukturoitua haastattelua paremmat mahdollisuudet haastateltavien tulkinnoille. (Eskola & Suoranta 1998, 87–89; Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.) Menetelmän valinnan taustalla on ennen kaikkea pyrkimys naiskasvattajien omien kokemusten ja ajatuksien kartoittamiseen. Tiukasti strukturoitu haastattelu ei mahdollistaisi tuntemattoman ilmiön selvittämistä ja syvällistä ymmärtämistä. Toisaalta tutkimusaihetta on ollut välttämätöntä rajata jonkin verran ilmiön laajan tuntemattomuuden sekä oman tutkimusosaamisen rajallisuuden vuoksi. Pysin keskittymään kasvatuksellisiin näkökulmiin, mikä edellyttää myös haastattelulta tiettyjä raameja. Kuten Tammisen (1995) tutkimuksesta on nähtävissä, ilmiössä riittäisi tutkittavaa useisiin tutkimuksiin. Tässä tapauksessa liian avoin haastattelu olisi ongelmallista, sillä tutkimusongelman näkökulmasta kattavan kuvan tavoittaminen ei välttämättä onnistuisi.

Vaikka laadullisen tutkimuksen tekemisessä ei puhutakaan operationalisoinnista, eli mittareiden luomisesta teoreettiselle viitekehykselle, myös laadullisessa tutkimusotteessa käsitteille on löydettävä vastineita empiriasta. Tutkijan on pohdittava, kuinka empiirinen aineisto on saavutettavissa tutkimuksen menetelmin. (Eskola & Suoranta 1998, 75–78.) Tämä pohdinta on kulkenut Hirsjärveä ja Hurmetta (2008, 67) mukaillen läpi koko tutkimustyöni.

Hirsjärven ja Hurmeen mukaan tutkimuskokonaisuus jakautuu kolmeen peräkkäiseen osaan: suunnitteluvaiheeseen, haastatteluvaiheeseen ja analyysivaiheeseen. Kokonaisuuden aloittavassa suunnitteluvaiheessa muodostetaan tutkimusongelmat ja rakennetaan ilmiöiden pääluokat. Tässä tutkimuksessa tutkimusongelma muodostui *varhaiskasvatuksen miesten sekä heidän välittämiensä sukupuoliroolien* ympärille. Ilmiöiden pääluokat rakentuivat teoreettisessa viitekehyksessä *sosiaalisen ja performatiivisen sukupuolen, varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin* sekä *kasvatusvastuun* muotoihin – miehet tuottavat mieskuvaa kasvatustyössään naisten kanssa jaetun toimintakulttuurin ehdoilla. Suunnitteluvaihetta seuraavan haastatteluvaiheen ytimessä ovat haastattelun teema-alueet ja kysymykset. Teema-alueet muodostetaan teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Tässä tutkimuksessa olen muodostanut teemat käytännönläheisestä näkökulmasta tutkimusasetelman ehdoin: 1) *Ennakko-odotukset* – päällimmäiset kokemukset ja käsitykset varhaiskasvatuksen miehistä, 2) *Miesten piirteet ja roolit* – miehiin yhdistetyt piirteet ja sukupuolen näyttäytyminen arjessa, ja 3) *Sukupuoliroolit ja sukupuolisensitiivisyys* – millaista mieskuvaa

varhaiskasvatuksessa rakennetaan ja miten se asettuu suhteessa sukupuolisensitiivisyyden tavoitteisiin. Analyysivaihetta kuvailen jäljempänä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 66–67.)

Tämän tutkimuksen haastattelurunko rakentui kolmen edellä mainitun teema-alueen ympärille. Teemahaastattelun haastattelurunkoon ei laadita lähtökohtaisesti kysymysluetteloa, vaan haastattelu etenee yksityiskohtaisten kysymysten sijaan joustavasti keskeisten teema-alueiden mukaan. Teemojen on tarkoitus tarkentua syventävillä kysymyksillä, jotka syntyvät haastattelutilanteessa. Hirsjärven ja Hurmeen määritelmän mukaan teemahaastattelu on jo itsessään puolistrukturoitu menetelmä, sillä haastattelun aihepiirit ovat teemojen myötä kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48, 66.) Käyttämäni metodi kuitenkin muistuttaa puolistrukturoitua haastattelua syvemmin: rakensin teemojen muodostaman haastattelurungon ympärille apukysymysten verkoston. Kysymysten laadinnan tarkoituksena oli palvella tutkimuksen päämäärää – haastattelutilanteissa kysymyslistan funktiona oli tukea haastattelutyötä ja kohdistaa keskustelua tutkimustehtävän kannalta oleellisiin seikkoihin, mutta ei kuitenkaan toimia orjallisesti noudatettavana listana. (vrt. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Eskola ym. 2018; 42.)

Perusteet puolistrukturoidulle haastattelurungolle kumpuavat tämän tutkimuksen kontekstissa ennen kaikkea tutkimuksen teoreettisesta viitekehyksestä. Miesten ja naisten eroja aiemmin tutkittaessa on huomattu, että yhdessä jaettu varhaiskasvatuksen (ja koulun) toimintakulttuuri vaikuttaa aluksi sukupuolineutraalilta, mutta haastattelun edetessä osoittautuukin, ettei näin ole. Tutkimusaihe toisaalta vaatii haastattelijalta harkintaa sen suhteen, millaisia asioita hän itse tuo keskusteluun, mutta aiempien tutkimusten pohjalta laajemmista, avoimista kysymyksistä yksityiskohtaisiin, tarkkoihinkin kysymyksiin meneminen osoittautui tässä tutkimuksessa lopulta välttämättömäksi. Sukupuolten väliset erot ovat niin tiedostamattomia, että niitä ei välttämättä osata edes ajatella, ja ne tulevat esille vasta kun niistä konkreettisesti kysytään. Myös esimerkiksi mieskuvaan liittyvät piirteet olivat sellaisia, joiden tavoittamiseksi oli varauduttava suunnitelmallisesti – hyvää mieskuvaa voidaan lähestyä myös huonon mieskuvan piirteiden kautta, jolloin ajatuksia ja käsityksiä tavoitetaan monipuolisemmista näkökulmista. Aiemman tutkimuksen valossa voidaan myös ennakoida, että varhaiskasvatuksen miehistä puhuttaessa keskitytään usein poikiin tytöt unohtaen. (Cameron ym. 1999, 78–81, Ylitapio-Mäntylä 2009, 93–94, 97–98; Sargent 2013, 194; Mutanen 2017; kts. Jensen 1996, 12, 21.) Tämän kaiken huomioiminen vaatii tutkijalta huolellista valmistautumista haastatteluun (Eskola ym. 2018, 41).

Haastattelurunkoja muodostui tutkimusta varten kaksi kappaletta, sillä haastateltavien kokemukset olivat jo lähtökohtaisesti keskenään niin erilaisia (vrt. Eskola ym. 2018, 30). Osa haastateltavista pystyi kuvailemaan omia kokemuksiaan miehistä laajasti jopa samalta aamupäivältä, mutta toiset joutuivat turvautumaan yksittäisiin kokemuksiin tai lähes täysin pelkkiin ennakkokäsityksiinsä. Keskeiset teemat ja runko olivat kuitenkin samanlaiset, eli kyse oli enimmäkseen painotus- ja lähestymistapaeroista. Lopulta itse runko säilyi samanlaisena haastattelusta toiseen vain teema-alueiden ja niiden järjestyksen osalta, joskin keskustelu sivusi usein kahta tai useampaa teemaa samanaikaisesti. Kysymysrunko eli reaktiivisesti tilanteen mukaan. Kysymykset muuttivat muotoaan, vaihtoivat järjestystään sekä saivat tarkentavia lisäkysymyksiä. Osa kysymyksistä karsiutui pois haastattelukertojen välillä, mutta toisaalta uusia kysymyksiä syntyi tutkimuksen edetessä paitsi yksittäisiin haastattelutilanteisiin myös haastattelurunkoon pysyvästi asettuen. Teemahaastattelun ideana on pyrkiä vapauttamaan haastattelutilanne tutkijan näkökulmista ja tuomaan haastateltavien ääni kuuluviin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Pääasiassa haastattelutilanteet etenivätkin teemojen sisällä kysymyslistoja välillä vilkaisten ja keskustelu soljui luontevasti, mutta haastatteluiden välillä oli eroja ja tilanteet muistuttivat kuitenkin enemmän haastattelua kuin avointa keskustelua.

Tärkeintä on kuitenkin muistaa, että tutkimuksen teossa menetelmä on lopulta vain työkalu, jonka tarkoituksena on palvella tutkimustehtävän täyttymistä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Silverman 2005, 6). Osittaista struktuuria noudattaviin haastattelumenetelmiin ei ole yhtä yhtenäistä määritelmää ja esimerkiksi puolistrukturoitua haastattelua voidaan nimittää teemahaastatteluksi, vaikka haastattelussa käytettäisiin myös tarkkoja kysymyksiä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Omasta näkökulmastani tässä tutkimuksessa käytettyä metodologiaa kuvaakin parhaiten *puolistrukturoitu teemahaastattelu*, mutta nimitettiin tässä käyttämäni metodologia sitten puolistrukturoiduksi haastatteluksi, teemahaastatteluksi tai puolistrukturoiduksi teemahaastatteluksi, yksi asia säilyy: oleellisin on, että haastattelu antaa tilaa haastateltavan tulkinnalle, merkityksenannolle ja äänelle.

4.2 Aineisto

Kuten edellisissä luvuissa kuvailin, olen tehnyt perusteellista harkintaa tutkimuksen tarkoitusta palvelevien haastateltavien löytämiseksi. Haastateltavien valintaa ohjasi pyrkimys saada monipuolista ja rikasta tietoa miesvarhaiskasvattajista siten, että informantit olisivat varhaiskasvatuk-

sessä työskenteleviä naisia. Taustalla oli teoreettisesta viitekehyksestä kummunnut ajatus siitä, että naisten käsitykset ja odotukset miehistä vaikuttavat siihen, millaisia rooleja työyhteisöissä muodostuu. Lisäksi teorian pohjalta kävin läpi pohdintaa myös haastateltavaksi valittavien kasvattajien välisistä eroista, sillä kasvattajan työtä ohjaavat muun muassa kasvattajien erilaiset arvot, uskomukset, käsitykset, koulutus ja elämänhistoria. (Niikko 1999; Nummenmaa 2006, 24–25.) Tästä syystä optimaalinen joukko haastateltavia edustaa eri kasvattajasukupolvia, eri koulutustaustoja, eri mittaisia työuria ja erilaisia työurapolkuja. Vaikka ammattinimike vaikuttaakin työyhteisön sisäisiin rooleihin ja vastuisiin, pidin merkityksellisimpänä sitä, millaisissa konteksteissa kokemukset ja käsitykset ovat muodostuneet.

Haastattelin tutkimusta varten viittä varhaiskasvatuksessa työskentelevää naista Länsi-Suomen alueella kevättalvella 2019. Sopivien haastateltavien löytäminen vaati jonkin verran työtä, mutta sain muodostettua tutkimuksen tarkoitusta palvelevan otannan. Haastateltavat ovat keskenään eri ikäisiä ja he ovat työskennelleet alalla eri mittaisia aikoja. Ikäjakauma on laaja, mutta tavanomaiseksi kuvailtavissa. Työurien pituudet jakautuvat kahdesta vuodesta yli 30 vuoteen, joskin haastateltavista yksi on työskennellyt vasta sijaisena, ja suurimmalla osalla ura varhaiskasvatuksessa on alkanut tämän vuosikymmenen puolella. Yksi haastateltavista työskentelee kiertävänä lastenhoitajana, mutta muut ovat yliopisto- tai opistotasoisia varhaiskasvatuksen opettajia. Osalla haastateltavista on myös esimieskokemusta varhaiskasvatuksessa. Sukupuolitietoisuus näkyi kaikkien haastateltavien puheessa, mutta osalla haastateltavista suhde sukupuolisensitiivisyyden kysymyksiin sekä sukupuoleen liittyvään teoriaan vaikutti selvästi keskimääräistä syvemältä. Haastatteluhetkellä haastateltavat työskentelivät varhaiskasvatuksessa monipuolisesti kaiken ikäisten lasten kanssa, mutta kukaan ei vakituisesti esiopetuksessa. Päiväkodit olivat kooltaan pieniä tai keskikokoisia, enintään viiden ryhmän kokoisia.

Haastattelut jakoutuivat miesten kanssa työskentelyyn liittyvien kokemuserojen perusteella. Ensimmäiseen haastatteluun osallistui kiertävä, paljon urallaan sijaistanut lastenhoitaja sekä runsaasti eri päiväkodeissa sijaisuuksia tehnyt opettaja – ajatuksena oli tavoittaa vertaileva näkökulma useiden päiväkotien ja niissä kohdattujen miesten pohjalta. Toisen haastattelun toteutin samassa tiimissä miehen kanssa työskentelevän opettajan kanssa. Hänellä on työkokemusta myös toisen miehen kanssa työskentelystä sekä miehen ulkopuolisesta tarkkailusta saman päiväkodin sisällä. Kolmannessa haastattelussa istuin alas kahden samassa päiväkodissa työskentelevän naisen kanssa. Kyseisessä päiväkodissa ei työskentele lainkaan miehiä, eikä toisella opettajista ole

mainittavaa kokemusta varhaiskasvatuksen miehistä työelämässä. Kokeneemman opettajan kokemukset miehistä sijoittuvat nekin yli kymmenen vuoden taakse. Tutkimushaastatteluissa kokemuksilla ja käsityksillä viitattiin miespuolisiin opettajiin, hoitajiin, avustajiin sekä harjoittelijoihin, mutta tuon miehen ammattinimikkeen tässä raportissa ilmi harkiten ja vain, jos se on tutkimuksen kannalta tarpeellista ja eettisesti mahdollista. Pääsääntöisesti kokemukset miehistä olivat vähäisiä ja rajoittuivat lukumäärältään pienen miesjoukon ympärille.

Tutkimushaastatteluiden pituudet vaihtelivat 55–85 minuutin välillä. Nauhoitin haastattelut kahdella erillisellä laitteella vähentääkseni mahdollisten teknisten ongelmien vaikutuksia haastattelutilanteeseen. Samalla pyrin varmistamaan kuuntelun ja litteroinnin kannalta riittävän hyvän äänenlaadun. Tutkijan on mahdollista puhtaaksikirjoittaa, eli litteroida haastattelunauhat tai tehdä koodaaminen suoraan ääninauhan perusteella (Hirsjärvi & Hurme 2008, 138). Koska haastatteluiden yhteiskesto – ja sen myötä myös haastatteluaineiston kesto – oli yhteensä 3 tuntia 28 minuuttia, litterointi luettavaan muotoon oli minulle itsestään selvää. Litteroin kaiken haastatteluaineiston helpottamaan aineiston hallintaa sekä tukemaan aineiston analyysia. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä yli 80 sivua.

Aineiston litteroinnin voi toteuttaa eri tarkkuusastein. Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan tarkkuuden aste määräytyy tutkimustehtävän ja tutkimusotteen mukaan. Tutkijan on tehtävä päätös oman litterointityönsä periaatteista. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 139–140.) Laadullisen tutkimuksen analyysi on jaettavissa realistiseen ja kielelliseen analyysiotteeseen. Tässä tutkimuksessa litterointia ohjasi keskeinen ajatus siitä, että analyysi tulee kohdistumaan realistiseen analyysiin alueelle, eli haastateltavien ilmaisemiin ajatuksiin ja kokemuksiin. Kuten olen aiemmin kertonut, sitoudun sosiaalisen konstruktivismin perusajatukseen, mutta tässä tutkimuksessa tarkoituksenani ei ole tutkia kielen käyttämistä ja diskursseja. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Yksityiskohtaiselle, kielen ja vuorovaikutuksen osalta pikkutarkalle litteroinnille ei ollut tarvetta.

Toteutin litteroinnin tietokoneen tekstinkäsittelyohjelman sekä mediasoittimen avulla. Säädin haastatteluiden toistonopeuden noin puoleen alkuperäisestä riippuen haastateltavien tavasta puhua. Litteroidun tekstin varrelle lisäsin aikaleimoja helpottamaan haastattelukohtaan paluuta, mistä olikin hyötyä myöhemmin analysointivaiheessa, kun aineistoa oli kuunneltava uudestaan (vrt. Hirsjärvi & Hurme 2008, 140). Litteroidussa aineistossa käytin itsestäni merkintää T (=tutkija) ja haastateltavista merkintää Hn (=haastateltava n, esimerkiksi H1 tai H2). Ennen analyysivaihetta

muutin merkinnät sekä muut keskustelussa ilmenneet nimet pseudonyymeiksi, eli peitenimiksi. Litteroinnissa pyrin kunnioittamaan haastateltavien ajattelua litteroimalla lähes jokaisen sanan ja lauseen juuri siinä muodossa kuin haastateltavat ne lausuivat. Merkitsin litterointiin haastateltavan ajattelua ja pohdintaa ilmentävät tauot (...) ja ääneen miettivän hyminän (esimerkiksi ”hmm” tai ”mmm”). Tällä on merkitystä analyysivaiheessa, sillä se voi kuvailla myös haastateltavien suhdetta toistensa sanomisiin. Lisäksi litteroin naurun (naurua), jotta haastateltavan huumori tulisi ymmärretyksi huumorina. Tarpeettomiksi tulkitsemani täytesanat jätin litteroimatta tilannekohtaisesti, mutta pääsääntöisesti ne ovat mukana vielä analyysivaiheessa. Litteroinnin osalta tein ennakolta päätöksen myös siitä, että mahdolliset murteet eivät näy lähtökohtaisesti litteroinnissa, jotta henkilöiden anonymiteetti säilyisi paremmin ja kieli olisi omaa analysointityötäni palvelevaa.

4.3 Aineiston analyysimenetelmät

Aineiston analyysimenetelmän pohdinnan on hyvä alkaa jo melko varhaisessa vaiheessa, jotta haastattelut, litterointi ja analyysi muodostavat toimivan jatkumon (Hirsjärvi & Hurme 2008, 135). Analyysivaiheen tehtävänä on palvella tutkimusongelman ratkaisua. Analyysi tuo ilmi, mitä empirian kautta asiasta on saatu selville ja miten tiivistetyt löydökset asettuvat suhteessa omaan ajatteluun sekä teoreettiseen viitekehykseen ja aiempaan tutkimukseen. Kuten edellä olen kuvaillut, tämä tutkimus ei keskity kielelliseen analyysiin, vaan tutkimusongelmiin päästään pureutumaan aineiston sisällön kautta. Tässä tutkimuksessa analyysi onkin toteutettu sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysillä pyritään kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä ja kytkemään se laajempaan kontekstiin, esimerkiksi teoreettiseen viitekehykseen ja aiempaan tutkimukseen. Aineistosta etsitään ja eritellään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia aineiston sisällössä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja sen taustatekijöitä, etenkin naisten käsityksiä ja odotuksia miesten rooleista. Tavoitteena on muodostaa ymmärrystä siitä, miten ja millä tavoin miessukupuoli näyttäytyy työssä sekä millaista mieskuvaa miehet rakentavat lapsille. Tutkimustehtävä ohjasi tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen rakentamista ja sen myötä myös puolistrukturoidun teemahaastattelun teema-alueiden sekä haastattelurungon rakentamista. Vastaavasti myös analysointivaihe tukeutuu tutkimuksen taustateoriaan, joskin analysoinnissa pyrin antamaan tilaa aineiston äänelle ja etenemään hermeneuttisen kehän mukaisesti kaikki aistit valppaina.

Teemahaastatteluaineiston analysoinnille tavanomainen lähestymistapa on teemoittelu. Se on tyypillisesti aineistolähtöistä, mutta myös teorian pohjalta tapahtuva teemoittelu on mahdollista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tässä tutkimuksessa teorialähtöisyys on perusteltua rajatun tutkimusaiheen vuoksi. Eskolan ja Suorannan (1998, 176) mukaan litteroidusta aineistosta on pyrittävä löytämään ja erottelemaan tutkimusongelman kannalta oleellisia seikkoja. Näkisin, että tätä työvaihetta helpottaa juurikin tutkimustehtävän ja teorian pohjalta kumpuavien teemojen hyödyntäminen analyysin kehyksenä. Kuitenkin, koska aineistosta voi ilmetä myös uusia teemoja eikä tutkijan ennakoita pohtimat jäsennykset toteudu usein sellaisenaan, haastatteluaineistoa tulee tulkita avoimesti. Tuntematonta, tai niukalti tunnettua aineistoa voi ja tulee lähestyä myös aineistolähtöisesti analysoiden, sillä tutkimusta tehdessä ennakko-oletuksien korjaamiseen johtavia yllätyksiä voi ja pitääkin tulla vastaan (Siljander 1988, 118; Lehtovaara 1992, 23; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Olenkin hyödyntänyt analyysissä molempia lähestymistapoja.

Vaikka tutkimusaineisto tulikin tutuksi jo haastattelun tekemisen ja litterointityön myötä, varsinainen analysointivaihe alkoi koko litteroidun aineiston lukemisella ja kokonaisvaikutelman luomisella. Tässä pyrin lukemaan aineistoa mahdollisimman avoimesti, mutta samalla myös peilasin haastatteluja tutkimusongelmaan ja taustateoriaan. Ensimmäiset teemat alkoivat syntyä tässä vaiheessa. Analyysin edetessä tein muistiinpanoja ja listasin erilaisia havaintoja kustakin haastattelusta erikseen. Samalla tein värimerkintöjä haastatteluiden ydinkohtiin hahmottaakseni tekstimassasta esimerkiksi erilaisia yksittäisiä ajatuksia tai kokemuksia. Aineiston kirjaimellinen värikkyyys osoitti, että aineisto sisälsi valtavasti tietoa tutkittavasta ilmiöstä ja analyysistä tulisi melko työlästä. Seuraavaksi ryhdyin työstämään kutakin haastattelua yksitellen listaten ja jaotellen tietoa aineistosta syntyvien alustavien teemojen alle. Teemoja syntyi prosessin aikana lisää, mutta toisaalta jotkin teemat yhdistyivät toisiinsa – prosessin aikana teemat ja niiden sisällöt jäsentyivät tarkemmiksi ja selkeämmiksi kokonaisuuksiksi. Tämän vaiheen rinnalla pyrin myös löytämään haastatteluista keskeisiä ja kuvaavia lainauksia, joita kokosin erilliseen tiedostoon myöhempää käyttöä varten. Varsinaisen haastattelujen purkamisen vaiheen jälkeen jäsentelin teemoja edelleen. Analysoin haastatteluja sekä yhdessä että erikseen. Reflektoin aineiston eri osia toisiin haastatteluihin ja tarkastelin aineistoa toisten haastatteluiden pohjalta syntyneiden teemojen näkökulmasta. Analysoinnin loppuvaiheessa aineistosta hahmottui erilaisia toistuvuuksia ja samankaltaisuuksia, mutta myös monenlaisia eroa luovia seikkoja. Analyysin valmistumisen jälkeen kävin vielä kertaalleen koko aineiston läpi kammaten aineiston vielä mahdollisten uusien havain-

tojen ja oivallusten varalta. Sama toistui myös yhteenvetoa ja johtopäätöksiä kirjoittaessa ja sen kertaalleen sen jälkeen.

Analyysin perustana on tutkimustehtävän ja tutkimuskysymysten tiedostaminen, sillä ne ohjaavat sitä, mitä aineistosta haetaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tämän tutkimuksen kohdalla tavoite säilyi kirkkaana koko analyysin läpi. Pysin siihen, että lopulliset teemat muodostavat yhdessä vastauksen tutkimuskysymyksiin. Teemat syntyivät teoreettisen viitekehyksen ja empiirisen aineiston yhteisvaikutuksesta, mikä tukee ajatusta siitä, että teemat ovat keskeisiä ja perusteltuja. Teemoja syntyi lopulta kahdeksan kappaletta ja useat niistä kietoutuvat toisiinsa eri tasoilla. Jaoin teemat lopulta kolmen yläteeman alle, joista kukin pyrkii kuvailemaan tutkittavan ongelman eri ulottuvuuksia oheisen taulukon mukaisesti (Taulukko 1). Teemoja olisi mahdollista ryhmitellä myös eri tavoin, ja esimerkiksi toinen teema – *Miten roolit muodostuvat, ja miten niin?* – oli pitkään kahtena erillisenä teemana. Alateemat kytkeytyivät kuitenkin toisiinsa niin vahvasti esimerkiksi elämänhistorian ja roolien osalta, että koin järkeväksi yhdistää teemat toisiinsa. Yksittäiset alateemat yhdessä rakentavat yläteemojen mukaisia kuvauksia, ja edelleen yläteemat yhdessä antavat mahdollisuuden tarkastella ilmiötä tutkimusongelmien tasolla.

TAULUKKO 1. Teemojen jakautuminen pääteemoihin ja alateemoihin

MILLAISIA VARHAISKASVATUKSEN MIEHET OVAT <i>Millaisia varhaiskasvatuksen miehet ovat? Millaisia asioita miehet tuovat tullessaan ja mitä heiltä odotetaan?</i> <ul style="list-style-type: none">- Häilyviä ennakko-odotuksia- Mieskasvattajien piirteitä- Miehiin yhdistetyt haasteet
MITEN ROOLIT MUODOSTUVAT, JA MITEN NIIN? <i>Miten työnjakoa tehdään varhaiskasvatuksessa? Miten miehet ja naiset poikkeavat toisistaan käytännössä ja mitkä asiat siihen vaikuttavat? Entä miten niin – millaista kritiikkiä sukupuolittunut työnjako kohtaa?</i> <ul style="list-style-type: none">- Varhaiskasvatuksen työkulttuuri ja tapa jakaa työtä- Sukupuoli, persoona ja elämänhistoria- Sukupuolittuneet roolit ja toisin tekeminen
MILLAISTA MIESKUVAA KOHDEN <i>Millainen on miehen rooli miehen mallina? Millaista mieskuvaa varhaiskasvatuksessa tulisi muodostaa?</i> <ul style="list-style-type: none">- Miehen mallina toimiminen ja miehen merkitys- Hyvä mieskuva

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen tulokset. Tutkimuksen tehtävänä oli kartoittaa varhaiskasvatuksen naisten käsityksiä varhaiskasvatuksen miehistä sekä toimintakulttuurista mieskuvan muodostamisen näkökulmasta. Tutkimusongelma konkretisoitui kahteen tutkimuskysymykseen ja niiden apukysymyksiin, jotka tarkentuivat vielä tutkimuksen teon loppuvaiheilla. Ilmiön taustateoriaan kokoaminen loi tutkimukselle viitekehyksen ja mahdollisti tutkimusongelman lähestymisen empiirisesti. Perustellusti jäsennetyt tutkimuskysymykset toimivat pohjana teemahaastattelurungolle, jonka avulla tavoitettu kattava aineisto tarjosi laajat mahdollisuudet analyysin tekemiseen. Kuten edellä kuvailin, analyysin tuloksena syntyneet teemat kuvaavat tutkittavaa ilmiötä eri näkökulmista. Keskityn tässä luvussa kuvaamaan tutkimuksen tuloksia niiden teemojen kautta. Tutkimuskysymyksiin vastaaminen vaatii tulosten yhteenvetoa ja erillisten johtopäätösten tekoa, minkä teen myöhemmin tutkimusraportin seuraavassa luvussa tämän luvun pohjalta. Jo tässä vaiheessa tulosten tarkastelua on kuitenkin hyvä pitää tutkimuskysymykset tuoreina mielessä:

- 1) Millainen on miesvarhaiskasvattajan rooli varhaiskasvatuksessa?
 - Millä tavoin kasvattajan sukupuoli näkyy päiväkodin arjessa?
 - Miten sukupuoli vaikuttaa työnjakoon?
- 2) Millainen on hyvä miehen malli?
 - Millainen on miehen mallina toimimisen, mieskuvan rakentamisen ja sukupuolisensitiivisyyden suhde?

Lähestyn tutkimuksen tuloksia ylä- ja alateemojen kautta teema kerrallaan. Pyrin toimimaan analyyttisesti ja käymään dialogia aineiston eri osien kanssa – kukin haastattelu oli erilainen ja tarjosi ilmiöön erilaisia näkökulmia. Haastateltavilla oli myös toisilleen vastakkaisia ajatuksia ja kokemuksia käsiteltävistä teemoista. Yleistyksien tekeminen heterogeenisesta aineistosta ei ole mielekästä, vaan lopulliset johtopäätökset tulee tehdä koko moninainen aineisto huomioiden.

Ennen teemojen sisälle sukeltamista kuvaankin jokaisen haastattelun taustoja, itse haastattelua sekä keskeisimpiä haastattelussa esiin nousseita asioita. Ne ovat oleellisia seikkoja tutkimuksen tulosten tarkastelun kannalta. Kuvaukset on tehty kiinnittäen huomiota haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseen. Kaikki nimet ovat pseudonyymejä ja lisäksi myös muut mahdolliset tunnistetiedot on häivytetty tarkoituksenmukaisella tavalla Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston (2015) ohjeistuksen mukaisesti.

Paljon nähneet Laura ja Katja

Haastattelin ensimmäisenä Lauraa ja Katjaa, jotka ovat nähneet varhaiskasvatusta monissa päiväkodeissa, mutta eivät ole työskennelleet pitkiä aikoja missään työtiimissä. Varhaiskasvatuksen opettaja Lauralla on yliopistotasoinen tutkinto ja hän on tehnyt paljon lyhyitä sijaisuuksia opintojensa aikana ja opettajaksi valmistumisen jälkeen. Katja on ammatiltaan kiertävä lastenhoitaja, eli hän tekee työtään vaihtuvissa työympäristöissä ryhmien vakituista henkilökuntaa sijaistaen. Kummallakaan ei ole erityisen pitkäkestoista kokemusta miesten kanssa työskentelystä, mutta tämän tutkimuksen kannalta heidän merkityksensä onkin siinä, että he ovat nähneet paljon ja päässeet havainnoimaan erilaisia oppimisympäristöjä ja kasvatustiimejä ikään kuin ulkopuolisena asiantuntijana tarkkaillen. Haastateltavat eivät tunteneet toisiaan entuudestaan, mutta keskustelu oli siitä huolimatta avointa ja polveilevaa.

Haastattelu paljastaa varhaiskasvatukselle tyypillistä roolittavaa työnjakoa ja aineisto kuvaa miehiä ja naisia keskenään erilaisina kasvattajina. Kokemukset miehistä työyhteisössä vaihtelevat positiivisista negatiivisiin. Vaikka molemmat naisista kuvailevat itseänsä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen kysymysten osalta valveutuneiksi, ja vaikka myös oma arvioni on samanlainen, miehiin kohdistuvat odotukset ja käsitykset ovat joissain määrin sukupuolittuneita. Sukupuoli näkyykin työssä paitsi erilaisena työotteena myös joissain määrin sukupuolittuvina työtehtävinä. Toisaalta naiset näkevät merkitykselliseksi kasvattajien vaihtelevat elämänhistoriat ja persoonallisuuden, jonka myötä yleistäminen on vaikeaa ja rooleja on mahdollista muuttaa.

Miehen kanssa työskentelevä Sari

Toinen haastattelu oli yksilöhaastattelu lastenhoitajamiehen kanssa samassa tiimissä työskentelevän Sarin (varhaiskasvatuksen opettaja) kanssa. Sarilla on kokemusta myös muiden miesten kanssa työskentelystä ja hän on päässyt tarkkailemaan varhaiskasvatuksen miehiä myös tiimirajojen ylitse.

Hänen työpaikallaan keskikokoisessa päiväkodissa on työskennellyt useampi kuin yksi mies samaan aikaan, mutta ei poikkeuksellisen montaa, ja Sarin mukaan miehet ovat jakautuneet ”tasapuolisesti koko taloon”. Haastattelemistani naisista Sarilla on eniten kokemusta miesten kanssa työskentelystä. Varhaiskasvatuksessa Sari on työskennellyt alle kymmenen vuotta.

Haastattelun alkuun Sari vaikutti sanavalmiilta ja aiheesta kiinnostuneelta, mutta selvästi varautuneelta sen suhteen, miten hän miehistä puhuu – hän korosti useaan otteeseen, ettei kokemusta tai ajatusta voi yleistää tai kytkeä sukupuoleen liittyväksi, vaan että kyse saattaa olla persoonakohtaisista eroista. Tämä teki haastattelutilanteesta ja vuorovaikutuksesta haastavaa, ja koinkin tarpeelliseksi tuoda haastattelutilanteessa esille, että tämän tutkimuksen tarkoituksena on luoda ’vain’ kuvaa yleistyksien sijaan. Pääsimme jatkamaan haastattelua vapautuneemmin, mutta edelleen vahvasti sukupuolen ja persoonan eroja pohtien.

Tämä sukupuolen ja persoonakohtaisuuden vastakkaispari oli haastattelun kantavana teemana jättäen pohdittavaksi sen, missä määrin vastakkaisuus on myös rinnakkaisuutta – myös sukupuoli vaikuttaa siihen, millaisia persoonia kasvattajat ovat. Sarin kriittinen ja analyttinen suhtautuminen sukupuolikysymyksiin toi tutkimukseen mielenkiintoisen kontrastin suhteessa kahteen muuhun haastatteluun, sillä Sarin työpaikalla kasvattajien sukupuolen merkitys vaikuttaa varsin vähäiseltä. Joitain stereotyyppisiä, sukupuolittuneita piirteitä ja rooleja sekä niitä mahdollistavia rakenteita nousi haastattelussa esille siitä huolimatta, mutta pääasiassa keskustelu Sarin kanssa osoitti, ettei sukupuoli tarkoita automaattisesti sukupuolittuneisuutta. Sarin puheissa toistuu toisin tekemisen piirteet sekä kasvattajan mahdollisuus oppia, kehittyä ja toimia perinteisten sukupuoliraamien ylitse. Sari tuo esille myös ärtymystään sukupuolen itseisarvoa kohtaan – miehiä olisi kiva saada alalle lisää, mutta sukupuolen ei pitäisi esimerkiksi määritellä työtä tai vaikuttaa rekrytointipäätöksiin.

Jennin ja Päivin päiväkodissa ei ole miehiä

Viimeisen tutkimushaastattelun toteutin päiväkodissa, jossa ei työskentele miehiä. Haastatteluun osallistui kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa, joilla on keskenään hyvin erilaiset työurat. Päivi on valmistunut aikoinaan lastentarhanopettajaopistosta ja työskennellyt varhaiskasvatuksessa noin kolme vuosikymmentä. Hänen pääasialliset kokemuksensa miesten kanssa työskentelystä sijoittuvat kymmenen vuoden taakse ja viimeisimmästä samassa tiimissä työskennelleestä miessijaisestakin on jo noin neljä vuotta. Jenni puolestaan on valmistunut kasvatustieteiden kandidaatiksi melko hiljattain

ja on työskennellyt varhaiskasvatuksessa alle viisi vuotta. Urallaan hän on kohdannut miehiä vain yksittäisinä kesäpäivystyspäivinä ja aiemmassa ammatissaan toisella alalla. Haastateltavat edustavat aineiston ikäjakautuksen ääripäitä.

Vähäisestä mieskokemuksesta huolimatta haastattelu tarjosi runsaasti erilaisia kokemuksia ja käsityksiä varhaiskasvatuksen työkuulttuurista, varhaiskasvatuksen miehistä sekä sukupuolen merkityksestä varhaiskasvatukselle. Aineisto toisti samaa pohdintaa aiempien haastatteluiden kanssa siitä, että sukupuolen sijaan persoonalla on suurempi merkitys. Siitä huolimatta haastateltavat kuvailivat miesten ja naisten välisiä eroja siten, että päiväkodissa olisi jokin toisin, jos siellä olisi myös miespuolinen kasvattaja. Miehillä kuvailtiin naisista poikkeavaa työtettä ja näkökulmaa työhön ja lapsuuteen. Yhdistettynä Jennin ja Päivin kuvaukseen varhaiskasvatuksen työkuulttuurista, lasten reaktioista sekä mieskasvattajista, aineiston pohjalta on tulkittavissa vahva mahdollisuus sukupuolittuneen toiminnan muodostumiselle.

Sukupuolisensitiivisyyden merkitys on kuitenkin tunnistettavissa haastateltavien puheista selvästi. Molemmat pohtivat stereotyyppien ja roolien sekä – kuten aiemmin mainittua – persoonan merkitystä kasvatusta suuntaavana tekijänä. Haastattelu osoitti kasvattajan elämänhistorian vaikuttavan kasvattajan ajatteluun ja toimintaan ja mahdollistavan roolien murtamisen ja toisin tekemisen. Hyvän mieskuvan piirteet kietoutuivat nekin tämän mahdollisuuden ympärille, sillä keskeiset piirteet liittyivät laajaan ja monipuoliseen tapaan nähdä sukupuolet: jokainen voi olla turvallinen, lempeä ja empaattinen, perinteisen maskuliinisuuden murtava ihminen. Haastateltavat kuitenkin kuvailivat miehen merkitystä arvokkaaksi ja tärkeäksi lapsille. Miehen on oltava turvallinen roolimalli, tarvittaessa myös isähahmo esimerkiksi isää ikävöivälle tai turvattoman miessuhteen muodostaneelle lapselle. Miehellä myös nähtiin mahdollisuus vaikuttaa etenkin poikiin kannustavasti ja osoittamalla konkreettisesti, kuinka sukupuolirajojen ei tule olla rajoittavia.

5.1 Millaisia varhaiskasvatuksen miehet ovat

Ensimmäisenä yläteemana aineistosta nousi *millaisia*, eli kuvaus varhaiskasvatuksen miehiin liitetystä kokemuksesta ja mielikuvista. Miehiin liitetyt ennakkokäsitykset tulivat esille haastatteluissa jo ensimmäisen haastatteluteeman aikana, mutta kuva piirtyi tarkemmaksi ja laajemmaksi jokaisen haastattelun edetessä. Tämä yläteema kuvaa sitä millaisia asioita miesten ajatellaan tuovan varhaiskasvatukseen ja millaisia asioita heiltä odotetaan. Haastattelussa ilmeni paitsi positiivisia

myös negatiivisia ennakkoluuloja, mutta haastateltavat korostivat, ettei yhdenlaista miestä voi kuvailla – miehet ovat keskenäänkin kovin erilaisia.

Häilyviä ennakko-odotuksia

Mieskasvattajiin suhtautuminen on pääasiassa myönteistä. Miehet ovat toivottuja työkavereita ja naiset poikkeuksetta kuvailevat, että alalle olisi kivaa saada lisää miehiä. Toivomus saada lisää miehiä kytkeytyy alan naisvaltaisuuteen, joka nähdään ongelmallisena paitsi lasten myös työyhteisön kannalta – mies tuo miehen mallin ja miessukupuolen varhaiskasvatukseen sekä puhdistaa ilmaa naisten välillä. Toisaalta päällimmäiseksi odotukseksi kuvataan ylipäänsä pätevien ja sitoutuneiden, työhön soveltuvien ammattilaisten saaminen alalle. Sukupuolen merkitystä kuvaillan sen rinnalla toissijaiseksi.

”No se [mies] on aika harvinainen olento täällä (naurua). Mm... No ei mitään, olishan se mun mielestä ihan kivaa että olis enemmän, ni tulis ehkä vähän... ei olisi niin naisvaltainen ala. Mutta toisaalta ku sitä sitte miettii, niinku vaikka jos tiimissä olis mies, ni emmä ajattele, että se olis mitenkään että mä ajattelisin eri tavalla, koska siinä enemmän vaikuttaa – tai ehkä alitajuntaisesti varmaan jollain tavalla ajattelee – mutta sillä tavalla että kuitenkin se riippuu niin siitä persoonasta ja miten se tiimi saadaan muovattua niinku vaikka sit se ei oo sinänsä sukupuoleen riippuvainen.” (Jenni)

Vaikka miehet ovatkin odotettuja, miehiä ja miehiin kohdistuvia odotuksia on vaikea määritellä tarkemmin – kenties osin siksi, että haastateltavien kokemukset miehistä ovat lukumäärältään ja laadultaan niin vähäisiä, mutta myös koska haastateltavat kytkevät monet ominaisuuksista ennemmin persoonaan kuin sukupuoleen. Miesten aseman ja tehtävien sekä heikkouksien ja vahvuuksien kuvaillaan olevan *ihan samoja kuin naisillakin*, mutta toisaalta haastatteluiden edetessä miesten ja naisten välille alkaa muodostua eroja, eikä sukupuoli näyttäydy koko aineiston valossa yhden-tekevänä asiana. Miehen kanssa työskentelevällä Sarilla ei ole enää odotuksia miehiä kohtaan oman kokemuksensa myötä, mutta myöskään satunnaisesti tai ei lainkaan miesten kanssa työskennelleiden odotukset eivät tule artikuloiduiksi kovin tarkasti. Esimerkiksi Luran ja Katjan välinen keskustelu kuvaa odotusten häilyvyyttä hyvin:

Laura: *Mä en tiedä ku mä en oo tavallaan ikinä odottanu kauheesti miestä, koska mä oon aina vaan mennyt johonkin töihin ja sitten yllättynyt ehkä siitä, että siellä onkin mies, koska se on kuitenkin vielä harvinaisuus. Ettei oo tavallaan ollu semmosia ennakko-odotuksia kauheesti mihin ois pettyntä tai ollu tyytyväinen. Et ne on enemmänkin huomioita mitä on sitten tehnyt siitä miehestä.*

Katja: Mm. En mä tiedä mitkä ne odotukset on, pystyykö niitä mitenkään... niinku yksilöimään et mitä ne niinku on ne mitä odotetaan...

Laura: Mutta jotain erilaista.

Katja: Jotain erilaista näkemystä tai kokemusta tai osaamista tai... (– –) Siis jotain muuta mitä naiset siinä yhteisössä on, mut mitä se on, en minä tiä.

Odotukset vaikuttavatkin liittyvän johonkin vaihtoehtoiseen ja työyhteisöä täydentävään, mitä on mahdotonta tyhjentävästi kuvata. Esimerkiksi Päivi kuvailee mieskasvattajien olevan ”*raikkaasti erilaisia ja tuovan päiväkotiin erilaisia, virkistäviä näkökulmia*”, hieman kuten Katja edellä. Miehillä arvellaan olevan erilaisia taitoja, erilaista leikkiosaamista ja ylipäättään omanlaisensa kokemukset lapsuudesta ja elämästä – vaikka sukupuolen merkitys nähdään lähtökohtaisesti pieneksi, miesten odotetaan olevan erilaisia ja sen näkyvän työssä.

Mieskasvattajien piirteitä

Yhtä vaikeaa – ellei jopa vaikeampaa – on naisten kuvailla mieskasvattajien piirteitä. Tämä oli odotettavissa, sillä haastateltavien kokemukset mieskasvattajista ovat niin vähäisiä ja yksilöllisiä. Yleistettävyyden mahdottomuus ja mieskasvattajien piirteiden kuvailun ongelmallisuus toistuivat kaikissa haastatteluissa. Toisaalta, vastaavasti toistuivat myös tietyt käsitykset siitä, millaisia mieskasvattajat ovat ja millä tavalla erilaisia kasvattajia heistä voi työyhteisöön odottaa.

Keskeisimmin ja useimmin toistuivat miesten työotteeseen liittyvät kuvaukset. Miesten nähdään olevan toiminnallisia ja aktiivisia kasvattajia, jotka toimivat runsaasti lasten tasolla. He leikkivät ja pelaavat lasten kanssa sisällä ja ulkona, ottavat tilaa aktiivisemmin haltuun ja tuovat liikettä ryhmään. Miehen läsnäolo näkyy lapsiryhmässä liikkeenä ja äänenä, riehakkaampina ja vauhdikkaampina leikkeinä sekä suoraviivaisempana lasten kohtaamisena. Sari kuvaileekin *ydinperheille tyypillisen riehuttavan isän ja hoivaavan äidin roolien* näkyvän päiväkodissa joissain määrin. Haastatteluissa pohdittiin myös miehen tarjoavan pojille mielekästä toimintaa esimerkiksi Katjan naurunremakkaan johtavan kommentin tapaan:

”Mmm. No ehkä se just vois kuvitella, että mies niinku tekee niitten erityisesti poikalasten kanssa semmosia juttuja, mistä arvelee että he nauttii, esim just se pään alaspäin roikottaminen, mutalammikossa kylpeminen ja puissa kiipeily ja koirankakkojen tökkiminen kepillä... (Kaikki nauravat) En oo todistanut tätä viimeistä (naurua).” (Katja)

Haastatteluissa toistuu ajatus miesten liikunnallisuudesta ja sen vaikutuksista lapsiin, joskin Sari kuvailee liikunnallisuutta stereotyyppiseksi ominaisuudeksi, joka ei ainakaan hänen työyhteisössään näyttäydy sukupuolista eroa tekevänä seikkana. Muissa haastatteluissa ajatus erosta oli selkeämpi. Esimerkiksi Jenni ja Päivi kävivät haastattelun varrella paljon keskustelua siitä, mitä heidän päiväkodissa olisi toisin, jos siellä olisi mies, ja lisäksi Päivi kävi läpi pitkää työuraansa peilaten havaintojaan miehistä pitkän uran varrella karttuneisiin kokemuksiin.

***Päivi:** Sillon kun tota on ollu oikein ryhmässä, tiimissä mies ni meidän lapset ne pelas paljon. Niistä tuli tosi taitavia jalkapallon ja sählyn pelaajia. Ja sit ne tykkäs pelata Juhan kanssa lautapelejä, että meillä oli paljon sellasta enemmän, ku muina vuosina, sinä vuonna ku Juha oli meillä meidän tiimissä.*

***Jenni:** Niin no ehkä siitä tavallaan se kuva tuleeekin, että tekee niiden kaa paljon, just pihalla pelaa ja sisällä pelaa ja tekee niiden kaa.*

***Päivi:** Joo et ulkovalvontaki, se jäi sitte meidän muitten harteille, Juha pelas ison lössin kans jalkapalloa esimerkiksi, mutta se on ihan ok, musta on hienoa. Me naiset ehkä helposti keskitytään siihen, että ei vaan kellekään satu mitään ja onko kaikilla kaverit ja onko turvallista, sit miehet ehkä osaa ottaa sen tilanteen sillain, että no mä otan nyt tähän sakin ja me pelataan, ja olettaa luonnollisesti, että naiset kattoo tai muut työntekijät huolehtii muista, mikä on ihan ok.*

Liikunnan ohella miehiin yhdistetään musiikki, jota kuvaillaan miehille luontevaksi. Asia ilmeni kaikissa haastatteluissa mieheen tai miehiin yhdistettynä mielenkiinnon kohteena ja vahvuuden osa-alueena. Musikaalisuus ei näyttäydy aineistossa yhtä selkeästi kuin liikunnallisuus, ja joissain määrin se nähdään myös vaihtoehtoisena ominaisuutena liikunnallisuudelle – *päiväkodin stereotypiamies on jumppaemeli tai [musikaalinen] hippi* (Laura ja Katja). Naisilla musikaalisuus nähdään harvinaisempana ja selkeämmin persoonaan liitettyä ominaisuutena. Lisäksi, mikäli naiset ovat musikaalisia, se ilmenee työssä eri tavoin.

Tutkimushaastatteluista tehdessä ja analyysin varrella havaitsin, että monet sukupuolten välille käsitetyt erot tulivat näkyviksi tulkittaessa naisten kuvailuja paitsi miehistä myös naisista. Piirteet ilmenivät toisinaan suoraan tekstissä, mutta usein erot löytyivät rivien välistä. Tämä käy ilmi esimerkiksi Luran puntaroidessa mies- ja naistapaista toimintaa ensimmäisessä haastattelussa sekä Päivin pohtiessa vaihtoehtoista miehen mallia kolmannen haastattelun aikana.

”Itekin niinku yrittää tukea sitä ja itse tehdä tavallaan miesasioita lapsille esimerkinomaisesti. Että en sitten tiedä et kokeeko miehet sen, että heidän täytyy niinku välillä käydä vähän ompelemassa jotain vaikka siinä lasten kanssa pöydän ääressä, että niinkun

tavallaan lapset saa sen mallin siitä, että mieskin voi tehdä tyttöjen juttuja. Mutta itse koen sen, että yritän tietoisesti mennä myös sinne toiselle alueelle.” (Laura)

*”Nii, ja se olis mielenkiintosta, että olisikin meillä mies, joka tykkäisikin sellasesta näper-
telystä, ei olisikaan sellanen tyypillinen mies, koska tota sekin on hienoa mun mielestä
pojille sellanen malli, että voi olla erilainen mies, mies joka tykkääkin askartelusta ja
piirtämisestä ja on, on tota niin... vähän erilainen. Koska se olis vaan malli siitä, että sä
saat olla just sellanen ja tehdä niitä asioita mitkä sua kiinnostaa, oot sä tyttö tai poika,
mies tai nainen.” (Päivi)*

Erilaiset kädentaitoihin, askarteluun ja kuvataiteeseen liittyvät toiminnot näyttäytyvätkin aineiston valossa miehille joissain määrin vieraampina – miesten ei nähdä tarttuvan yhtä helposti käsitöihin tai *ihanaan ystävänpäiväaskarteluun*. Kyseiset sisältöalueet ovat kuitenkin vakaasti osa varhaiskasvatusta, sillä Jennin ja Päivin ryhmissä kädentaidot kuuluvat joka toisen naisen vahvuuksiin ja myös Katja ja Laura kuvailevat naisille ominaisempaa kuvataiteellista painottuneisuutta. Aineisto ei kuitenkaan anna kädentaitoihin liittyen selkeää ja varmaa kuvaa siitä, että miehet todella olisivat tällaisia, vaan käsitykset kietoutuvat osittain miesten erilaiseen työotteeseen – miehet nähdään aktiivisina, suurpiirteisinä ja ei-pikkutarkkoina kasvattajina, jotka tarjoavat toiminnallista vastapainoa paikallaan istumiselle.

Miehiin yhdistetyt haasteet

Ennakolta erityisen kiinnostavia olivat mahdolliset kokemukset ja odotukset miehistä vahvempina auktoriteetteina ja kurinpitäjinä. Aineiston valossa tällaisia piirteitä ei varhaiskasvatuksen miehillä ole, vaan miehiä kuvataan rennommiksi ja sallivammiksi kasvattajiksi, joilla on naisista poikkeava käsitys vaadittavan kurin ja järjestyksen luonteesta ja tasosta. Laura kuitenkin arvelee miehiin kohdistuvan kurinpidollisia odotuksia ja kertoo itse *uhkailleensa miehen hakemisella paikalle*. Päivi puolestaan kuvailee *miehillä olevan usein luontainen auktoriteetti*. Tulkitsen kuitenkin, ettei Päivi viittaa sanoillaan autoritääriseen kurinpitäjämieheen, vaan yleisesti varhaiskasvattajilta vaadittaviin ominaisuuksiin ja piirteisiin. Kaiken kaikkiaan aineisto muodostaakin miehistä kurinpitäjää päinvastaista kuvaa, eikä miehiin nähdä kohdistuvan esimerkiksi kurinpidollisia rooliodotuksia ainakaan laajalti. Miesten joustava ja salliva työote sen sijaan aiheuttaa toisinaan murhetta työyhteisössä.

Katja: *Ja sitten taas toisaalta tulee semmonen myöskin, että onko vähän kaksois-
standardit, että miehiltä ehkä vähän hyväksytään... niinkun vähän tietyissä asioissa niinku
katsotaan läpi sormien, että miehet saattaa suhtautua vaikka tämmösiin turvallisuus-
seikkoihin vähän...*

Laura: Joo tosta oon kuullut!

Katja: Nii. Vähän sillein niinku et ei se oo niin justiinsa, olen tässä puun alla katsomassa, kun nuo lapset kiipee tonne (naurua).

Laura: Et on tavallaan rennompia.

Katja: Rennompia joo, kyllä. Ja sitten taas niinku tulee myös usein mieleen, että... just tämä niinku et hyväksyttäiskö naistyöntekijältä vastaavaa käytöstä työyhteisössä vaikka.

Laura: Mmm. Ja sit miehiä toisaalta ehkä odotetaan et he on kurinpitäjiä myös, että sitten jos tulis joku tilanne, ni kyllä se mies sieltä käy sitten laittamassa lapset ojennukseen.

Haastattelija: Okei, onks sulla...

Katja: Tai ideaalitalanteessa niin (naurua).

Laura: Tavallaan niinku se on myös se toinen ääripää sieltä, et siellä on se, et mies on se rento, mut sitten mies on se, joka saa sen homman hanksaan kyllä sitten jos tarvii.

Katja: Mä en kyllä taas yhtään nää sitä just tuollai, minulla ihan erilainen ajatus, et miehet on just ku Ellun kanat, eikä komenna, ja sitten joutuu tulemaan naiset sinne, et hyvänen aika sentään, et täällä on kaikki lelut ihan levällään (naurua).

Yllä oleva keskustelu kuvaa hyvin aineistosta nousevaa ajatusta siitä, että naiset vaativat miehiä tiukempaa järjestystä ja ovat turvallisuushakuisempia, kun taas miehet suhtautuvat sääntöihin ja turvallisuuteen rennommin ja huolettomammin tai jopa laiminlyöden niitä, *koska ne säännöt on tosi tyhmiä* (Katja miehiä imitoiden). Lauralla on mielikuva siitä, että miehillä on rentoudestaan huolimatta myös auktoriteettipuoli, mutta Katjan kokemukset ovat vastakkaisia ja muissakin haastatteluissa auktoriteettiroolit kiistetään. Äärimmillään haastatteluissa ilmenneet kielteiset kokemukset miehistä ja säännöistä liittyvät jopa lainsäädännön tietoiseen rikkomiseen (suhdelukujen ja turvallisuussuunnitelmien laiminlyönti), mutta pääsääntöisesti haasteet liittyvät arkiseen toimintaan. Miehet antavat lapsille *enemmän löysää* ja sallivat lasten tehdä *kaikennäköistä*. Jopa Sari, joka kertoo kuria pidettävän varsin tasapuolisesti sukupuoleen katsomatta, kuvailee miesten osallisuuden riehumisleikkeihin johtavan haasteisiin rajanvedossa.

”Ehkä siinä se semmonen yleinen pieni ero näkyy, että miehet tosiaan helpommin ehkä lähtee mukaan sit semmosiin riehumis... taikka poikien riehumisleikkeihin (– –) mutta sitte monesti on ehkä huomannu miehillä sen asian, että ku ne lähtee niihin riehumisleikkeihin, niin sit se rajanveto onki vaikeeta, et kun sit saattaa nopeesti mennä niinku yli lapsilla se leikki ja niille jää se päälle ja sit ne ajattelee, et toi on semmonen, jota voi vähän käydä lätkimässä vaikka takapuolelle aina leikillä ja kaikkea, ni sitten se onkin vaikee niitten kun ne niin paljon lähtee ne miehet siihen mukaan, ni sit se on vaikee niinku pistää stoppi, että hei nytte ei oookkaan enää kivaa tämmönen touhu.” (Sari)

Miehille tyypilliseksi kuvailtu rentous näkyy laajempanakin suurpiirteisyytenä, joskin on jälleen huomioitava, etteivät kaikkien haastateltavien kokemukset ja käsitykset ole keskenään samanlaisia. Toistuvana työotteen piirteenä kuitenkin esiintyy miesten *erilainen silmä* ympäröivälle maailmalle, minkä myötä miehet toimivat suurempien linjojen mukaan, eivätkä kiinnitä huomiota yksityiskohtiin ja ympäröivään kaaokseen. Huolettomuus näkyy taakse jäävinä kahvikuppeina, ei niin tarkkaan puettuina lapsina ja unohtuneina vessassa käyttämisinä sekä miehen tapana elää hetkessä, mikä toisaalta nähdään myös positiivisena kykynä. Tulkitsen samojen erojen näkyvän myös siinä, kuinka miehet ja naiset suhtautuvat esimerkiksi lasten pieniin naarmuihin: *kun nainen antaa empaattista hellyyttä ja puhaltelee, mies saattaa suhtautua suoraviivaisemmin, että 'kyllä se siitä'* (Sari). Naiset nähdään joissain määrin enemmän hoivaavina, joskin miesten nähdään hoitavan ja sylittävän lapsia ihan yhtä lailla.

Suurpiirteisyyteen ja hoivaan kytkeytyy jonkin verran ennakkoluuloja, jotka vaikuttavat miesten ja naisten välillä puolin ja toisin. Huolettomuus ja hetkessä eläminen saattaa kääntyä ajatukseen, etteivät miehet välttämättä ole tilanteen tasalla, kanna vastuuta nykyisestä ja seuraavasta hetkestä tai ole esimerkiksi herkkiä huomaamaan kaikkia. Päivi ja Jenni pohtivat, kuinka naisilla saattaa painaa vastuu ulkovalvonnasta, kun taas mies pelaa lasten kanssa, eikä siksi pysty hahmottamaan tai edes välitä mitä muuta pihalla tapahtuu. Perushoidollisissa vessakäynneissä ja pukeutumisessa on ollut huolimattomuutta, kuten edellä jo mainitsin, mutta lisäksi esimerkiksi opiskelevaa miesharjoittelijaa on ikään kuin suojeltu perushoidollisilta tilanteilta sen lisäksi, että tilanteita saatetaan myös vältellä. Toisinaan miehiin liitetään myös vakaviakin ennakkoluuloja, joskaan kaikissa haastatteluissa ennakkoluuloista ei keskusteltu Katjan ja Lauran tapaan.

Katja: *Totakin mä oon miettinyt, et just kun on miespuolinen kielenopiskelija, joka tota noinni sitte taas hänen kulttuurissaan varmaan onkin tyypillisempää niinku pussailla lapsia, ni sitten niinku sitä on vähän katsottu sillein noni nyt se tuolla taas pussailee lapsia. Että lähinnä se on sitten taas tämmöseltä hygieniseltä kannalta niinku norovirus jyllää (naurua), että kannattaako, vai että onks siinä sit just sitä et voi herranjumala nyt se taas pussailee.*

Laura: *Vois niinku kuvitella, että miehet vois saada siitä helpommin ennakkoluuloja osakseen kuin naiset, vaikka eihän siinä periaatteessa pitäis olla et jos sitä asiaa rupee ajattelemaan, niin ei siinä pitäis olla mitään syytä minkä takia mies ei sais antaa hellyyttä samalla tavalla.*

Katja: *Niin... Tai niinku just tuo että... että voiko... että voiko juuri töihin tulleen miesopiskelijan päästää pesemään tyttölapsen kakkoja, et just niinku huomaa saavansa ittensäki*

niinku kiinni semmosista... semmosista ajatuksista niinku että (läpsii kasvojaan) joutuu läpsimään itteensä poskille että...

(Kaikki nauravat)

Laura: *Nii.*

(Hiljaisuus)

Laura: *Mutta sehän on toisaalta hirveen hyvä, että saa itsensä kiinni niistä ajatuksista, ni sitten tajuaa sen niinku että hei, että onks tässä järkee... niin.*

Katja: *Niin niin, niin onkin joo, olen yrittäny [epäselvää]... Mut sitten kun kuitenkin koen ite olevani suht valistunut näissä sukupuolisensitiivisyyteen ja näitten stereotypoitten purkamiseen ja muihin liittyvien ajatusten kanssa, ni sitten miettii niinku että kuinka paljon semmosia työn... työtovereita, jotka sitten niinku suhtautuu vielä paljon nihkeemmin tai jotenkin niinku jotka ei huomaa niitä ja tekee oletuksia enemmän.*

Miesten erilainen työote sekä naisten epäilykset miesten pärjäämisestä saattavat vaikuttaa myös siihen, millainen vuorovaikutussuhde miesten ja naisten välillä vallitsee. Katja kuvailee miesten omaa reviiriä, joka on kenties muodostunut puolustukseksi heihin kohdistuvalle epäilevälle ja holhoavalle suhtautumiselle. Katjan kokemuksissa miehet saattavat pitää kiinni omasta tavastaan tehdä työtä, eikä arkitilanteissa miehen väliin sovi mennä, sillä *ovella on käsi vastassa, että täällä pärjätään.*

Se, kuinka todellisia ja yleisiä moninaiset odotukset ja kokemukset ovat, jäävät kuitenkin aineiston pohjalta häilyviksi. Jollakin tasolla odotukset, epäilykset ja valta-asetelmat ovat joka tapauksessa läsnä varhaiskasvatuksen miehiin liittyen. Ne näkyvät mies- ja naistyöntekijöiden välisenä huumorina *syrjitystä ainokaisesta* (Sari) sekä naisten välisenä humoristisena pohdintana siitä, *osaakohan uusi mies mitään* (Katja). Miehiä kuitenkin pidetään lähes poikkeuksetta ammattitaitoisina ja lapsista välittävinä kasvattajina, joiden rentous on voimavara, kunhan se on hallittua. Ensimmäinen yläteema onkin hyvä lopettaa Katjan karikatyyrimäiseen lausahdukseen varhaiskasvatuksen rennoista, lasten kanssa aktiivisista, odotuksia keräävistä miehistä.

"Tossa just joku työkaveri kuvaili, hyvin imitoi semmosta lastentarhanopettajatyyppiä, joka tulee sammarit jalassa ja villatakki päällä (naurua), raahustaa käytävää pitkin tukka silmillä ja kantaa kitaraa olalla, ja sit lapset on sillein jeeeeee, tiedätkö? (Kaikki nauravat) Sillein niinku et nyt tulee joku rokkitähti tuolta noin että... Ja tota sellasta vastaan on ihan turha kilpailla." (Katja)

5.2 Miten roolit muodostuvat, ja miten niin?

Toinen yläteemoista kuvaa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja sen sukupuolittuneisuutta. Kuvailen aineiston pohjalta, kuinka työtehtäviä jaetaan varhaiskasvatuksessa dynaamisesti jokaisen työntekijän henkilökohtaisten ominaisuuksien ja työtiimin jäsenten erojen perusteella. Erittelen haastateltavien kuvailuiden mukaisesti erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä siitä, miten sukupuoli ja kasvattajan elämänhistoria vaikuttavat työnjakoon, millaisia sukupuolittuneita rooleja varhaiskasvatuksessa saattaa muodostua ja miten muuten kasvattajan sukupuoli näkyy arjessa lasten ja kasvattajien välisessä vuorovaikutuksessa. Lisäksi tarkastelen sitä, miten sukupuolittumista kritisoidaan aineistossa – miten niin asiat ovat näin ja tuleeko niiden tosiaankin olla näin?

Varhaiskasvatuksen työkulttuuri ja tapa jakaa työtä

Varhaiskasvatuksen yleisestä työkulttuurista ja työnjaosta rakentui melko yhtenäinen kuva koko aineiston läpi. Työtä tehdään tiimeissä yhdessä ja erikseen, ja jokainen tiimin jäsen nähdään tärkeänä osana tiimin toimintaa. Vaikka viime kädessä jokaisen on *kyettävä tekemään kaikkea*, työnjakoa kuitenkin ohjaa usein kunkin työntekijän henkilökohtainen osaaminen ja mielenkiinto. Työssä hyödynnetään kaikkien vahvuuksia, ja omat heikkoudet ovat usein syy antaa toisten vahvuuksille tilaa.

”Minä en laula, jos ei oo pakko. Tavallaan et ne on semmosia, mistä ei itse ole kiinnostunut, niin tietenkään en mielelläni tekis niitä asioita, et jos joku toinen ne tekee, niin oon tyytyväinen, mutta voin tehdä, jos ei oo muuta vaihtoehtoa.” (Laura)

”(– –) Että sitten on niinku ne semmoset vahvuudet, että meilläki mieslastenhoitajalla on musiikki tosi vahva, ni hän hoitaa sitä puolta (– –).” (Sari)

”Kyllä mä oon tiimissä koittanu sillain, et se ei oo mikään ongelma, että jos esim (– –) yks ei tykänny niinku liikuntaa ohjata ni sit me kaks oltiin sillein että ihan fine, että voidaan hoitaa enemmän sitä liikunnan puolta. Mut ei se silti tarkottanu sitä, että sen ei mitään liikunnallista ikinä koskaan tarvii tehdä, niinku esimerkiks tavallaan jos sattuu, et sen pitää ohjata, ni sit sen pitäis ohjata, tai siis se et se kannustaa siihen liikuntaan jollain muulla tavoin, ku sillä jumppaohjaushetkellä.” (Jenni)

Työnjakoa pohdittaessa haastatteluissa ilmeni kahdenlaisia näkökulmia työnjakoon, vahvuuksiin ja ammattinimikkeisiin liittyen: yhtäällä roolit jakautuvat ammattinimikkeiden mukaan, mutta vahvuuksia hyödynnetään niiden yli, kun taas toisaalla *kaikki tekevät kaikkea* (toimivat vahvuuksien mukaisesti) ja opettajan vastuulla on huolehtia kokonaiskuvasta ja eri osa-alueiden toteutumisesta.

Sukupuoli, persoona ja elämänhistoria

Sukupuolittuneen varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin ja työnjaon kysymyksiin liittyen aineistosta pistää esille keskeinen ja tutkimuksen kannalta jokseenkin ongelmallinen teema: missä määrin työnjakoon vaikuttavissa asioissa, kuten vahvuuksissa ja mielenkiinnon kohteissa, on kyse kasvattajan persoonasta, elämänhistoriasta tai sukupuolesta? Katkelma Jennin ja Päivin puntaroi-vasta keskustelusta tuo haasteen hyvin esille:

***Päivi:** No periaatteessahan miehellä on aikalailla samat vahvuudet ku meillä naisilla, mutta ehkä ne mielenkiinnon kohteet on justiin vähän erilaiset miehillä, että on miehiä joilla on se musiikki, jotka ottaa luontevasti sen kitaran ja saa lapset siihen laulamaan ja touhuamaan kauheen luontevasti, tai sitte että on se pallo kuka lähtee pelaa ni siinä on lauma ympärillä, et jotenkin se on vaan kauheen semmosta niinku luontevaa ja helppoa.*

***Jenni:** Niin kyllähän se kuitenkin vähän riippuu siitä henkilöstä, että ei nyt voi sanoa mitään, että koska toi on mies, ni sillä on tämmönen tietty vahvuus, koska ei sillä välttämättä sitä oo.*

Kaikissa haastatteluissa toistuikin ajatus siitä, ettei työnjakoa tehdä sukupuolen perusteella ja ettei tiettyjä eroja voi pitää sukupuolikysymyksinä, vaan persoonakohtaisena vaihteluna. Etenkin Sari korostaa runsaasti sitä, ettei hän voi tehdä miehistä yleistyksiä, vaan että *jokainen on yksilö, jonka vahvuuksia tai heikkouksia ei voida kiinnittää sukupuoleen* – ne kumpuavat yksilön persoonallisuudesta ja omista kiinnostuksen kohteista. Vastaavasti Laura ja Katja pohtivat, etteivät heidän omat heikkoutensa ja vahvuutensa liity sukupuoleen, vaan persoonallisuuteen. Kuten edellisessä yläteemassa kuvailin, naisten kokemukset ovat lukumäärältään ja laadultaan niin vähäisiä, että sukupuolen ja persoonan vastakkainasettelu onkin varsin perusteltua.

Toisaalta ensimmäinen yläteema ilmentää myös sitä, kuinka miesten ajatellaan olevan jollain tavalla naisista poikkeavia. Miehiltä odotetaan miehen mallia ja vaikutuksia työyhteisöön, mutta lisäksi myös jotain erilaista ja naisia täydentävää osaamista. Se, missä tämä ero vaikuttaa aineiston perusteella piilevän, on miesten ja naisten erilaisissa elämänhistorioissa ja -kokemuksissa sekä niistä kumpuavissa mielenkiinnon kohteissa ja vahvuusalueissa. Tämän tutkimuksen puitteissa sukupuolen, persoonan ja elämänhistorian kytkökset näkyvät joissain määrin, jakautuen lapsuuden, perhesuhteiden ja harrastuneisuuden teemoihin.

Selkeimmin miesten ja naisten väliset erot heijastuvat haastateltavien näkemyksiin lapsuuden kokemuksista. Oman poikana tai tyttönä vietetyn lapsuuden nähdään vaikuttavan siihen, millaisista

asioista yksilö kiinnostuu ja missä hän harjaantuu hyväksi. Myöhemmin elämässä lapsuuden vaikutukset näkyvät vapaa-ajan vietossa ja harrastuneisuudessa sekä siinä, millaisia asioita kasvattaja osaa ja haluaa välittää edelleen seuraaville sukupolville.

Laura: *No mä oon huomannu sitä, et miehet pitää enemmän justiin liikuntajuttuja, mutta se voi johtua siitä, että ne miehet kaikki mitä mä oon kohdattu ni on ollu itse siitä kiinnostuneita, et he haluaa tehdä sitä, ja se johtuis siitä, eikä siitä että hän on mies. Tai sit on tehny musiikkia. Mutta se johtuu myös siitä, että on omaa taustaa siitä asiasta ja kiinnostusta. Mut en tiedä, en osaa sanoa et onko siellä taustalla jotain oletusta sitten.*

Katja: *Niin, niin että miehet tulee ja hoitaa ne jutskat?*

Laura: *Niin, mutta ehkä se on sitten sitä omaa erilaista lapsuutta ja harrastuneisuutta, mitä on markkinoitu tytöille ja pojille, mikä on johtanu siihen, että sä oot tullu hyväksi niissä asioissa ja sitten viet sitä eteenpäin.*

Katja: *Niin, totta.*

Lisäksi lapsuuden kokemisen poikana tai tyttönä nähdään vaikuttavan siihen, millaista osaamista varhaiskasvattajalla on – jokainen haastateltu arvioi, että kasvattajan oma sukupuoli näkyy siinä, kuinka kasvattaja hahmottaa lapsuutta. Esimerkiksi Päivi pohtii, että miehellä on *syvällisempi ymmärrys poikia kohtaan* ja että *miehen kokemus ja näkemys lapsuudesta täydentäisi työtiimin näkemyksiä*. Jo aiemmin mainitsemani riehakkaat leikit nähdään miehille luontevampina ja helpompina keksiä muiden poikia kiinnostavien asioiden ohella. Toisaalta jotkin asiat voivat olla myös miehille vieraampia:

”No mä voisin kuvitella, että miehen olis nyt vaikea mennä laittamaan vaikka jollekin pikkutytylle lettejä hiuksiin, jos hän niitä haluais, koska ei sitä välttämättä oo tehny, jos ei oo omia lapsia. Et se nyt on semmonen, joka tulis mieleen.” (Laura)

Lauran kommentti heijastelee miesten ja naisten elämänhistorian tuomien taitojen erilaisuutta, mutta osoittaa samalla, etteivät kaikki kokemukset ja taidot kumpua yksinomaan aikuisen omasta pojan tai tytön lapsuudesta. Lapsuudenkokemuksien ohella myös vanhemmuudesta saadut kokemukset nousivat esille jokaisessa haastattelussa. Poikalapsen äitiyden nähdään lisäävän ymmärrystä poikien maailmaa kohtaan ja tekevän poikien leikkien ymmärtämisestä ja niihin osallistumisesta luontevampaa. Vanhemmuuden ohella myös oman lapsuuden luonteen ja leikkikavereiden sekä läheisten lasten – kuten omien sisarusten leikkien seuraaminen ja niihin osallistuminen – nähdään laajentavan kasvattajan kokemaa ymmärrystä poikia kohtaan. Esimerkiksi

Sari kuvailee itseään ja naispuolista työkaveriaan *jalkapalloäideiksi, minkä myötä he molemmat tietävät paljon jalkapallosta* – aivan Luran kuvaileman tyttölapsen isyyden tapaan.

Elämänhistorian kolmantena osa-alueena onkin kasvattajan harrastuneisuus ja vapaa-ajan toiminta, esimerkiksi Sarin osallistuminen poikansa jalkapalloharrastukseen tai vastakkaisesti jääkiekon vieraus omassa elämässä. Kasvattajan sukupuolen nähdään vaikuttavan hänen kiinnostuksen kohteisiinsa ja harrastuksiinsa, joskaan niitä ei tämän tutkimuksen haastatteluissa lähdetty syvemmin analysoimaan. Vapaa-aika kuitenkin vaikuttaa siihen, millaisia asioita kukin työntekijä pitää itselleen luontevana ja mielekkäänä tehdä. Esimerkiksi Katja kuvailee erilaisten miehille miellettyjen korjaamiseen liittyvien askareiden olevan hänelle luontevia: *”Mulla on tästä niinku kotookin kokemusta, niin tää luontevasti siirtyy sitten tänne töihin”*. Sen sijaan toisilla työntekijöillä *ei välttämättä ole kokemuksen tuomaa uskallusta ja halua tehdä samoja asioita* (Katja).

Sukupuolen, persoonan ja elämänhistorian ulottuvuudet ovat moninaiset eivätkä aineiston pohjalta täysin muuttumattomat – niitä voi kehittää ja niiden merkitys muuttuu. Piirteet ovat jokaisen yksilön kohdalla erilaiset ja ne tuottavat erilaisia valmiuksia ja kiinnostuksia työhön. Sukupuoli on vain yksittäinen persoonaan vaikuttava tekijä, vaikka se vaikuttaakin myös elämänhistoriaan. Lisäksi edellä mainitut ulottuvuudet muuttuvat myös ajassa, eikä esimerkiksi kerran koettu vanhemmuus kanna näkemyksiä yli ajan ja iän muuttuvan lapsuuden yli. Sukupuolen merkitys nähdäänkin erilaiseksi eri ikäisten lasten kohdalla, eikä kasvattajien sukupuolisilla näkemyseroilla ole välttämättä merkitystä vielä lapsuuden varhaisvuosina.

”Ei, ei oikeestaan. Et meillähän niinku mieslastenhoitaja laittaa esimerkiks... no ehkei nyt niin paljon laita esimerkiks tyttöjen tukkaa tai joitain lettejä, mutta kuitenkin pystyy senkin homman tekemään (– –). Mä luulen, että se saattas tulla sitten niinku, ei se ei tuu vielä niinku varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa, vaan sitte ehkä vähä vanhempien lasten kanssa saattas tulla tämmöset, että paremmin niinku ymmärtää samaa sukupuolta olevaa lasta. Itellä on siis kouluikäiset lapset, niin ku siihen mieltii ni siinä ehkä muistaa enemmän niitä omia lapsuuskokemuksia tyttönä ja osaa [epäselvää] paremmin suhtautua, mut ehkä ei näin... näin tota niinku nuorilla se ei ehkä erotu vielä kuitenkaan niin paljon se sukupuolikaan tavallaan.” (Sari)

”Tuolla pienillä [alle 4-vuotiailla], niin niillä se ei oo vielä ihan hirveen haastavaa. Jos on tämmösiä niinku kunnon poikaleikkejä, ni se on yleensä sit autoleikki tai näitä, mutta sitten just vanhempien lasten kaa, ketkä sit puhuu enemmän ni niin tai niin no noilla pienemmillä ei nyt niin sukupuoli tuu sillein...” (Jenni)

Sukupuolittuneet roolit ja toisin tekeminen

Kuten jo edellä kuvailin, kaikissa haastatteluissa toistui ajatus siitä, ettei sukupuoli ole työnjakoon vaikuttava tekijä, vaan erot kasvattajien välillä ovat persoonakohtaisia. Etenkin haastatteluiden alkuun sukupuolen merkitystä arvioidaan pieneksi. Tämän teeman sisällä hajonta haastateltavien kokemuksien ja näkemyksien osalta oli kuitenkin kaikista laajinta: miehen kanssa työskentelevän Sarin mukaan sukupuoli tiedostetaan kasvattajien välisessä huumorissa, mutta *tosielämässä ja tosiasioissa se ei näy*, joskin joitain roolittumisen kannalta olennaisia asioita nousee esille; Lauran ja Katjan kokemukset erilaisista työyhteisöistä ja miehistä osoittavat joissain määrin sukupuolittunutta työnjakoa sekä alttiutta roolien muodostumiselle; ja kolmantena Päivin ja Jennin kokemukset ja odotukset viittaavat siihen suuntaan, että roolit voisivat sukupuolittua, mikäli miehiä olisi talossa – siitäkin huolimatta, että naiset pärjäävät tällä hetkellä hyvin ilman miestä. Rooleja ei voi irrottaa toisin tekemisen mahdollisuudesta, joten siitä syystä roolittumisen ja kriittisen suhtautumisen alateemat on yhdistetty toisiinsa ja kulkevat tässä teemassa rinnakkain.

Aineiston perusteella varhaiskasvatuksessa voidaan nähdä alttius erilaisten roolien rakentumiselle. Kuten edellä olen kuvaillut, toimintakulttuuri kietoutuu kunkin työntekijän henkilökohtaisten vahvuuksien ja mielenkiinnon kohteiden ympärille ja työtehtäviä jaetaan työtiimin ja jopa työyhteisön sisällä persoonakohtaisten erojen perusteella. Hyvänä esimerkkinä tästä on Katjan jo edellisellä sivulla kuvailtu vahvuus ja mielenkiinto, joka kääntyy arjen työssä rooliksi:

Haastattelija: *Joo sitä ei voi tietää sitten. Mites sitten muita tämmösiä niinku teknisiä asioita, huonekalujen siirtoa tai jonkun jutun ripustamista tai korjaamista tai... onks tämmöistä havaintoja?*

Katja: *Ehei ku mä teen ne kaikki (naurua)!*

Haastattelija: *Sä teet ne kaikki (naurua).*

Katja: *Mä ripustan aina kaikki ja korjaan kaikki systeemit, mä oon se mies!*

(Kaikki nauravat)

Katja: *Mulla on tästä niinku kotookin kokemusta, niin tää luontevasti siirtyy sitten tänne töihin (naurua).*

Katja tunnistaa itsellään olevan tietty, tyypillisesti miehiin yhdistetty rooli ja häneen kohdistuu odotuksia muiden työntekijöiden taholta. Tiettyjä asioita *säästetään* hänen tehtäväkseen ja

toisaalta Katjan *ei välttämättä tarvitse mennä nukkariin, vaan toinen työntekijä voi mennä sinne hänen puolestaan – jotta Katja pääsee tekemään kiipeilyä vaativia tehtäviä*. Vastaavasti haastatteluissa tunnistetaan myös muiden roolien muodostumisia esimerkiksi musiikkiin liittyen. Tietyt sisältöalueet lankeavat tietyille yksilöille ja toisaalta niiden tekemiseen löytyy myös lähtökohtaista halukkuutta. Vahvuuksien hyödyntäminen nähdään positiiviseksi asiaksi, ja kunkin työntekijän vahvuudet tunnistetaan tehokkaasti. Tarkastelenkin seuraavaksi varhaiskasvatuksen roolittuvaa arkea tutkimusaineiston pohjalta sukupuolisuuden näkökulmasta osa-alue kerrallaan.

Liikunta ja urheilu. Tutkimusaineistossa miehiin yhdistettiin selkeimmin liikunnallisuus. Miesten nähdään paitsi olevan kiinnostuneempia liikuntaa kohtaan myös aktiivisempia pitämään liikuntaa ja osallistumaan pihapeleihin. Lauran mukaan miehen läsnäolo näkyy *ulkona nelimaalissa, sählyssä, jalkapallossa, jääkiekossa ja juoksuleikeissä*. Myös Päivi kuvailee pihapelien roolittuneisuutta ja miesten mukanaan tuomaa liikunnallisuutta. Kuten edellä analysoin, myös miesten ja naisten erilaiset työotteet saattavat edesvaikuttaa siihen, miten pihapeleihin osallistuminen ja ulkovalvonta jakautuvat. Aikuisen toiminta puolestaan vaikuttaa siihen, millä tavalla lapset näkevät aikuisen ja millaisten asioiden toivossa lapset hakeutuvat aikuisen seuraan.

Toisaalta Sari kertoo, ettei sukupuoli vaikuta työnjakoon hänen työtiimissään, vaan vastuu liikunnasta jakautuu tasaisesti, *vaikka stereotyyppisesti miehiä pidetäänkin liikunnallisina*. Naiset ja miehet myös keskustelevat lasten kanssa urheilusta tasapuolisesti etenkin naisten oman, jalkapalloon liittyvän osaamisen myötä. Vastaavasti myös Katja ja Laura kuvailevat liikunnan osa-alueisiin liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia. Katjalle etenkin isompien lasten liikuttaminen on epämukavaa ja hän oli haastattelupäivän aamuna omien sanojensa mukaan *joutunut ja pakottautunut* puhumaan jääkiekosta. Laura puolestaan on päässyt paitsi kokemaan murskatappion *Ilveksen maalivahtina* myös osalliseksi jalkapalloaiheisiin juttuihin. Liikunnan ja urheilun roolittuminen on mahdollista, mutta ei väistämätöntä – kunkin kasvattajan on mahdollista toimia toisin.

”On, ja sit joskus on niinku sitä törmännyt, että jotkut [pojat] on vaikka hirveen kiinnostuneita jalkapallosta, ja sit mut on kuitenkin onneks otettu mukaan jalkapallonautintoon, että mä tiedän jotain aiheesta ja sitten ku ne sanoo jotain semmosia epämääräisiä nimiä ja tommosia, ni tietää vähän, että mitä ne vois tarkoittaa ja mitä mä voisin hakee [Googlestä]. Sit vois ehdotella lisää, jos sillä niiden antamalla hakusanalla ei löydy. Vois kuvitella, että miehillä vois olla ehkä jotain semmosta tietoa vaikka just johonkin jalkkikseen liittyen, mitä kaikilla naisilla ei välttämättä ole, mutta onhan sitä toisaalta mullakin, enkä mä oo mies. Mutta keskimäärin.” (Laura)

Musiikki. Toisena miehiin yhdistettynä piirteenä ja miehille luontevana sisältöalueena aineistossa näyttäytyy musiikki. Musiikin roolittuminen nähdään varhaiskasvatuksessa hyvin selkeänä, sillä sen nähdään vaativan kasvattajalta sellaisia taitoja, joita ei kaikilla ole. Oma epävarmuus tunnistetaan, ja työyhteisöissä lähestytään helposti musiikillisesti taitavampia ja siitä kiinnostuneempia työntekijöitä pyynnöillä jakaa työtä sen mukaisesti. Musikaalisuus nähdään vahvasti persoonaan kytketyksi asiaksi eikä se sinänsä ole feminiininen tai maskuliininen sisältöalue, mutta tämän tutkimuksen jokaisessa haastattelussa musiikki kytkettiin jollain tavalla miehiin. Luran ja Katjan sekä Jennin ja Päivin haastatteluissa musiikki yhdistettiin miehiin liitettyä ominaisuutena, ja Sarin haastattelussa ilmeni, että musiikki on Sarin työtiimin miehen vahvuus. Naisiin yhdistettynä vahva musikaalisuus näyttäytyy harvinaisempana: *”oon nähny myös [yhden] rokkitähtinaisen”* ja *”minäkin tiedän yhden (– –), jolla oli ihan käsittämätön se musiikillinen osaaminen”* (Laura ja Katja). Musiikin roolittuminen vaikuttaa selkeältä, mutta sen sukupuolittuneisuuden arviointi on vaikeaa ja kaipaa tarkastelua.

Kuvataiteet ja kädentaidot. Miesten ja naisten erilaista kuvataiteellista ja kädentaitoihin liittyvää painottuneisuutta käsittelemällä joissain määrin jo mieskasvattajien piirteitä kuvailevassa luvussa. Kädentaitoihin liittyvä osaaminen on yksi varhaiskasvatuksen työnjakoon vaikuttava tekijä, ja työ vaikuttaa aineiston valossa jakautuvan myös sukupuolen perusteella – osaaminen on naisille tyypillisempää, eikä mies välttämättä ensimmäisenä tartu askarteluun. Askartelun ja *ompeluun verrannollisten* kädentaitojen ohella haastatteluissa pohdittiin lyhyesti myös *nikkarointiin* liittyviä kädentöitä. Nikkarointi ei kuitenkaan ole käänteisesti miehiin roolittuva sisältöalue, sillä sitä ei tehdä varhaiskasvatuksessa lainkaan, kuten kahdesta alle lainatusta haastattelusta käy ilmi. Tältä osin tutkimus jättääkin pohdittavaksi, missä määrin tietty turvallisuushakuisuus ja naisvaltainen toimintaympäristö vaikuttavat toimintasisältöihin.

Laura: *Missään ei oo nikkaroitu missä mä oon ollut.*

Katja: *Ei, ku ei saa käyttää oikeita... vaarallisia välineitä.*

* * *

Haastattelija: *Tehdäänks teillä käsitöitä, ihan semmosta nikkarointikäsitöitä?*

Sari: *Ei, se olis kyllä ihanaa, mutta ei oo kyllä oikee niinku... ei oo oikee mahdollisuuksia, ei oo tilaa eikä tarvikkeita... Ois kyllä mahtavaa. Siinäki se ois kyllä ehkä se meidän mies (naurua) sitte siinä tapauksessa joka niitä tekis.*

Leikit. Leikkien osalta tutkimusaineisto ei anna kovin tarkkaa ja yksiselitteistä kuvaa, vaan aikuisten ja leikin suhdetta kuvaillaan hyvin monenlaisista lähtökohdista. Se on selkeää, että lasten leikit ovat sukupuolittuneita etenkin vanhemmilla lapsilla. Sen nähdään vaikuttavan siihen, millaisia valmiuksia kasvattajalta vaaditaan. Samalla myös lapset tunnistavat aikuisten välisiä eroja ja tietävät, kenen seuraan hakeutua minkäkinlaisen toivotun reaktion perässä. Haastateltavat kuvailevat, että ennen kaikkea aikuisen suhtautuminen erilaisiin asioihin sekä tapa käyttää huumoria vaikuttavat lasten muodostamiin mielikuviin – aikuisten sukupuolittuneet suhteet poikiin ja tyttöihin sekä heidän leikkeihinsä rakentuvat lasten silmissä. Kuten aiemmin tässä raportissa on kuvailtu, miesten ja naisten työote ja vahvuusalueet poikkeavat toisistaan ja esimerkiksi rentous ja liikunnallisuus sekä lasten tasalla toimimisen aktiivisuus yhdistetään miehiin. Haastatelluista Jenni arvelee, että *miesten erilainen suhtautuminen lapsiin ohjaisi lapsia hakeutumaan herkemmin miesten seuraan*. Myös Sari on havainnut lasten suhtautumisessa eroja miesten ja naisten välillä.

***Sari:** No ehkä ehkä se just tosta, mitä sanoin, että miehet vois vähä riehuttaa ja on vähän rajumpia leikkejä, ni ehkä rajut ehkä lapsetkin niinku vähän eri tavalla lähestyy sitten niinku miehiä, että saattaa mennä vähän sillein nujakoimaan ja muuta siihen, ja sitte taas taas niinku esimerkiksi minua kohtaan ei (naurahdus), ei tuu sillein ei lähesty sillä tavalla, et lähestyy jotenkin eri tavalla, et ehkä se vähän näkyy siinä.*

***Haastattelija:** Joo. Onks tota eroa sillä et minkälaisilla asioilla lapset lähestyy miestä tai millä ne lähestyy naista?*

***Sari:** No on siinäki ehkä, et ehkä se sit on enemmän se, että jos tarvii lohdutusta ni sit tullaan kuitenkin naisen luokse... Toki aina ei ole varaa valita, mutta ehkä, tai sit jos halutaan vähä riehua tai jotain semmosta vitsailla, ni sitte ehkä mennään sen miehen luokse. Ei nyt toki mitenkään niinku että aina menee näin, mutta enemmän.*

Lasten suhtautuminen aikuiseen on kiinni enemmän aikuisen persoonasta kuin sukupuolesta, joskin myös sukupuolen nähdään vaikuttavan lapsiin jokseenkin suoraan. Jenni ja Päivi pohtivatkin miesten paitsi tarjoavan pojille erilaisia asioita, poikien myös suhtautuvan mieheen eri tavoin.

***Päivi:** Ja sitten ku aattelee että kun on semmosia vilpettejä, villejä poikia, ni mä luulen, että mies ehkä jotenkin paljon luonnollisemmin keksii sellasta vähä riehakkaampaaki tekemistä niin, että se homma pysyy silti hallussa ja se on hänenkin mielestä niinku hauskaa olettaisin. Se välttämättä ei oo ainakaan mun vahvuus sillä tavalla.*

***Jenni:** Nii, ja voisin kuvitella, että joillekin lapsille olis helpompi lähestyä sellasta niinku... tavallaan en mä tiedä miten sen nyt sanoo. Joillekin voi olla ehkä mukavampi lähestyä miestä ku naista. (– –) Esimerkiks jos on vaikka joku poikaporukka ja niinku kaipaa sellasta isähahmoa tietyllä tapaa tai sitä miehen mallia ja roolia, ni ehkä sitte niinku*

tavallaan nauttii siitä niinkun huomiosta ja seurasta, jos vaikka niinku pelaa tai tämmöstä, ni nauttii siitä eri tavalla.

Lasten suhtautumisen nähdään olevan pitkälti seurausta siitä, millaisia kasvattajat ja heidän toimintansa ovat. Haastatteluiden pohjalta aikuisten lähtökohtainen suhtautuminen erilaisiin leikkeihin on sukupuolineutraalia tai ennemmin rajoja rikkovaa. Haastateltavat eivät näe eroja siinä, millaisiin leikkeihin miehet ja naiset osallistuvat, joskin vauhdikkaammat leikit nähdään miehille luontevampina. Sukupuolittuneisiin leikkeihin liittyen Katja kuvailee omia pyrkimyksiään osallistua lumisotaan ja auto- ja riehuntaleikkeihin sekä Laura osallistumistaan pihapeleihin, eikä Jenninkään mukaan erilaisiin leikkeihin osallistuminen ole vaikeaa. Suhtautuminen erilaisiin leikkeihin on kuitenkin varhaiskasvatuksessa vaihtelevaa – miesten nähdään olevan rennompia ja sallivampia esimerkiksi pyssyleikkien suhteen, ja rajumpia leikkejä sallinut Laura on huomannut, ettei kaikkia leikkejä välttämättä suvaitakaan.

”Oon vaan sanonut, että sopikaa säännöt, ja laittanu vähän patjaa alle. Ja sit pitää lopettaa, jos joku itkee, että niin tosissaan ei saa tehdä. Mutta sitten sillain yleensä päättyy siihen, että siihen tulee joku toinen työntekijä, joka sanoo, että ei noin saa tehdä, ei täällä saa painia, vaikka se on tavallaan hallinnassa se tilanne, että ne lapset on itse työstänyt sitä ja miettinyt ja siinä on aikuinen vieressä kattomassa, jos jotain käykin.” (Laura)

Riehakkaiden leikkien lisäksi aineistossa miehille tyypillisemmiksi toiminnoiksi nousivat majojen rakentamisen kaltaiset projektit sekä sisällä että ulkona ja jo edellä mainitut liikunnalliset leikit ja pelit sekä temppuradat. Kaiken kaikkiaan tämän tutkimuksen aineisto ei kuitenkaan osoita selkeää sukupuolittuneisuutta kasvattajien ja leikin välillä, vaan se jää vain välilliseksi mahdollisuudeksi, joka toteutuu eri tavoin eri yhteisöissä ja eri ikäisten lasten kanssa. Miesten aktiivinen osallistuminen lasten leikkeihin sekä salliva ja riehakaskin suhtautuminen arkeen yhdessä erilaisen, poikana eletyn lapsuuden kanssa altistavat roolien syntymiselle. Jokaisessa haastattelussa pidettiin tärkeänä sitä, etteivät miehet uppoutuisi täysin poikien leikkeihin, joskin *maskuliinisia asioita tulisi hyödyntää hyvällä tavalla* (Päivi). Haastateltavat kuvailivat pyrkivänsä rikkomaan sukupuolisia rajoja leikkimällä myös *poikaleikkejä*, ja tällaista toisin tekemistä he odottavat myös miehiltä. Sari osoittaakin omasta arjestaan, kuinka kasvattajan sukupuoli ei ratkaise suhdetta leikkeihin.

”Ei oo kyllä siinäkään, että kyllä meidän mieslastenhoitaja on ollu kampaamoleikissäkin mukana, (– –) että ei oo yhtään haitannu. Hän on hakenu varastosta peruukin päähänsä ja menny kammattavaks, et ei, ei näy kyllä.” (Sari)

Hoito ja huolenpito. Kuten jo aiemmin varhaiskasvatuksen miesten piirteitä käsittelevässä yläteemassa erittelin, tutkimusaineistosta nousi esille joitain sukupuolten välisiä eroja liittyen perushoidollisiin tilanteisiin. Miesten huolettomuuden nähtiin vaikuttavan tarkkuuteen pukeutumisen ja vessakäyntien osalta, ja nousipa yhdessä haastattelussa esille puolittain huumorilla ja vakavuudella esitetty kokemus vaippoja vaihtamattomasta miehestä. Pääasiassa kaikki työtehtävät, myös perushoito, nähdään kuitenkin miesten ja naisten yhdessä jakamaksi tehtäväksi, joskin opiskelija-miesten kohdalla työnjako ei välttämättä ole hoidon osalta täysin tasainen. Miehet ja naiset ovat eri tavoin turvallisuussuuntautuneita ja toisaalta myös pieniin kolhuihin saatetaan suhtautua eri lailla – naiset ovat empaattisempia ja sylittävät enemmän, kun taas miehet ovat suoraviivaisempia. Lähtökohtaisesti sekä miehet että naiset kuitenkin hoitavat lapsia tasaväkisesti.

Talonmiestehtävät ja tietotekniikka. Talonmiestehtävien ja tietotekniikan teemat näyttäytyvät tutkimusaineistossa monin eri tavoin. Jokaisessa haastattelussa näidenkin tehtävien nähtiin kuitenkin jakautuvan persoonallisten taitojen ja mielenkiintojen mukaisesti siten, että niiden ympärille on alttius muodostua rooleja. Lauran ja Katjan haastattelussa Katja kuvaili hänen olevan *työpaikan mies*, sillä erilaiset korjaamiseen ja ripustamiseen liittyvät asiat roolittuvat hänelle. Sarin työpaikalla korjaustehtävät linkittyvätkin suoraan mieheen:

”Noh, en mä nyt tiedä, onks tää kasvatukseen liittyvää, mutta kyllähän tolla meidän mies-työntekijällä on se työkalupakki tuolla varastossa (naurua) ja sitten jos joku ruuvi vaatii kiristämistä tai jotain, ni kyllähän se hän on, jonka mä haen sitte paikalle, että... Et ehkä tää nyt on vähä et ittee vähän tossa rupes ärsyttääki asia, että ku meillä tuli aiheeton palohälytys tässä kerran, niin sitte mun ensimmäinen reaktio oli mennä tonne ovelle – kun se mieslastenhoitaja oli tuolla ulkona – huutaa, et tuu auttaa, että täällä soi joku, tuu sammuttaa tää. Sit mä olin että eiii, että mä oon itsenäinen, pystyvä nainen, että mitä mä nyt tämmöstä, mut se oli se ensimmäinen reaktio, että vähän huono, mutta kävin sen kriittisesti itseni kanssa sitten läpi.” (Sari)

Sarin työpaikalla mies on tuonut paikalle oman työkalupakkinsa, jonka perään päiväkodin muut työntekijät tietävät kysellä. Oman tiimin sisällä korjaamista vaativat asiat päätyvät usein miehen tehtäväksi ja mies käy mielellään auttamassa myös muita, joskin Sari arvelee useimmiten naisten ainakin yrittävän ensin itse. Hän myös tiedostaa sukupuoliroolien ongelmallisuuden ja pyrkii hakeutumaan roolien ulkopuolelle. Sarin ja Katjan esimerkeissä näkyy kuitenkin hyvin työnjaon taustalla vaikuttavat työntekijöiden omat mielenkiinnot ja vahvuudet sekä roolittumisen rakentuminen. Laura ja Katja arvelevatkin, että *tehtävät saattavat ohjautua miehille ja kun kerran tekee, tekee kohta aina*. Miesten vahvuudeksi nähdään myös mieskeho – jos jotain painavaa tarvitsee

siirtää, miehen voimaa hyödynnetään, tai jos johonkin korkealle tarvitsee ulottua, myös miehen pituutta käytetään hyväksi.

Mielenkiintoisen lisän tutkimusaineistoon tuovat kuitenkin Päivi ja Jenni, joiden arjessa ei ole miehiä, eikä siten myöskään korjaamisesta (edes oletetusti) kiinnostunutta ja korjaamisen hallitsevaa, voimakasta ja ulottuvaa miestä. Heillä painavien esineiden siirto onnistuu yhteistyön avulla ja *huoltomiehen tehtävistä soitetaan huoltomiehelle*. Myös huoltomiehelle kuulumattomista tehtävistä, kuten pihamaalien kokoamisesta on selvitty. Tehtävät kuitenkin saattaisivat kohdistua miehelle, jos työyhteisössä sellainen olisi – etenkin jos hän ne taitaisi ja olisi niistä kiinnostunut.

Haastattelija: *Miten tämmösessä tilanteessa on toimittu sillon, ku sulla on miehiä ollu siinä?*

Päivi: *Oi, se on hyödynnetty heti, on pyydetty, että mites, että kasaisiks sää noi meidän uudet pyörät. Kyllä ne kysytään sit siltä talon mieheltä ensin, tai ruuvaisiks sää noi pöydän jalat tiukemmalle.*

Jenni: *Mut jos se on joku asia, mikä ei kuulu huoltomiehelle, esim ne maalien jutut, ne maalien kokoominen, ni se me tehtiin ite kyllä, että kyllä ne tehdään sitten itekki, mutta... varmaan enemmän ketä kiinnostaa ja kenellä on aikaa.*

Haastattelija: *Joo. Mite, jos täällä olis mies, ni kuinka te toimisitte semmosessa tilanteessa?*

Jenni: *No jos se olis kätevä, ni kyllä sitä tietysti pyydettais apuun, jos se olis niinku sillä olis erityisosaamista, plus se jos tarvii just saada oikeesti kireelle jotai, ni onhan se vähä helpompi ku on...*

Päivi: *Voimaa.*

Jenni: *...voimaa.*

Tietotekniikkaan liittyen aineistosta ei noussut esille mainittavia sukupuolirooleja. Työyhteisöissä hyödynnetään laitteiden käytön hallitsevien, etenkin nuorten työntekijöiden osaamista. Sen myötä työssä on olemassa olosuhteet myös roolien muodostumiselle yksittäisen miehen taitaessa käytön. Tämä tutkimuksen läpileikkaamisissa kokemuksissa sukupuolella ei kuitenkaan ollut merkitystä.

Muuta. Lisäksi tutkimushaastatteluissa sivuttiin lyhyesti miesten tyypillisempää hakeutumista hallinnollisiin ja vastuutehtäviin.

5.3 Millaista mieskuvaa kohden

Kolmannessa, viimeisessä yläteemassa käsitellään miehen mallina toimimisen ja hyvän mieskuvan kysymyksiä varhaiskasvatuksessa. Sen ytimessä on pohdinta siitä, millainen sukupuolten roolimallien asema on varhaiskasvatuksen arjessa ja kuinka sen kysymykset kytkeytyvät kasvattajien toimintaan oman sukupuolensa viitekehyksessä. Kokoan aineistosta haastateltavien näkemyksiä siitä, millaista mieskuvaa varhaiskasvatuksessa tulisi muodostaa.

Miehen mallina toimiminen ja miehen merkitys

Toivomus saada lisää miehiä varhaiskasvatukseen kietoutuu vahvasti varhaiskasvatuksen naisvaltaisuuteen ja siihen kytkeytyväksi ymmärrettyihin ongelmiin. Kaikissa haastatteluissa miesten määrän kasvattamisen merkitystä kuvailtiin alan sukupuolittuneisuuden murtamisella ja miehen mallin tuomisella varhaiskasvatukseen, joskin jälkimmäisen merkityksellisyyttä pohdittiin myös kriittisesti. Mies on päiväkodissa eksoottinen hahmo paitsi kasvattajille myös lapsille, ja lapset suhtautuvatkin mieheen etenkin alkuun uteliaisuudella ja hihoissa roikkuen – mies erottuu sukupuolensa myötä. Haastateltavat kuvailevat miehen saapumista varhaiskasvatukseen konkreettisenä osoituksena siitä, että myös mies voi työskennellä kasvatus- ja hoitoalalla.

”Mm. No varmaan siks tosiaan, niinku sanottu, ni vähän semmonen sallivampi [mieskuva syntyy], että kun on kuitenkin sitten ihan oikeesti nähny, että mies voi olla lastenhoitajana ja mies voi olla töissä täällä niinku varhaiskasvatuksessa. Toki mä toivon, että tämän ajan lapsilla on tulevaisuudessa muutenkin vähän niinku erilaiset nää ajatusmallit, että sallivammat, mutta että varmaan sekin tietysti edesauttaa sitä, et pidetään niinku luonnollisena... luonnollisempana sitä, kun mitä ehkä sitten taas minun ikäiseni.” (Sari)

”Toi on ehkä se, että ne lapset sais kuvan siitä, että myös mies voi työskennellä tällaisella alalla ja mies voi hoitaa lapsia, ja sitten jos on vaikka yksinhuoltajaperheitä, ni tottuis olemaan myös miesten kans. Mitä on niinku ite miettiny jälkikäteen, ni mä oon kans yksinhuoltajaperheestä, että mulla ei ollu paljon niinku miehiä, kenen kanssa mä olin tekemisissä pienenä et jotain kavereiden iskiä, ni mä vaikka pelkäsin justiin meidän päiväkodin johtajaa, joka oli mies. Ja sitten justiin jostain tommosesta voi tulla se, että odottaa, että mies on auktoriteetti. Että sitten ehkä ne kokemukset mitä miehistä oli, ni oli semmosia, että mies tuli ja jyrähti.” (Laura)

Kuten Lauran lainauksesta ilmenee, miehen läsnäolo varhaiskasvatuksessa ei ole ainoastaan osoitus siitä, että myös mies voi työskennellä lasten kanssa, vaan miehen merkitys kietoutuu myös miehen puuttumisen ympärille. Kaikki haastateltavat pohtivat puheissaan perheiden monimuotoisuutta, yksinhuoltajaperheitä ja etenkin isättömiä poikia. Miesten merkitys yhdistettiin myös tyttölapsiin,

mutta poikien osalta miehen läsnäolon tarve ilmeni selkeämmin. Kuten sanottua, miesten merkitys kohtasi kuitenkin myös kritiikkiä ja esimerkiksi Sari ja Jenni miettivät tahoillaan, että lapsen tarvitsema miehen malli voi tulla myös muualta kuin päiväkodista: *”se voi olla sitten vaikka isoisä tai joku sukulaissetä tai joku muu, että ei meidän sen takia tarvitse päiväkotiin saada lisää miehiä”* (Sari). Mieskuvan saaminen ei siis ole kiinni isästä tai päiväkodin miehestä, vaan aivan yksittäisetkin kohtaamiset miesten kanssa voivat vaikuttaa pitkälle.

Toisaalta haastatteluissa varhaiskasvatuksen miehen nähtiin myös olevan enemmän subjekti kuin objekti – mies ei ole vain malli, vaan hän on pysyvä ja turvallinen, läsnä oleva mies, ja hänestä hyötyvät kaikki lapset: isättömät; turvattoman ja jopa väkivaltaisen isäsuhteen omaavat; miehiä vierastavat ja pelkäävät; mutta myös minkälaisesta tahansa perhetaustasta ponnistavat lapset, joskin ensimmäisinä mainittujen kohdalla merkitys nousee esiin selkeämmin. Miehiin kohdistuvia odotuksia saattaa tässä suhteessa myös tulla enemmän perheiltä itseltään. Kaiken kaikkiaan miehen merkitystä kuvailtiin paitsi mieskuvan laajentamisen myös lasten tarpeiden kautta.

Jenni: *Nii, ja voisin kuvitella, että joillekin lapsille olis helpompi lähestyä sellasta niinku... tavallaan, en mä tiedä miten sen nyt sanoo. Joillekin voi olla ehkä mukavampi lähestyä miestä ku naista.*

Haastattelija: *Osaatko arvioida millaisissa tilanteissa, niinku esimerkkitilanteita mitä vois olla?*

Jenni: *Esimerkiks jos on vaikka joku poikaporukka ja niinku kaipaa sellasta isähahmoa tietyllä tapaa tai sitä miehen mallia ja roolia, ni ehkä sitte niinku tavallaan nauttii siitä niinkun huomiosta ja seurasta, jos vaikka niinku pelaa tai tämmöstä, ni nauttii siitä eri tavalla.*

Päivi: *Mä yhdyin, mä oon ihan samaa mieltä Jennin kanssa. Justiin tällä hetkellä ryhmässä on poika joka ikävöi kovasti isäänsä, joka asuu toisella paikkakunnalla. Että on lapsia, kellä on se semmonen miehen nälkä, ja jos ryhmässä olisi mies, ni mä tiedän että et kuinka tällanen lapsi haluaisi istua sylissä ja kertoa omia asioita ja saada sitä huomiota, justiin sitä miehen huomiota, vähän niinku isän korviketta tietyllä tavalla, kun on niin kova se isän ikävä, että sitä ihan ääneen sanotaan useemman kerran viikossa, ni se jollain tavalla niinkun se olis varmasti lohduttavaa tälläselle lapselle.*

Miesten vähäisen määrän myötä miehen mallina toimiminen nähdään selkeäksi osaksi miesten työtä, joskaan roolia ei ole helppoa havaita arjessa eikä esimerkiksi Sari ole havainnut eroja siinä, millainen miehen asema on erilaisten lasten välillä. Miesten kuitenkin arvioidaan erottuvan muista kasvattajista sukupuoleltaan, minkä myötä miehen rooli on naisten rooleja selkeämpi. Naisista ainoastaan Katja kuvailee kokevansa itsensä vahvasti naisen malliksi, mutta muiden kohdalla naisen

mallin asemaa arvioidaan empien, eikä naisen mallina toimimista ole välttämättä edes mietitty työkontekstissa. Päivin ja Jennin kohdalla kysymystä seuraa pitkä hiljaisuus.

Haastattelija: (– –) *Mitä te aattelette, ootteks te naisten malleja? Koetteks te semmosta roolia, että te oisitte naisen mallina?*

(Hiljaisuus)

Päivi: *No, kyllähän me ollaan tietyllä tavalla oman itsemme näköisiä naisen malleja.*

(Hiljaisuus)

Jenni: *Joo. Mut ehkä se tuntuu, et me ollaan enemmän niinku aikuisen malleja just. Et ei sitä ehkä ajattele niin naisen mallina kuitenkaan, mut kyllähän sitä tekee kaikki vaatteet ja ulkonäkö ja niinku... ni miten juttelet tai mistä juttelee lasten kanssa tai...*

Kaikki haastateltavat tunnistavat mahdollisuuden, että heistä katsotaan naisen mallia, mutta varsinaiseksi rooliksi asemaa ei Katja pois lukien koeta. Selkeimmin naisen mallina toimimiseen liitetään pukeutuminen, jonka tulee olla päiväkotiin soveliasta, mutta lisäksi sukupuolirooleja itsessään pyritään murtamaan ja laajentamaan myös muilla tavoin. Lähtökohtaiseksi rooliksi mielletään kuitenkin *hyvän aikuisen tai ihmisen malli*.

Miesten mahdollisuuksia vaikuttaa sukupuolirooleihin kuvaillaan aivan yhtäläisiksi kuin naistenkin, eikä roolimallina olemisen nähdä vaikuttavan työhön. Aineiston pohjalta on kuitenkin havaittavissa joitain vaikuttamisen mahdollisuuksien eroja miesten ja naisten välillä – selkeimmin, mies on jo olemassaolollaan osoituksena siitä, että mies voi työskennellä päiväkodissa. Konkreettinen osoitus sukupuoliroolien rikkomisen mahdollisuudesta vaikuttaa lapsiin eri tavoin, kuin ”*paasaaminen, että kyllä mieskin voi tehdä erilaisia asioita*” (Sari). Myös Päivi ja Jenni arvioivat, että miehen esimerkin voima ja vaihtoehtoiset tavat toimia voisivat vaikuttaa lasten mielikuviin uudella tavalla.

Päivi: *Nii, ja se olis mielenkiintosta, että olisikin meillä mies, joka tykkäisikin sellasesta näpertelystä, ei olisikaan sellanen tyypillinen mies, koska tota sekin on hienoa mun mielestä pojille sellanen malli, että voi olla erilainen mies, mies joka tykkääkin askartelusta ja piirtämisestä ja on, on tota niin... vähän erilainen. Koska se olis vaan malli siitä, että sä saat olla just sellanen ja tehdä niitä asioita mitkä sua kiinnostaa, oot sä tyttö tai poika, mies tai nainen.*

Jenni: *Nii, sitä vois ehkä hyödyntää eri tavalla siinä, et jos on hankala saada joku harjoittelee kynäjuttuja, niin sitten se vois olla ehkä helpompi sen miesmallin kautta saada se poika sitä tekemään.*

Päivi: *Mmm, kyllä.*

Jenni: *Että se on ehkä sit jos se on semmonen ihailun kohde myöskin se mies tietyllä tapaa tai semmonen... malli, niin sitten se on ihan eri että se näyttää vaikka että miten hienon auton se osaa piirtää, ku se että Päivi näyttää et miten hienon auton se osaa piirtää.*

Päivi: *Aivan!*

Jenni: *...koska se ihailu tuo siihen enemmän ehkä sitä vaikutusta.*

Päivi: *Kyllä, ja sitä ehdottomasti hyödynnettäis ja kannustettais sitä miestä siinä tiimissä tekemäänki sellasia asioita, mitkä nyt ei ehkä hänen mukavuusalueella olisikaan, ihan vaan niinku pedagogisista syistä.*

Hyvä mieskuva

Kuten haastateltavien käsityksistä miehen mallina toimimisesta ja sen merkityksistä ilmenee, ei ole yhdentekevää, millä tavalla miehet toimivat varhaiskasvatuksessa – *miehet voivat hälventää tai vahvistaa erilaisia miehiin liitettyjä mielikuvia* (Laura) ja vaikuttaa siihen, millaista mieskuvaa varhaiskasvatuksessa lapsille välitetään. Vaikka miehen mallin tarve nähdään selkeäksi, mieskuvasta ja miehen mallina toimimisesta ei ole kuitenkaan keskusteltu yhdessäkään työyhteisössä:

Katja: *Yleisesti on vaan esitetty, että olis kivaa, että olis miehen mallikin, koska sitten ku on paljon niitäkin perheitä just, jossa ei oo sitä isää ollenkaan, ni sitten niin... et oisko, riittäiskö se jos se ois vaan niinku (naurua) – mulla rupee taas ajatus laukkaa – että mitä jos oiskin (naurua) tosi maskuliinisen näköinen mies, joka käyttäytyiskin ihan tyypillisesti naisen tavoin ja puhuiskin vielä, et se olis hauskaa.*

(Kaikki nauravat)

Laura: *Nyt me saatiin se miehen malli (naurua)!*

Katja: *Joo... Niin niin (naurua)!*

Haastatteluiden edetessä miehen malli ja hyvä mieskuva toistuivat epämääräisinä. Sen sijaan itse mieskuvan välittyminen ymmärretään yhtenäisesti – sukupuoliroolien nähdään välittyvän erilaisissa arkisissa toiminnoissa. Kasvattajien toiminnan sukupuolittuneisuudessa on kuitenkin suuria eroja, kuten aiemmin tässä raportissa on kuvailtu. Esimerkiksi Sarin mukaan sukupuoli ei korostu arjessa tai vaikuta lähtökohtaisesti tiimin työnjakoon, mutta koko aineiston mittakaavassa mies- ja nais- tapaisuuden muodostumiselle varhaiskasvatuksessa on olemassa vähintäänkin rakenteet.

Miehen mallin epämääräisyyden lisäksi aineistossa toistui edellä lainatussa Katjan ja Luran keskustelussakin näkyvä *toisin tekemisen mahdollisuus* – kasvattajilla nähdään mahdollisuus ja

velvollisuus pyrkiä vaikuttamaan lasten käsityksiin sukupuolista oman toimintansa ja keskustelun kautta. Hyvän mieskuvan salaisuus valkeni tässä tutkimuksessa juurikin toisin tekemisenä ja sukupuolisuuden tiedostavana työotteena. Aineistossa kuvaillaan toiveita ja pyrkimyksiä *laajaa, avaraa suvaitsevaa, mahdollistavaa* sukupuolikäsitystä kohtaan, jossa sukupuolen sijaan kunkin yksilön toimintaa ohjaisivat yksilön omat mielenkiinnon kohteet. Pahimpia stereotypioita pyritään välttämään, mutta toisaalta stereotypioita vahvistavalta toiminnalta voi olla vaikea välttyä etenkin, jos päiväkodissa on vain yksi mies.

”Se on tavallaan sitten että kyllähän sä ehkä aina vähän niitä vahvistat, että joka kerta kun mies tekee stereotyyppistä miesasiaa, ni se tulee et heheh, sieltä se nyt taas tuli, mutta eihän se nyt sekään, että sit sä joutuisit aina miettii, että ei, mä en saa tehdä tota, koska se on stereotyyppistä, vaan mun täytyy tehdä aina päinvastoin, ni ethän sä tavallaan niinku niinkään voi elää... Niin väkisin ehkä aina vähän vahvistaa, mutta sitten myös samalla purkaa ja et se on... se on niin jotenkin hirveen monimutkanen.” (Laura)

Tutkimuksen kannalta tärkeäksi seikaksi nousivatkin ajatukset roolien ongelmallisuudesta. Päivin mukaan *miehen malliin pitää saada monipuolisuutta, jolloin maskuliinisten asioiden hyödyntäminen jää vain yhdeksi osaksi laajempaa kokonaiskuvaa*, eikä muodostu ongelmaksi. Työssä tulee olla tarkkana, jotta työtehtävät eivät roolittuisi sukupuolen perusteella – sukupuolirooleja tulee sekoittaa tietoisesti ja mahdollisista muoteista on pyristeltävä irti. Katja nostaa esille, että myös aikuisten välisestä vuorovaikutuksesta on pidettävä huoli, jotta *miehen sana ei paina enemmän*.

Haastateltavat kertovat olevansa valmiita työskentelemään kaikenlaisten miesten kanssa, mutta ongelmallista mieskuvaa välittävän miehen kanssa käytäisiin keskustelua toisenlaisista tavoista tehdä työtä. Huonoa ja haitallista mieskuvaa sekä stereotyyppisiä miehiä pohdittaessa haastateltavat eivät kuitenkaan ilmaisseet huolta, sillä alalle hakeutuvien miesten ei nähdä vahvistavan maskuliinisuuden haitallisia piirteitä. Mieskasvattajien uskotaan olevan jo lähtökohtaisesti varhaiskasvatukseen sopivia – Katja arvelee, että *toksista maskuliinisuutta edustavat superjampat ovat muualla, ja varhaiskasvatuksessa työskentelevien kasvatuksessa on mennyt jotain oikein*. Myös Sari pohtii, etteivät kaikenlaiset miehet hakeudu alalle.

”Niin, mä just meinasin sanoa, että hän ei ehkä välttämättä sitten olis täällä töissä (naurua), en tarkota sitä autokiinnostusta toki voi olla, mut jos on oikeen semmonen perinteinen maskuliinisuuden perikuva ni ehkä ei sitten oo, ehkä hän tämmönen ihminen sitten olis täällä hoitoalalla töissä ku se ei varmaan oikeen jotenkin sovi sit siihen kuvaan... Mutta jos olis niin mikäs siinä. Kyllä varmasti sitten taas jos luonteet vaan natsaa yhteen ni toimeen tultais ihan hyvin (naurua).” (Sari)

Kaiken kaikkiaan hyvän mieskuvan ideaali muodostuikin aineiston valossa jonkinlaiseksi vaihtoehdoksi ja vastakohtaisuudeksi huonolle mieskuvalle ja ahtaille sukupuolirooleille. Esimerkiksi Laura ja Katja kuvailivat hyvän mieskuvan ja hyvän ihmiskuvan piirteiden olevan samanlaisia. Aineistosta kummunneet piirteet muistuttavatkin pitkälti hyvää ihmiskuvaa, ja vain pieni osa piirteistä on yhdistettävissä miessukupuoleen. Useimmin hyvä mieskuva yhdistetään perinteiseen mieskuvaan vastakohtaisuutena ja vaihtoehtoisuutena – Katja ei toivo päiväkotiin *konservatiivista miehen mallia* ja Sarin toiveissa on, että lapsille välitettäisiin *modernia mieskuvaa*. Tutkimusaineistossa hyvän mieskuvan piirteet ilmentyivät läpi koko aineiston, eikä yksittäisiä tyhjentäviä listauksia ilmennyt yhdessäkään haastattelussa. Keskeisimmät piirteet ovatkin hyvin laajoja ja abstraktejakin kokonaisuuksia, joilla ei ole selkeitä rajoja. Olen koonnut aineistossa esiintyviä hyvän mieskuvan piirteitä seuraavan sivun taulukkoon (Taulukko 2). Kaikki piirteet eivät luonnollisestikaan esiintyneet kaikissa haastatteluissa, vaan listaus on syntynyt koko aineiston pohjalta.

Tutkimushaastatteluissa pohdittiin joissain määrin myös sitä, millaista mieskuvaa varhaiskasvatuksessa muodostetaan tällä hetkellä ja millaisen mieskuvan kanssa lapset jatkavat eteenpäin. Koska kaikissa haastattelupäiväkodeissa ei työskentele miehiä, mieskuvaan vaikuttavat hyvin erilaiset asiat. Kuten hyvän mieskuvan piirteet, myös nämä syntyvän mieskuvan piirteet on koottu aineiston pohjalta, eivätkä esiinny kaikissa haastatteluissa. Pääasiassa syntyvää mieskuvaa arvioidaan positiiviseksi, tavallisesta poikkeavaksi ja moderniksi. Päivin ja Jennin kuvailu oli melko lyhyt ja he lähinnä toivovat, että lapsille syntyisi *mahdollisimman laaja ja suvaitsevainen* kuva miehistä – mieskuvaan vaikutetaan etenkin keskusteluiden kautta ja pyrkimyksenä on avartaa käsityksiä sukupuolesta. Sarin, Katjan ja Luran pohdinta sen sijaan rakentui enemmän työssä kohdattujen miesten varaan. Näissä keskusteluissa lasten ajatellaan jo edellä mainittujen ohella saavan kuvan lapsista välittävästä ja lapsia varten olevasta miehestä, joka on lempeä, antaa hellyyttä ja lohduttaa. He näkevät miehen vaikuttavan konkreettisesti lasten ajatuksiin siitä, kenen työtä kasvatus ja hoito ovat. Lisäksi mieskuvaan liitetään rentous ja sallivuus, vitsikkyys, liikunnallisuus ja aktiivisuus myös leikeissä. Lasten mieskuvasta arvioidaan muodostuvan laaja, vaikka mies vaikuttaisi arjessa myös sukupuolirooleja vahvistaen, sillä varhaiskasvatuksessa työskentelevien nähdään samalla pyrkivän laajentamaan ja murtamaan erilaisia rooleja ja stereotypioita.

TAULUKKO 2. Hyvän mieskuvan piirteitä

Hyvän mieskuvan piirteitä
<ul style="list-style-type: none">- Laaja ja monipuolinen, hyvä ihmiskuva- Erilainen, vaihtoehtoinen, ”ei-konservatiivinen”, ei edusta toksista maskuliinisuutta- On juuri omanlaisensa, on sinut oman mieheytensä kanssa- Sukupuoli ei määritä mahdollisuuksia- Kunnioittaa elämää- Turvallinen- Luotettava, rehellinen, pitää sanansa ja lupauksensa- Reilu- Tasa-arvoinen, tasavertainen naisten kanssa- Suvaitsevainen, hyväksyy erilaisuutta, kunnioittaa kaikkien yksilöllisyyttä- Ulospäinsuuntautunut, ei vetäytyvä- Huumorintajuinen- Vauhdikas- Rauhallinen- Välittää lapsista, on kiinnostunut lapsista, on lapsia varten- Osallistuu hoitoon ja kasvatukseen, osallistuu perheen asioihin- Voi työskennellä päiväkodissa ja hoitaa lapsia- Antaa hellyyttä, on lempeä ja ”pehmeämpi”- Läsnäoleva, pystyy elämään hetkessä- Kuunteleva, empaattinen, lohduttava- Saa ja uskaltaa tuntea ja itkeä, ei koe tarvetta olla aina urhea- ...

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa muodostan yhteenvedon tutkimuksen tuloksista ja teen johtopäätöksiä rakentavaa vertailua suhteessa teoriaan ja aiempaan tutkimukseen. Tutkimuksen tehtävänä oli rakentaa kuvaa varhaiskasvatuksen miehistä lasten mieskuvan muodostumisen näkökulmasta ja ymmärtää ilmiötä erityisesti varhaiskasvatuksen naistyöntekijöiden käsitysten ja odotusten kautta. Etenen tutkimuskysymyksien mukaisessa järjestyksessä tutkimustuloksia kooten.

6.1 Varhaiskasvatuksen miesten roolit

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyrittiin muodostamaan ymmärrystä siitä, millainen miesvarhaiskasvattajan rooli on varhaiskasvatuksessa. Apukysymykset kohdistivat näkökulmaa kasvattajan sukupuolen näkymiseen päiväkodin arjessa sekä sukupuolen vaikutuksiin työnjaossa. Yksinkertaiseen kysymykseen vastaaminen osoittautuikin varsin laajaksi ja monimutkaiseksi kokonaisuudeksi, mikä vaati koko aineiston läpikotaista analysointia ja yhteenvetoa. Tyhjentävää vastausta ei löydy yhdestä tai kahdesta alateemasta, vaan roolit paljastuvat vasta tarkasteltaessa etenkin kahta ensimmäistä yläteemaa yhdessä: millaisina mieskasvattajat käsitetään ja miten roolit ylipäättään muodostuvat päiväkotiyhteisössä. Lähestyn tutkimuskysymystä pohjustamalla erilaisia roolittumisen taustalla vaikuttavia tekijöitä, kuvailemalla erilaisia rooleja ja roolittumismahdollisuuksia sekä arvioimalla ilmiön todenmukaisuutta.

Ristiriitaisia ja epätarkkoja odotuksia

Miesten rooleista ei muodostunut kovinkaan selkeää kuvaa tutkimushaastatteluissa. Esimerkiksi miehen kanssa samassa tiimissä työskentelevä Sari ei nähnyt sukupuolen vaikuttavan työnjakoon, ja vaikka kaikissa haastatteluissa esiintyikin tiettyjä roolipiirteitä ja roolien muodostumiselle altistavia rakenteita, ajatukseen sukupuolen perusteella rakentuvasta työnjaosta suhtauduttiin kritiikillä. Myös miehiin kohdistetut odotukset ja ennakkokäsitykset olivat häilyviä ja vaikeita nimetä

– ajatusta miesten määrän kasvusta pidettiin hyvänä, mutta samalla sukupuolen merkitys nähtiin vähäiseksi. Selkeiden roolien ja piirteiden näkymättömyys oli toisaalta odotettavissa tutkimusasetelman myötä, sillä ainoastaan yksi viidestä haastatellusta työskentelee säännöllisesti samassa työtiimissä mieskasvattajan kanssa. Toisaalta on myös huomionarvoista, että varhaiskasvatuksen naisten on havaittu miehiä todennäköisemmin kuvailevan, ettei sukupuolieroja ole (Cameron ym. 1999, 71). Esimerkiksi kandidaatin tutkielmassani miehet kuvailivat eroja selkeämmin.

On tietenkin mahdollista, ettei mieskasvattajia voida lainkaan kuvailla yhtenäisenä joukkona ja ettei sukupuolella ole merkityksellistä vaikutusta työnjakoon ja sen myötä roolien muodostumiseen. Tutkimusaineiston pohjalta kuva on kuitenkin toinen. Tutkimuksen sisällä toistuu kaari merkityksellisen ja merkityksellisen sukupuolen välillä, ja se on havaittavissa myös aiemmissa tutkimuksissa: haastateltavien puheissa työyhteisöt mielletään alkuun sukupuolineutraaleiksi ja sukupuolen merkitys vähäiseksi, mutta sukupuolittuneet roolit paljastuvat tutkimuksen edetessä. (vrt. Cameron ym. 1999, 79–80; Hakala 2007; Ylitapio-Mäntylä 2009.) On kuitenkin muistettava, että tämänkin tutkimuksen sisällä oli suurta hajontaa, eikä esimerkiksi Sarin työyhteisössä sukupuolella vaikuta tosiaankaan olevan erityisen suurta merkitystä. Tutkimusanalyysi ja johtopäätökset on kuitenkin tehty kaikki haastattelut huomioiden, ja eroista huolimatta jokainen haastattelu löysi paikkansa melko yhtenäisestä kokonaiskuvasta sukupuolittuvien roolien suhteen.

Työn roolittumisen kannalta keskeiset miehiin kohdistuvat odotukset ovat suurpiirteisiä ja liittyvät johonkin *vaihtoehtoiseen ja erilaiseen, naisvaltaista työyhteisöä täydentävään osaamiseen ja toimintaan*. Sargent (2013) kuvailee tutkimuksessaan vastaavaa: perustelut miesten saamiseksi varhaiskasvatukseen jäivät usein hyvin epämääräisiksi. Vaikka Sargent kuvailee miesten tyypillisesti pyrkivän vaihtoehtoiseen maskuliinisuuteen, hän osoittaa tutkimuksessaan alalle kaivattavan perinteisen maskuliinisuuden ja normien mukaisia miehiä. (Sargent 2013, 199–200.) Tämän tutkimuksen perusteella miesten odotetaan kuitenkin olevan lähtökohtaisesti vaihtoehtoisia ja erilaisia miehiä, jotka toimivat sukupuolirooleja rikkoen. Toisaalta edellä kuvailemani ajatukset miehestä *vaihtoehtoisena ja täydentävänä työntekijänä* kielivät ajatuksesta, että miehet toisivat työhön jotain naisista vastakkaista. Miesten siis odotetaan olevan erilaisia kuin naisten, ja sen näkyvän työssä, mutta samalla heidän odotetaan olevan myös tavanomaisista miehistä poikkeavia. Tutkimuksessa näkyvät käsitykset miesten ja naisten vastakkaisuudesta kuvastavat maailmassa vallalla olevaa heteroseksuaalisuuden matriisia, eli oletusta kahdesta toisilleen vastakkaisesta, toisiaan täydentävästä sukupuolesta (Butler 1999, 194).

Sukupuoliroolittuvan toimintakulttuurin rakentuminen

Tämän tutkimuksen ei ollut tarkoitus muodostua vertailevaksi tai vastakkain asettelevaksi, vaan kuvailevaksi tutkimukseksi, mutta vertailu oli ja on väistämätöntä. Varhaiskasvatuksen *miehet* ovat *miehiä* vain suhteessa naisiin ja toisin päin, jolloin myös sukupuolten piirteet tulevat aikuisten ja lasten nähtäviksi eroiksi vain suhteessa toiseen sukupuoleen (vrt. Värtö 2000, 33–34). Vertailu olikin lopulta se, minkä kautta erot alkoivat hahmottua paitsi tutkimushaastatteluissa myös analyysissä. Miesten ja naisten välisen vertailun pohjalta miehet miellettiin liikunnallisiksi ja musikaalisiksi eikä niinkään kiinnostuneiksi kädentaidoista, kun samaan aikaan naisille tyypillisempiä olivat päinvastaiset vahvuudet, heikkoudet ja mielenkiinnon kohteet. Vaikka näin pienen otannan perusteella onkin mahdotonta arvioida, onko jokin ominaisuus tyypillisempi miehille tai naisille, tutkimustulokset kokonaisuudessaan, haastateltavien oma vertailu ja tulosten suhde aiempaan tutkimukseen tukevat syntynyttä käsitystä. Varhaiskasvatuksen miehiä käsittelevissä tutkimuksissa toistuvat miestapaiset toiminnot (esim. Tamminen 1995; Ylitapio-Mäntylä 2009), ja lisäksi Kinoksen ja Laakkosen (2005) tutkimus antaa kuvan mieslastentarhanopettajien merkittävästä harrastuneisuudesta etenkin musiikin ja liikunnan osa-alueilla. Kinoksen ja Laakkosen tutkimus ei käsittele naisten harrastuneisuutta, mutta naisten osaamisen ja mielenkiintojen kattava tavoittaminen onnistui joissain määrin tämän tutkimuksen sisällä, sillä haastateltavilla on runsaasti vertailupohjaa antavia kokemuksia nimenomaan varhaiskasvatuksen naisista.

Tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta on oleellista pohtia, miten todellisia miesten ja naisten väliset erot oikeasti ovat. Haastateltavien puheissa toistuikin ristiriita siitä, ovatko erot persoonakohtaisia vai liittyvätkö ne sukupuoleen. Tämä kysymys esiintyi toistuvana teemana myös Cameronin ym. (1999, 64) sekä Tammisen (1995, 116) tutkimuksissa. Taustalla lieenee miehiin liittyvän kokemuksen vähäisestä määrästä seuraava yleistämisen vaikeus, joka ilmeni myös haastatteluissa. Ristiriidasta huolimatta tutkimusaineiston perusteella miesten nähdään olevan erilaisia, ja näiden erojen ymmärretään kumpuavan miesten erilaisesta elämänhistoriasta, esimerkiksi poikana eletystä lapsuudesta ja miehille tyypillisemmistä harrastuksista. Myös aiemmat edellä mainitut tutkimukset viittaavat siihen, että miehillä on erilaiset kiinnostuksen kohteensa ja vahvuusalueensa – miehillä on omat kasvattajan piirteensä. Sukupuolten väliset erot saattavatkin näyttäytyä persoonakohtaisina eroina johtuen miesten ainokaisuudesta. Varhaiskasvatuksen miehiä ja naisia olisi mielenkiintoista päästä tarkastelemaan heidän identiteettiensä näkökulmasta, sillä yksilön *minä ja elämänhistoria* ovat osa kunkin yksilöllisen ammatillisuuden ydintä (Karila 1997).

Teoreettisessa viitekehyksessä kuvailemani, varhaiskasvatuksen työnjakoa ohjaava toimintakulttuuri osoittautui tutkimuksessa odotusten mukaiseksi. Haastateltavat kuvailivat vahvuuksien ja heikkouksien sekä kasvattajan henkilökohtaisten mielenkiintojen vaikuttavan siihen, millaisia asioita kukin työssään tekee ja jättää muiden tehtäväksi. Aineiston perusteella miesten ja naisten välillä on tällaisia työnjakoon vaikuttavia eroavaisuuksia, jotka toistavat Butlerin (1999) performanssia miehistä ja naisista: vahvuudet ja mielenkiinnot liikuntaa kohtaan näkyvät etenkin pihapeleissä; miehet osallistuvat aktiivisesti myös lasten leikkeihin, ja eroa syntyy varsinkin riehakkaiden leikkien osalta; musiikki nähdään helposti roolittuvana sisältöalueena ja musikaalisuus yhdistettiin mieheen tai miehiin kaikissa haastatteluissa; askartelu ja kädentaidot nähtiin naisille luontevammiksi sisällöiksi, kun taas nikkaroinnista tulisi miesten rooli, mikäli sitä tehtäisiin; ja lisäksi erilaisista *talonmiestehtävistä* tulee helposti miesten heiniä. Roolit eivät toteudu automaattisesti, mutta läpi koko aineiston niiden toteutumiselle on edellytykset. Se, että sukupuolen merkitys nähdään kaikesta huolimatta vähäiseksi, onkin mielenkiintoista, sillä miesten roolien voidaan nähdä rakentuvan heidän piirteidensä ympärille ja piirteet puolestaan vaikuttavat olevan kytköksissä sukupuoleen.

Lisäksi mielenkiintoisena tämän tutkimuksen valossa näyttäytyy naisvaltaisten alojen miehille kuvailtu maskuliinisuuden saareke (esim. Kinos & Laakkonen 2005, 157–158; Kattelus & Salminen 2018, 13), sillä selkeää ja voimakasta, oman maskuliinisuuden puolustamisesta kumpuavaa miesten roolittumista ei vaikuta ilmenevän. Sen sijaan miesten sukupuolittunut toiminta vaikuttaa kumpuavan miesten ja naisten erilaisuudesta ja siitä, että he kaikki tekevät työtä omana itsenään. Vähemmistönä työskenteleviä miehiä tutkittaessa tavanomainen tulkinta maskuliinisuuden saarekkeesta on hyvä huomioida, mutta olisi myös syytä pohtia muunlaisia vaihtoehtoisia selityksiä ja ymmärtää erilaisten syiden limittyminen.

Toisaalta tutkimus antaa kuitenkin viitteitä siitä, että varhaiskasvatuksen maskuliinisuuden saareke olisikin olemassa miesten erilaisessa työotteessa ja sen kautta. Kandidaatin tutkielmassani miehet kokivat tehtäväkseen paitsi tuoda naisvaltaiseen varhaiskasvatukseen jotain uutta ja erilaista myös haastaa ja ravistella päiväkodin perinteistä toimintakulttuuria (Mutanen 2017; kts. myös Tamminen 1995, 114–115). Tällaiseksi tulkittava toiminta näkyi tässä tutkimuksessa jopa Katjan kuvailemina voimakkaina ristiriitoina miesten ja naisten välillä. Miesten nähdään olevan rentoja, sallivia ja suurpiirteisiä siinä määrin, että esimerkiksi riehakkaiden leikkien yhteydessä miesten voi olla vaikea vetää rajoja. Lisäksi naiset vaikuttavat selkeästi turvallisuushakuisemmilta ja säännöistä vahvemmin kiinni pitäviltä. (vrt. Tamminen 1995, 116, 165; Cameron ym. 1999, 120.) Tämä heijastuu lasten

käsityksiin miehistä ja naisista, ja näyttää olevan ainakin osasy syy miesten asemalle vauhdikkaissa leikeissä ja pihapeleissä. Samalla miehille ei myöskään ole muodostunut roolia kurinpitäjänä tai erityisenä auktoriteettina, vaan päinvastoin. Pidän tätä kokonaisuudessaan merkityksellisenä löydöksenä, sillä perusopetuksen puolella ja ulkomaisessa tutkimuksessa miesten vahvempi kuri toistuu, mutta varhaiskasvatuksen puolella vain Tamminen (1995, 140) kuvaa miehiä kurinpitäjinä. Muissa kotimaisissa tutkimuksissa auktoriteettirooleja ei ole arvioitu, mutta rentous, sallivuus ja aktiivisuus sen sijaan toistuvat usein (Tamminen 1995, 114–117; Levonmäki & Keskinen 2005, 133; Haapala 2017, 40). Miesten omanlaisensa työote vaikuttaa joissain määrin tietoiselta toisin tekemiseltä ja erottautumiselta.

Vielä viimeisenä oleellisena roolittumisen taustakysymyksenä nostan esille miesten jakautumisen varhaiskasvatusalan sisällä. Miesten vertikaalinen segregatio ei noussut esiin tutkimushaastatteluihin, mutta lasten ikään kytkeytyi tässä suhteessa huomionarvoinen seikka: sukupuolen merkityksen kuvailtiin olevan pientä nuorimpien lasten kanssa ja kasvavan mitä vanhempia lapset ovat. Samalla kasvaa myös miesten määrä. Tässä tutkimuksessa miesten ja lasten väliseen suhteeseen kohdistui jonkin verran vakaviakin, joskin haastateltavien tunnistamia ennakkoluuloja, ja lisäksi tutkimus antoi viitteitä miesten ja naisten välisistä eroista perushoidon ja huolenpidon osalta. Miesten kuvailtiin olevan aktiivisia ja vauhdikkaita ja työote nähtiin toiminnalliseksi. Alalla vallitseva vertikaalinen segregatio ja mieskasvattajuuden piirteet ovatkin mielenkiintoisessa suhteessa toisiinsa, sillä miesten määrän kasvaessa hoidon osuus työstä vähenee ja mahdollisuudet toteuttaa erilaisia toiminnallisia asioita kasvavat. Toisaalta on syytä pohtia, onko tässä tutkimuksessa syntynyt ja toistunut käsitys mieskasvattajista seurausta siitä, että miehet työskentelevät tyypillisemmin vanhempien lasten kanssa, jolloin miehiin yhdistetyt roolit pääsevät esille helpommin – alle kolmevuotiaiden pihapelit ovat erilaisia kuin esiopetusikäisten. Näin jälkikäteen ajateltuna olisikin ollut mielenkiintoista osallistaa tutkimushaastatteluihin myös vakituisesti esiopetuksessa miesten kanssa työskenteleviä naisia.

Miesten roolit muuttuvassa ajassa

Nimesin tutkimustulosten toisen yläteeman ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaamisen ongelmallisuutta kuvaten: *Miten roolit muodostuvat, ja miten niin?* Kuten olen edellä kuvaillut, varhaiskasvatuksen miehistä ja miesten rooleista ei rakennu täysin selkeää, yleistettävää ja kiistatonta kuvaa, joskin kaikkien roolit näyttävät vähintäänkin potentiaalisesti muodostuvilta ja

noudattavan mies- ja naistapaisuuksia. Tutkimustulokset noudattavat pääosin aiempaa kotimaista ja ulkomaista tutkimusta mieskasvattajista ja -opettajista miesten erilaisen työtteen, vahvuuksien ja roolien osalta. Tämä on erityisen mielenkiintoista, sillä mieskasvattajiin liittyvä tutkimus on verrattain vanhaa – keskeisin kotimainen tutkimusaineisto on kerätty yli 30 vuotta sitten (Tamminen 1995, 86). Suuria muutoksia ei ole tapahtunut, vaikka sukupuoleen liittyvät kysymykset tiedostetaan kenties laajemmin kuin koskaan. Toisaalta tutkimushaastatteluisa toistunut kriittisyys ja moninaiset kokemukset ja käsitykset heijastelevat muuttuvia käsityksiä.

Joitakin eroja on kuitenkin havaittavissa eri aikojen, kulttuurien ja kontekstien välillä. Jo edellä mainitun kurinpidon lisäksi tutkimus osoitti eroja myös nikkarointiin ja tietotekniikkaan liittyen. Perusopetuksessa (Kattelus & Salminen 2018) miehille liikunnan lisäksi painottuvista tietotekniikasta ja teknisestä työstä jälkimmäinen ilmeni myös varhaiskasvatuksessa ainakin vielä 1980-luvun lopussa, mutta ei kuitenkaan selkeästi enää tässä tutkimuksessa (kts. Tamminen 1995, 86, 131). Tietotekniikkaan liittyviä rooleja tutkimus ei paljastanut lainkaan. Digitalisaation myötä myös varhaiskasvatukseen rantautuvan tietotekniikan kanssa tuleekin olla tarkkana, ettei tarpeettomia sukupuolittuneita rooleja muodostuisi paitsi opetuksessa myös *modernin ajan talonmiehen tehtävissä* tietoteknisten ongelmien ratkojana Katteluksen ja Salmisen (2018, 33) perusopetukseen kytkeytyvien kuvailuiden tapaan. Teknisen työn ja nikkaroinnin osalta tulisi puolestaan pohtia, onko puuttumisen taustalla naisvaltaisen alan toimintakulttuuri ja naiskasvattajien tässäkin tutkimuksessa ilmennyt turvallisuushakuisempi tapa tehdä työtä. Sukupuolitapaisuuksia tulisi rikkoa silloinkin, kun yhteisössä ei ole miehiä. Tutkimusaineiston valossa näin pyritään yleensä toimimaan.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa sukupuolittunutta varhaiskasvatusta ja toimia pohjana jatkotutkimukselle sekä kasvatuskeskustelulle. Tutkimustulosten valossa näkisin, että sille on tarvetta. Ensinnäkin, mieskasvattajiin kohdistuvat odotukset ja varhaiskasvatuksen henkilöstön (ja tutkimusten) käsitykset työnjaosta sukupuolen tai persoonan perusteella jäävät vielä varsin häilyviksi. Toiseksi, tutkimuksen tulokset osoittavat, että roolien muodostuminen on pitkälle riippuvaista siitä, kuinka työyhteisö toimii ja millaisia rooleja valitaan muodostaa tai olla muodostamatta. Tämän tutkimuksen pohjalta ei voida yksiselitteisesti osoittaa, että roolit sukupuolittuisivat, mutta kun niin tapahtuu, miehet vahvistavat perinteisiä sukupuolirooleja omalla miestapaisella toiminnallaan. Mikäli miesten ja naisten erot eivät tule tunnetuiksi, ne jäävät häilyviksi ja epämääräisiksi kokonaisuuksiksi, joiden myötä roolittumisen riskit kasvavat. Miesten roolit muodostuvat suhteessa työyhteisön naisiin, mikä edellyttää aktiivista kasvatusajattelua ja rooleihin vaikuttamista myös

naisilta. Sukupuolella on merkitystä, mutta työyhteisö itse määrittää, miten sukupuoli näyttäytyy ja millaisia merkityksiä varhaiskasvatuksen arjessa välitetään edelleen lapsille. Varhaiskasvatuksen sukupuolittuneisuus on ollut esillä jo vuosikymmeniä ja siitä näyttää muodostuneen pitkittyneesti ajankohtainen ongelma (Ylitapio-Mäntylä 2009, 211).

Vaikka miehen ainokaisuus voikin vahvistaa sukupuolirooleja miesten miestapaisten toiminnan perusteella, mies voi myös murtaa rooleja toimimalla toisin (kts. Alasuutari 2016; Juvonen 2016). Kun vielä Tammisen (1995, 121) tutkimuksessa vain 17 % lastentarhanopettajista mainitsi sukupuolirooleihin vaikuttamisen yhtenä miesten merkityksenä, muutosta voidaan nähdä tapahtuneen, sillä tässä tutkimuksessa sukupuolirooleihin vaikuttaminen ja vaihtoehtoisen mieskuvan antaminen nousivat esille voimakkaasti. Miesten odotetaan tekevän työssään kaikkea sitä mitä naistenkin, eikä miehen voimakasta painottumista maskuliinisiin asioihin pidetä hyvänä. Yhteinen tahto ja pyrkimys sukupuolirooleihin ja mieskuvaan vaikuttamiseksi on olemassa, kuten toisen tutkimuskysymyksen käsittely seuraavaksi osoittaa.

6.2 Hyvä mieskuva

Toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen naisten käsityksiä hyvästä mieskuvasta. Miehen mallina toimimisen kysymyksiä kartoittamalla pyrittiin lisäksi hahmottamaan sitä, kuinka miehen mallina toimiminen ylipäättään käsitetään ja minkälainen miehen mallina toimimisen, mieskuvan rakentamisen ja sukupuolisensitiivisyyden suhde on. Teoreettisessa viitekehyksessä kuvailin suhdetta ongelmalliseksi, ja sellaiselta se näyttäytyy myös ensimmäisen tutkimuskysymyksen löydöksissä: miehen malleina toimivat miehet myös vahvistavat perinteisiä sukupuolirooleja toimiessaan miestyypillisin tavoin, vaikka muuten kasvatuksessa pyrittäisiinkin välttämään sukupuoliroolien ja -stereotyyppien välittämistä lapsille. Toisaalta, kuten edellisen luvun lopussa totesin, varhaiskasvatuksessa on mahdollista toimia myös toisilla tavoin. Se vaatii koko työyhteisön jakamaa käsitystä kasvatuksen päämääristä, tässä tapauksessa hyvästä mieskuvasta.

Tutkimushaastatteluissa miehet nähtiin toivotuiksi työntekijöiksi ja heidän merkitystään perusteltiin erityisesti miessukupuolen ja miehen mallin saamisella naisvaltaiseen varhaiskasvatukseen. Keskeisenä ajatuksena oli yksinkertaisesti se, että mies osoittaisi konkreettisesti, että myös mies voi työskennellä kasvatus- ja hoitoalalla, mutta vaikutusta lapsiin ja lasten mieskuvaan pidettiin tätäkin laajempänä. Kaikissa haastatteluissa toistui pohdinta varhaiskasvatuksen miehen merkityksestä

monimuotoistuvien perheiden lapsille, etenkin isättömille tai ongelmallisen isä- tai miessuhteen omaaville lapsille, useimmiten pojille. Miesten nähdään vastaavan *miehen nälkään* ja toimivan jopa isän korvikkeena. Sinkkonen (2012, 29–29) kuvailee samaa kaipuuta ja lisäksi suomalaisen isyyden tyypillistä etäisyyttä, joihin miestä toivotaan tässäkin tutkimuksessa vastaukseksi. Naiset sen sijaan eivät pääsääntöisesti koe itseään naisen malleiksi, vaan hyvän ihmisen malleiksi. Vaikka miehen mallina toimiminen nähtiin tärkeäksi, toisaalta osa haastateltavista tarkasteli ilmiötä myös kriittisesti pohtien mieskuvaan vaikuttavia miehiä olevan myös muualla – Sarin mukaan miehiä ei tarvita päiväkotiin miehen mallin takia. Toisaalta haastateltavien mukaan silloin, kun päiväkodissa työskentelee mies, hän erottuu miehenä ja hänen nähdään toimivan miehen mallina ja kykenevän vaikuttamaan mieskuvaan konkreettisesti (vrt. Butler 1999; Värtö 2000). Miehen läsnäolo kytketään selkeästi sukupuoleen, vaikka sukupuolen merkitys sinänsä nähdään vähäisenä.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä määrittelin Ikosen (2000) pohjalta kasvatustieteen ja jokaisen kasvattajan tehtäväksi *hyvän* ja *huonon* pohdinnan peruskysymyksen, sillä kasvatusta on pyrkimystä kohti *hyvää*. Tämän tutkimuksen keskeisenä tavoitteena olikin saavuttaa kuva siitä, millainen on mieskasvattajien asema miehen mallina ja millainen on hyvä mieskuva, johon lapsia tulisi kasvattaa. Sitä, millaista mieskuvaa varhaiskasvatuksessa välitetään, ei haastattelemani naiset olleet kuitenkaan pohtineet edes silloin, kun työyhteisössä on mieskasvattaja. Tutkimushaastatteluissa miehen mallina toimimiseen liitettiin edellä mainittu osoitus *miehestä naisten alalla*, mutta muuten odotuksia olikin vaikea kuvailla. Myös Sargent (2013, 194) kuvailee vastaavia havaintoja omassa tutkimuksessaan.

Miehen välittämän mieskuvan luonnetta ei kuitenkaan pidetty yhdentekevänä asiana, vaan tutkimuksen edetessä haastateltavat pohtivat runsaasti sitä, millaisia miehiä työhön kaivataan – tai ennemmin *ei kaivata*. Naisten puheissa hyvän mieskuvan määritelmä ja miehen mallina toimimisen tavoitteet löytyivätkin kriittisestä suhtautumisesta perinteiseen mieskuvaan. Aineiston perusteella hyvän mieskuvan ideaali on vaihtoehtoinen ja erilainen sekä perinteisestä poikkeava, ja miehen mallina toimimiseen liitetään ajatus perinteisen mieskuvan murtamisesta ja avartamisesta – hyvä mieskuva muodostuu tyttöjen ja etenkin poikien mahdollisuuksia laajentavin, hyvään ihmiskuvaan verrattavin piirtein (kts. Taulukko 2, s. 81).

Tutkimuskysymyksen ja mahdollisesti koko tutkimuksen kannalta tärkein löydös kytkeytyykin siihen, että vaikka hyvään mieskuvaan liittyykin tiettyjä piirteitä, varhaiskasvatuksessa hyvä mieskuva on

ennen kaikkea kasvattajan tietoisuudesta ja asenteista rakentuva kokonaisuus. Haastattelemini naisten näkökulmaa hyvään mieskuvaan voidaan pitää sukupuolitietoisena ja sukupuolisensitiivisen kasvatuksen ideaalien mukaisena (Syrjäläinen & Kujala 2010, 31). Tutkimus osoittaa, että sukupuolisensitiivisyys näkyy naiskasvattajien omassa toiminnassa sekä miehiin ja miehen mallina toimimiseen kohdistuvissa odotuksissa. Miesten nähdään olevan aktiivisia toimijoita, ja heidän kuvaillaan avartavan lasten ajattelua ja toimintaa konkreettisesti omalla esimerkillään. Naiset kuvailevat alalle hakeutuvien miesten olevan lähtökohtaisesti varhaiskasvatukseen sopivia ja edustavan vaihtoehtoista maskuliinisuutta. Sargentin (2013) kuvaus miehistä, Tammisen (1995, 4, 119–120) tutkimustulokset sekä kandidaatin tutkielmassani muodostunut kuva mieslastentarhanopettajista ja heidän käsityksistään hyvästä mieskuvasta tukevat tässä tutkimuksessa syntynyttä kuvaa.

Tämän tutkimuksen valossa en näe miehen mallina toimimista sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen kanssa ristiriitaisena asiana, vaan osana sukupuolisensitiivistä kasvatusta. Vaikka tietyt miesroolit vahvistuisivatkin sukupuolittuneen työnjaon ja miesten miestapaisten performanssien myötä, sukupuolisensitiivisyyden kannalta oleellisinta on se, että kasvattajilla on samalla jatkuva pyrkimys vaikuttaa lasten sukupuolikäsityksiin myönteisesti. Hyvän mieskuvan keskeisimmät, erilaisuuteen ja vaihtoehtoisuuteen kytkeytyvät kuvailut ilmentävät sukupuolitietoista suhtautumista kasvattajien asemaan roolimalleina. Kun nämä käsitykset tulevat puhutuiksi ja koko yhteisön tiedostamiksi, työyhteisöllä on mahdollisuus vaikuttaa siihen, kuinka paljon erilaisia mielikuvia hälvennetään tai vahvistetaan. Haastateltavien mukaan jo yksittäisillä kohtaamisilla voidaan tehdä suuria eroja. Tutkimustulosten lopullisena johtopäätöksenä on hyvä todeta, että miehen ja toisaalta myös naisen mallina toimimisessa on kyse ennen kaikkea mahdollisuuksien mallina toimimisesta.

7 POHDINTA

Hieman alle kaksi vuotta sitten elin kandidaatintutkielmani jälkimainingeissa ja pohdin vakavasti sitä, onko minusta edes jatkamaan maisteriopintoihin – vaikka onnistuin tutkielman teossa lopulta hyvin, olin haukannut liian suuren palan kakkua ja polttanut itseni lähes loppuun. Valtavasta graduahdistuksesta huolimatta jatkoin kuin jatkoinkin opintojani ja valmistauduin kohtaamaan gradumörön. Tämä valmistautuminen sisälsi muun muassa lupauksen tutkia mitä tahansa muuta kuin mieskasvattajia ja lähtökohtaisen ajatuksen asettaa graduprosessin tavoitteeksi selviytyminen. Tämä oli mielen maailmani vielä viime syksynä graduseminaarien jo käynnistyttyä.

Sain onneksi hyvää tukea läheisiltäni, kanssaopiskelijoiltani ja graduohjaajaltani Veli-Matti Värrieltä. Kiitos teille! Kaiken tuen myötä uskalsin tarttua minua epäroinnista huolimatta kiinnostaneen mieskasvattajuuden kysymyksiin ja ymmärsin tutkimusaiheen merkitystä jälleen paremmin. Työskentely eteni pitkään varovaisesti, mutta hiljalleen innostus ja motivaatio oppia ja tehdä merkityksellistä työtä voittivat pelkoni. Lopulta halusin tehdä oikeasti hyvää työtä, ja viimeisten kuukausien aikana olen jopa useimmiten nauttinut tutkimuksen tekemisestä. Tuntuu hienolta olla tässä hetkessä tietäen paitsi selviytyneensä myös tehneensä tutkimuksen, josta voi olla ylpeä. En uskonut tähän vielä kaksi vuotta sitten.

Tutkimusprosessia eteenpäin vievänä voimana oli tutkimusongelman mielenkiintoinen luonne. Aihe on minulle henkilökohtainen, mutta samalla vieras – olen itse varhaiskasvatuksen opettaja ja olin lähestynyt aihetta jo kertaalleen haastatteleamalla mieslastentarhanopettajia, joten jonkinlainen ennakkokäsitys minulla oli jo olemassa, mutta naiskasvattajien odotuksista minulla oli vain arvauksia. Lisäksi ilmiö on sekä ajaton että ajankohtainen, mutta silti vain niukalti tutkittu ja puhuttu – esimerkiksi Tammisen (1995) keskeinen suomalainen aineisto on kerätty jo ennen syntymääni, mutta tutkimuksen määrä on sittemmin ollut vähäistä, vaikka sukupuolisensitiivisyyden ja mieskasvattajien suhde on ajankohtaisempi kuin koskaan. Aihe ja näkökulma osoittautuivatkin tärkeiksi ja merkityksellisiksi jo haastattelutilanteissa ja uskon, että käymillämme keskusteluilla on

myönteinen vaikutus haastatteluihin osallistuneiden naisten työyhteisöihin. Toivon, että tutkimus voisi täyttää tehtävänsä ja toimia pohjana varhaiskasvatuksen miehistä käytävälle keskustelulle sekä jatkotutkimuksen tekemiselle. Toisaalta yksi tehtävä on jo täyttynyt: olen itse oppinut paljon omasta roolistani ja asemastani varhaiskasvatuksessa työskentelevänä työkaverina ja mieskasvattajana.

Tässä osiossa teen pohdintaa tutkimuksen tulosten valossa. Nostan esille tutkimuksen aikana syntyneitä huomioita ja tuon esille arvokkaita tutkimuksen myötä tekemiäni oivalluksia. Pyrin luomaan tutkimustulosten ympärille konkretiaa ja jalostamaan tutkimustuloksia edelleen aina varhaiskasvatuksen käytäntöihin saakka. Lisäksi teen katsauksen myös tutkimuksen luotettavuuteen sekä tutkimuseettisiin seikkoihin ja pohdin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

7.1 Vahvuuksista, sukupuolirooleista ja hyvästä mieskuvasta eteenpäin

Tämä tutkimus oli ponnistus mieskasvattajien ymmärtämiseksi. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa sitä, millaisia rooleja varhaiskasvatuksen miehillä on ja millaisina miehen malleina heidän tulisi työssään toimia. Kuten edellisessä, yhteenvetoa ja johtopäätöksiä tekevässä luvussa esittelin, tulokset ovat joissain määrin tulkinnallisia eivätkä täysin yleistettävissä. Tutkimus antaa kuitenkin yleiskuvaltaan huomionarvoisia vastauksia tutkimusongelmaan. Teoreettisessa viitekehyksessä rakentamani tutkimusongelma osoittautui todelliseksi – mies- ja naiskasvattajat ovat joissain määrin erilaisia, heillä on erilaisia vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita ja ne ovat ainakin potentiaalisesti työnjaossa näkyviä, rooleja sukupuolittavia tekijöitä. Muodostuvat roolit puolestaan vaikuttavat työssä välitettävään mieskuvaan, joka tulee alleviivatuksi miesainokaisuuden kautta. Eroavaisuuksien ja roolien todenmukaisuutta ja vaikutuksia tulee tutkia jatkossa tarkemmin.

Jatkotutkimuksen tarpeen lisäksi tutkimus jättää kuitenkin myös muita kysymyksiä, joihin ei voida välttämättä tutkimuksen avulla vastata. Kun tämä tutkimus pyrki kartoittamaan ilmiön olemassaoloa ja sen muotoja, olemassaolon perusteet ja niiden arviointi jäävät kasvatuksesta käytävän keskustelun sisällöiksi. Varhaiskasvatuksessa tulisi jatkaa sitä samaa keskustelua, jota myös tutkimushaastatteluissa käytiin: miten asiat ovat, tuleeko niiden olla niin, ja jos ei, miten niiden tulisi olla. Viittasin aiemmin tässä raportissa Lehtovaaran (1992, 20–21) kuvaukseen hermeneuttisen tutkimuksen rekonstruktioista, jossa tutkijalle epäselvä ja ristiriitainen saa muodon ja järjestyksen. Ennakoin, että tässä tutkimuksessa rekonstruktio voisi selkeyttää sitä, millainen sukupuolinen kasvatus ja roolit ovat perusteltuja ja oikeutettuja varhaiskasvatuksessa. Tämän rekonstruktion

tekeminen ei ole vain minun tehtäväni tutkijana, vaan sen luomiseen tulisi osallistua jokaisen varhaiskasvatuksessa työskentelevän miehen ja naisen – kasvatuksen ideaaleista tulee löytää yhteinen käsitys, jota kohti kasvatustyöllä pyritään. Käytävän keskustelun tulee kietoutua miesten ja naisten vahvuuksien, sukupuolittuvien työtehtävien ja sukupuoliroolien sekä työssä välitettävän hyvän mieskuvan ympärille. Aiempi tutkimus on kartoittanut kattavasti sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toimintatapoja synnyttäen hyvää keskustelua ja sukupuolisensitiivistä kasvatuskulttuuria, mutta tällä kertaa keskustelua tulisi kohdistaa kasvattajien tuottamiin performansseihin.

Kysymys ei ole aivan yksinkertainen eikä siihen ole olemassa selkeitä vastauksia, sillä ne vaatisivat filosofista pohdintaa ja arvokeskustelua niin monella tasolla. Kyse on paitsi kasvattajien ja lasten yksilöllisistä kokemuksista ja merkityksistä myös kasvattajien keskisistä sekä kasvattajien ja lasten välisistä vuorovaikutussuhteista. Lisäksi kyse on aikuisten, lasten ja yhteiskunnan tulevaisuudesta sekä varhaiskasvatuksen toiminnan lähtökohtaisista periaatteista. Esimerkiksi *kaikki tekevät kaikkea* tai *kaikki eivät tee kaikkea* -kulttuuri on jo itsessään varsin kiistelty asia, joka määrittää paitsi tämän tutkimusongelman syntyä. Kuinka määritellä, mitkä vahvuudet ja mielenkiinnot ovat sellaisia, joiden on hyvä näkyä varhaiskasvatuksessa, tai kuinka päättää ne, joista tulisi pysyä loitolla? Tai mistä ylipäättään johtuu, että varhaiskasvatuksessa koetaan tällaisia eroja ja joudutaan työskentelemään heikkouksien ja vahvuuksien mukaan? Kyse on pitkälti toimintakulttuurin ja koulutuksen vaikutuksista, mutta näkisin, että kysymystä tulee lähestyä ennen kaikkea kasvattajien yksilöllisen persoonan ja ammatti-identiteetin kautta.

Uskon, että jokainen ihminen haluaa tuntea itsensä tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Itse ainakin haluan olla sellainen, jota kaivataan ja jonka poissaolo huomataan. Haluan olla sellainen, joka otetaan vastaan avosylin ja hymyillen. Janoan sitä tunnetta, minkä saan, kun huomaan olevani hyvä jossakin. Harvassa paikassa nämä tarpeet täyttyvät samalla tavalla kuin varhaiskasvatuksessa. Lapsilta saa usein varsin varauksettoman vastaanoton, ja he ovat onnellisia läsnäolevasta ja välittävästä aikuisesta. Se yksin ei kuitenkaan anna ainakaan omalle työlleni kaikkea merkitystä. Koen, että merkitys tulee omasta erilaisuudestani ja mukana tuomastani lisäarvosta – näin on ollut kaikissa ammateissa ja tehtävissä, joissa olen toiminut elämäni aikana. Varhaiskasvatuksessa erilaisuuteeni kytkeytyy oman erityisosaamiseni lisäksi myös minuun miehenä kohdistuvat omat ja muiden odotukset sekä tässä tutkimuksessa ilmenneet mieskasvattajien piirteet, joista tunnistan itseni laajasti. Oma persoonani – *minä ja elämänhistoriani* (Karila 1997) – rakentaa ammatti-

identiteettiäni suhteessa muihin työntekijöihin ja tuo mielekkyyttä työhön. Sukupuoli ja siihen kytkeytyvät seikat ovat osa minua ja tapaan tehdä työtä.

Olen pohtinut omaa rooliani ja välittämääni mieskuvaa tarkasti jo aiemmin, mutta tämän tutkimuksen myötä olen puntaroinut entistäkin tarkemmin sitä, millaisia asioita teen työssäni ja millainen mies olen. Tutkimus avasi näkökulmiani työhön ja etenkin siihen, millaisia käsityksiä minusta on saattanut syntyä muille varhaiskasvatuksen työntekijöille. Tiedostan, ettei ole samantekevää, millainen mies olen ja millaista performanssia tuotan olemassaolollani ja teoillani, sillä saatan vahvistaa sukupuolirooleja herkästi. Toisaalta ei ole myöskään samantekevää, millainen mies minun *tulisi* olla, tai tulisiko minun rajoittaa sitä, miten toimin tai näyttäydyn. Jos miehille ominaiset asiat ovat niitä, jotka osaltaan luovat miehen työlle lisäarvoa ja antavat miehelle merkityksellisyyden tunnetta suhteessa naisiin, olisiko miesten työn rajoittaminen edes eettistä? Miten paljon omasta ammatti-identiteetistään tulee olla valmis luopumaan ja millaiset sen vaikutukset ovat? Miesten rajoittaminen ei ole yksinkertainen kysymys, sillä silloin tartutaan työn merkityksen ytimeen. Onkin syytä pohtia, olisiko varhaiskasvatuksessa miehiä edes nykyisen vertaa, jos miehet eivät voisi toimia omalla tavallaan silloin kun se on mielletävissä maskuliiniseksi ja miestapaiseksi (vrt. Peeters 2007, 24; Kattelus & Salminen 2018, 61)?

Ennen kuin miesten toiminnan sisällöistä ja miesten roolien vaikutuksista lasten mieskuvaan voidaan vetää suuntaviivoja mihinkään suuntaan miehiä sallien tai rajoittaen, on syytä pohtia myös hyvän mieskuvan kysymyksiä. Ensinnäkin pyritäänkö kasvatuksella ylipäättään *hyvään mieskuvaan* vai onko ajatus *hyvästä ihmiskuvasta* riittävä? Entä millainen hyvä mieskuva on? Tutkimuksen myötä olen vakuuttunut siitä, että miesten tulee toimia juurikin miehen malleina ja puhua mieskuvan rakentamisesta. Vaikka hyvän mieskuvan piirteet ovatkin pääosin hyvään ihmiskuvaan verrannollisia, miesten toiminnan riskit liitetään perinteisen, stereotyyppisen mieskuvan muodostamiseen. Hyvän ihmiskuvan tavoittelu ei tuo näitä riskejä näkyviksi, vaan vasta miehen mallina toimiminen kiinnittää huomion myös haitallisiin piirteisiin – tätä tutkimusongelmaa ei edes olisi, mikäli hyvä ihmiskuva takaisi hyvän mieskuvan. Koska lapsi muodostaa mieskuvaa joka tapauksessa, hän tarvitsee elämäänsä hyviä miehen malleja.

Kuten yhteenvedon lopussa kuvailin, miehen mallina toimimisessa on kyse ennen kaikkea mahdollisuuksien mallina toimimisesta. Silloin kyse on ennen kaikkea asenteesta ja pyrkimyksestä luoda erilaisia, laajempia ja vaihtoehtoisia mahdollisuuksia olla mies. Perinteisiä sukupuolirooleja ei

murreta tai laajenneta rajoittamalla miehiä ja pyrkimällä sukupuolineutraaliuteen, vaan tarkastelemalla sukupuolia tietoisesti, tekemällä toisin ja antamalla tilaa tehdä toisin. Käänteisesti sukupuolisensitiivisyyttä ei ole sukupuolirooleihin juuttuminen tai toisin tekemään pakottaminen. Pidänkin tärkeänä sitä, että paitsi jokainen lapsi myös jokainen kasvattaja saa olla oma itsensä eikä esimerkiksi kasvattajan omaa, sukupuoleen kytkeytyvää ammatti-identiteettiä tarvitse rakentaa uusiksi sukupuolisensitiivisyyden nimissä. Vahvuuksien ja mielenkiintojen sivuuttaminen ei ole tästä näkökulmasta tarkasteltuna perusteltua. Vaikka onkin tärkeää saada olla omanlaisensa, samalla on myös kiinnitettävä huomiota roolien ongelmallisuuksiin ja tartuttava mahdollisuuksiin – vaikka mies saattaakin tuoda tullessaan miestapaisuuksia, mies tuo tullessaan myös mahdollisuuden toimia konkreettisesti toisin. Näkisin, että kasvatustietoinen mies kokee myös velvollisuuden toimia niin.

Tämän tutkimuksen miehiin kohdistuva näkökulma ja toisaalta myös oma asemani varhaiskasvatuksen miesopettajana ohjasi näkökulmaani herkästi vain miehiin siitäkin huolimatta, että koko tutkimus rakentui miesten ja naisten yhdessä rakentamalle työnjaolle ja muodostamille sukupuolittuneille rooleille, ja että haastateltavat kuvailivat runsaasti myös omaa toimintaansa. Haluankin kiinnittää huomiota siihen, että sukupuolisensitiivinen työyhteisö ja kasvatus ovat koko työyhteisön yhteisiä asioita. Esimerkiksi edellä kuvailemani pohjalta työyhteisössä tulisi aina pohtia sitä, mistä roolittuminen kumpuaa ja ovatko erilaiset roolit toivottuja, vai tulevatko ne miehelle oletettuina ja annettuina (vrt. Haapala 2017, 39). Lisäksi on pohdittava roolien vaikutuksia lapsiin. Myönteisellä tavalla muodostuneille rooleille on hyvä antaa tilaa, mutta ei loputtomiin, mikäli roolien vaikutukset eivät ole toivottuja kasvattajille tai etenkin lapsille. Roolien *liiallista* tilaa ei kuitenkaan korjata rajoittamalla sitä, vaan tekemällä toisin.

Kaiken kaikkiaan näkisin, että sukupuolinen kasvatus ja roolit ovat perusteltuja ja oikeutettuja silloin, kun niiden vaikutukset ovat ensisijaisesti myönteisiä. Kuten tutkimuksen tulokset osoittavat, miehet voivat tuoda varhaiskasvatukseen jotain uutta ja erilaista, varhaiskasvatuksen toimintaa laajentavaa ja monipuolistavaa, vaikka kyse olisikin miestapaisista, perinteisiä miesrooleja vahvistavista asioista. Miehen mallina annetut roolit ovat kuitenkin vain yksi osa koko lapsen kasvua, ja mies voi toimia samanaikaisesti myös sukupuolirooleja murtaen ja sukupuolisensitiivisin tavoittein. Koko työyhteisön toisin tekemisen tärkeys nouseekin esiin etenkin siinä kohtaa, kun sukupuoliroolit uhkaavat vahvistua. Jos hyvän mieskuvan keskeinen määritelmä ja merkitys on siinä, että mies tekee toisin ja laajentaa mieskuvaa tekemällä myös naistapaisia asioita, aivan yhtä lailla näkisin mieskuvan laatua parantavana tekijänä sen, että myös naiset tekisivät toisin murtamalla mieskuvaa. Toisistaan

– ainakin vielä toistaiseksi – vastakkaisia sukupuolirooleja tulisi laajentaa molemmista suunnista lisäten mahdollisuuksia olla *mies* tai *nainen* ja osoittaen, ettei ole vain *miesten tai naisten* juttuja.

Tämän tutkimuksen pohjalta näkisin, että varhaiskasvattajien tulee ottaa mukavuusroolien rinnalle yhä enemmän epämukavuusrooleja. Vahvuuksien on tärkeä antaa kukoistaa, mutta samalla on pyrittävä itse oppimaan, kehittymään ja sukupuolisensitiivisyyden nimissä myös tekemään toisin. Sukupuolisensitiivisyyden ydinidea kietoutuu siihen, ettei sukupuoli enää tarpeettomasti rajoittaisi sitä, mitä kukin voi olla ja tehdä, vaan laajentaa käsitystä siitä, mitä kaikkea jokainen saa olla. Meidän on kasvattajina hyvä olla esimerkkeinä siitä. Tiedostan, ettei vahvuuksien ja heikkouksien kautta ole helppoa toimia, eikä epämukavuusalueelle ole mukava mennä. Ratkaisuksi sille näkisin sen, että työtä tehtäisiin yhdessä sen sijaan, että sitä roolitettaisiin.

Viimeisten graduviikkojen aikana tein havaintoja omasta kasvatustajatteluani, omasta ammatti-identiteetistäni sekä sukupuolittumisen ulottuvuuksista. Haluan nostaa esille yhden esimerkin, joka tuo rekonstruktion konkreettisesti esille: olen haaveillut siitä, että pääsisin kevään tullen huoltamaan polkupyöriä lasten kanssa päiväkodin pihalla. Toimintana tämä olisi hyvin miestyypillistä ja saattaisi vahvistaa stereotyyppistä kuvaa miehistä. Tiedostan sen kumpuavan omasta sukupuoleeni kytkeytyvästä elämänhistoriasta sekä niistä asioista, joita olen oman isäni kautta kokenut ja joita koen mielekkäiksi ja tärkeiksi taidoiksi ja kokemuksiksi välittää edelleen. En pidä todennäköisenä, että vastaavaa toimintaa kovin monessa päiväkodissa järjestetään, jolloin myös kokemani merkityksellisyys ja ammatti-identiteettini vahvistuisi – toiminta rikastaisi varhaiskasvatuksen arkea ja lasten kokemuksia. Tämän tutkimuksen valossa pyrkisin kuitenkin siihen, että en tekisi pyörähuoltoa itse, vaan yhdessä naiskasvattajan kanssa. Toiminta kohdistettaisiin kaikille lapsille ja siihen yhdistettäisiin myös muita sisältöalueita, esimerkiksi avaimenperän punonta polkupyörän avaimelle. En koe kädentaitoja – yllättäen – omaksi vahvuudekseni, eivätkä käsityöt välttämättä innosta poikia sen enempää. Tässä olisi kuitenkin tilaisuus paitsi laajentaa käsitystä miessukupuolesta myös motivoida poikia ompelemaan ja innostumaan uusista asioista – jälleen yksi näkökulma, jonka miellän ainakin jollain tasolla kumpuavan omista kokemuksistani poikana.

Sukupuoli ja siihen liittyvä elämänhistoria ovat rikastavia voimia, joiden on mahdollista vaikuttaa myönteisesti lasten kokonaisvaltaiseen kasvuun. Vaikka sukupuoliroolit toisinaan vahvistuvatkin varhaiskasvatuksessa, oikeanlaisen kasvatuksen tuloksena roolit myös laajenevat. Siihen on haluttaessa mahdollisuus. Nyt on aika käydä keskustelua siitä, miten ja millä ehdoilla niin toimitaan.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuudesta vastaa vain tutkija itse, sillä hän on tutkimuksen tärkein tutkimusväline. Luotettavassa tutkimustyössä tutkija tunnistaa ja tunnustaa oman subjektiivisen asemansa kaikissa tutkimuksen vaiheissa. (Eskola & Suoranta 1998, 209, 213.) Tutkijan on noudatettava hyvän tieteellisen käytännön periaatteita, sillä ne ovat edellytyksenä tieteellisen tutkimuksen eettisyydelle, luotettavuudelle ja uskottavuudelle (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Olen pyrkinyt tekemään tutkimustyötä vilpittömästi, rehellisesti ja parhaalla mahdollisella omien kykyjeni ja taitojeni edellyttämällä tavalla. Vaikka graduprosessin aloittaminen hirvitti ja alkuun pyrkimyksenäni oli *vain selviytyä*, sittemmin löysin innostusta ja rohkeutta kohdata pelkoni. Lopulta tutkimus tempaisikin minut mukaansa ja halusin tehdä parhaani, sillä koin aiheen niin tärkeäksi. Olen pyrkinyt läpinäkyvyyteen tutkimuksen kaikissa vaiheissa, ja olenkin tuonut luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyviä seikkoja esille jo tutkimuksen toteuttamista kuvaavassa luvussa. Tässä luvussa esittelen joitakin tekemiäni valintoja, joilla olen pyrkinyt kiinnittämään huomiota tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen.

Tiedostin oman subjektiivisuuteni suhteessa tutkimusaiheeseen tutkimusprosessin alkujuurilta alkaen. Miespuolisena varhaiskasvatuksen opettajana minulla oli omat ennakkokäsitykseni ja -oletukseni tutkittavasta ilmiöstä – perustuihan tutkimusaiheen valintakin omiin kokemuksiini. Vastaavasti tiedostin subjektiivisen asemani myös sukupuolen ja sukupuolentutkimuksen osalta. Sukupuolentutkimus on ollut minulle varsin vieras asia eikä minulla ollut kattavaa teoreettista tietoutta aiheeseen liittyen pois lukien kandidaatin tutkielman teossa oppimani tietämys. Tämä on vaikuttanut omien ennakkokäsitysteni merkittävyyteen joissain määrin. Pyrin kuitenkin luomaan luotettavuutta tutkimustyölle tekemällä huolellista työtä tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen rakentamisessa. Riittävän tiedon valossa pystyin ottamaan etäisyyttä omiin ennakkoajatuksiini ja lähestymään tutkimuksen empiiristä osiota tutkimuksen tieteellistä tarkoituspäästä tukien. Kattava teoreettinen viitekehys loi pohjan koko tutkimustyöni läpinäkyvyydelle.

Teoreettisen viitekehyksen rakentaminen oli haastavaa, sillä mieskasvattajiin liittyvän tutkimuksen määrä on vähäistä ja vaikeasti saatavilla. Lisäksi suuri osa tutkimuksista on pohjoismaista ja siten oman kielitaitoni ulkopuolella. Tästä johtuen jouduin hyödyntämään viitekehyksessä myös Jensenin (1996) ja Owenin (2003) politiikka- ja keskustelupapereita, joissa pohjoismaista tutkimustietoa

välitetään hallinnollisille elimille. Tiedostan, etteivät lähteet ole vertaisarvioituja ja hyödynnänkin niitä vain toissijaisina lähteinä.

Lähestyin haastateltavia tutkimuskutsulla (Liite 1) sosiaalisen median kautta sekä sähköpostitse. Tutkimuskutsussa kerroin tutkivani varhaiskasvatuksen mieskasvattajien rooleja sekä suhdetta muuhun henkilöstöön, lapsiin ja yhteiskuntaan. Tavoitteekseni kerroin ymmärtää niukalti tutkittuja varhaiskasvatuksen miehiä paremmin ja luoda pohjaa kasvatustutkimukselle ja jatkotutkimukselle. Tutkimuksen näkökulmasta en kertonut tarkemmin, joskin kerroin etsiväni haastateltavaksi vain naisia. Tarkemmat ennakkotiedot olisivat mahdollistaneet haastateltavien etukäteispohdinnan, mutta näin tärkeämmäksi saavuttaa mahdollisimman todenmukainen asianlaite. Kaikilla haastateltavilla toki oli oma pohdintansa ja jopa työyhteisössä yhdessä käyty pohdinta taustalla. Kuitenkin, jos olisin esimerkiksi kertonut tutkivani miehen mallina toimimista ja hyvää mieskuvaa, ennakkopohdinnat olisivat voineet tuottaa haastattelussa todellisuudesta poikkeavan kuvan.

Todellisen kuvan tavoittelun kannalta haastattelutilanteeseen varautuminen on haastattelututkimuksen laadukkuuden kannalta tärkeää. Huolella suunniteltu haastattelurunko ja syventävien kysymysten etukäteispohdinta ovat seikkoja, jotka tukevat hyvää haastattelua. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 184). Valitsin tutkimusmetodiksi puolistrukturoidun teemahaastattelun, jotta voisin vaikuttaa tutkimuksen laadukkuuteen positiivisesti. Puolistrukturoitu haastattelurunko tuki riittävää struktuuria haastateltavien käsitysten ja kokemusten tavoittamiseen, mutta samalla teemahaastattelun piirteet antoivat paremman mahdollisuuden haastattelun joustavalle etenemiselle ja avoimuudelle haastateltavien kertomuksia kohtaan. Haastattelutilanteissa pyrin toimimaan haastateltavien ja heidän vastaustensa ehdoilla sekä olemaan ohjailematta haastateltavien vastauksia. Joissakin tilanteissa jouduin turvautumaan haastattelurunkoon tiiviimmin, kun taas välillä haastateltavat saattoivat vastata useisiin rungon kysymyksiin peräkkäin ilman, että ehdin sanoa sanaakaan väliin. Tämä osoittaa rungon olleen hyvä ja toimiva. Haastattelutilanteissa haastateltavaksi osoittautui riittävän etäisyyden ja objektiivisuuden ottaminen haastateltaviin ja heidän vastauksiinsa. Keskustelunomaisten tilanteiden myötä myös omat kokemukseni näkyivät paikoin, mutta näkisin niiden nousseen esille sillä tavoin ja sellaisissa tilanteissa, etteivät ne vaikuttaneet tutkimuksen tuloksiin. Jälkikäteen tarkasteltuna olisin voinut toimia haastattelutilanteissa joiltain osin paremmin järkevämmillä sanavalinnoilla ja lähestymistavoilla. Esimerkiksi Sarin haastattelussa olisi ollut hyvä pyrkiä vielä avoimempiin ja epäsuorempiin kysymyksiin, sillä joissain tilanteissa kysymyksenasettelu näkyi erityisenä varovaisuutena vastausten muodostamisessa ja laajuudessa.

Vaikka tutkijan rooli tutkimusvälineenä näkyykin jo haastattelutilanteessa, rooli näkyy ennen kaikkea analyysin teossa – analyysi on tutkijan omaa tulkintaa. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on erityisen oleellista se, kuinka luotettavaa analyysi on. Analyysissä on pyrittävä todennukaisuuteen ja haastateltavien käsitysten julkituomiseen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 189.) Tämän tutkimuksen kohdalla ylivoimaisesti vaikeinta olikin tutkimuksen analyysivaiheen teko ja luotettavuuden säilyttäminen sen aikana. Koska kahta täsmälleen samanlaista mieskasvattajaa ei ole, ja haastateltavilla oli miehistä paljon erilaisia ja jopa keskenään ristiriitaisia kokemuksia ja käsityksiä, kaikenlaisen tulkinnan tekeminen oli vaikeaa. Jouduin pohtimaan sitä, kuinka hyvin analyysi kuvaa haastateltavien vastauksia ja toisaalta sitä, kuinka hyvin aineistosta voi rakentaa minkäänlaista kuvaa varhaiskasvatuksen miehistä tai naiskasvattajien käsityksistä yleisellä tasolla. Haastateltavat toivat toistuvasti ilmi sitä, etteivät voi sanoa onko kyse persoonasta vai sukupuolesta. Toisaalta tämä on tutkimuksen tulosten kannalta oleellinen havainto, sillä se juurikin kuvaa kasvattajien yksilöllisten piirteiden merkitystä varhaiskasvatustyössä.

Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ollut tavoitteena saavuttaa yksiselitteistä ja siirrettävissä olevaa tulosta, sillä se olisi mahdotonta. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa varhaiskasvatuksen sukupuolittuneisuuden kautta välittyvää mieskuvaa sekä varhaiskasvatuksen naisten käsityksiä ja odotuksia mieskasvattajiin liittyen. Tavoitteena oli luoda pohjaa tarpeelliselle kasvatustutkimukselle sekä niukasti tutkittujen mieskasvattajien jatkotutkimukselle. Tästä johtuen erityisesti huolellisen teoreettisen viitekehyksen rakentaminen ja mahdollisimman kattavan ja laajan aineiston analyysin tekeminen nousevat merkityksellisiksi. Kuten tutkimustuloksista käy ilmi, olen raapaissut koko ilmiöstä vain pintaa, ja jokaisesta ylä- ja alateemasta riittäisi tutkittavaa vuosiksi eteenpäin. Vastavasti kaikista teemoista olisi tärkeää käydä keskustelua, sillä tutkimus tulee merkitykselliseksi vain siitä opitun muutoksen kautta. Tutkimuksen arvo näkyy sen vaikutuksissa ja niiden arvioinnissa.

Oman tulkintani uskottavuuden ja tutkimustuloksen luotettavuuden vuoksi olen esitellyt ja perustellut tutkimuksen varrella tekemiäni valintoja tämän tutkimusraportin varrella. Uskottava perustelu on tärkeää, sillä se toimii tutkimuksen peruskalliona siinäkin vaiheessa, jos toinen tutkija päätyy erilaiseen tulkintaan. Lisäksi tutkimuksen luotettavuutta lisää pyrkimykseni läpinäkyvyyteen tutkimusaineiston osalta – olen pyrkinyt luomaan kattavan kuvauksen koko aineistosta sen oleellisin osin, jotta myös lukija pääsee näkemään ja arvioimaan aineistossa ilmenevät yhtäläisyydet ja eroavaisuudet. Etenkin ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta aineisto on hyvin moninainen, mikä jättää tutkijan tulkinnalle merkittävän roolin. Toisen tutkimuskysymyksen osalta vastaukset

olivat huomattavasti yhteneväisemmät ja tutkimuskysymykseen vastaaminen ei ollut muutenkaan tulkinnallisesti niin haastavaa. Arvioin onnistuneeni tulkintojen teossa hyvin. Tulkintojen todennukaisuutta tukevana seikkana näen myös sen, millaisia havaintoja olen tehnyt vertaillen tutkimuksen tuloksia aiempiin tutkimuksiin. Luotettavuuden kannalta nostan esille myös tutkimusmenetelmälliset onnistumiseni ja kehityskohteeni aineiston hankinnan osalta. Koen parihaastatteluiden vaikuttaneen tutkimukseen luotettavuuteen myönteisesti, mutta tutkimuksen luotettavuuden kannalta erilaiset ryhmähaastattelut olisivat voineet olla parempia vaihtoehtoja. Olisin voinut saada itseni vieläkin etäämmälle tutkittavista ja haastattelutilanteissa olisi ollut paremmat mahdollisuudet vertailevalle keskustelulle, kuten pohdin jo ennakkoon tutkimusmenetelmiä kuvaavassa luvussa. Myös laajemman otannan ja esimerkiksi esiopetuksessa tehtävän haastattelun puuttumisen vaikutuksia on syytä pohtia. Tuloksia nämä eivät todennäköisesti olisi suuresti heilauttaneet, mutta uusia näkökulmia olisi tavoitettu varmuudella.

Tutkimuksen teossa olen pyrkinyt ottamaan huomioon myös tutkimuseettisesti tärkeitä seikkoja jokaisessa tutkimuksen vaiheessa. Haastateltavat osallistuivat tutkimuksen tekoon vapaaehtoisesti ja tutkimusluvan alaisuudessa. Heitä informoitiin tutkimuksen tarkoituksesta ennakkoon riittävällä tarkkuudella. Haastateltavien anonymiteetti on huomioitu jo litteroitaessa: nimet ja paikkakunnat on poistettu tai vaihdettu ja varauduin myös anonymiteetin suojaamiseen mahdollisten murteiden osalta. Olen kuvaillut eri taustoista tulevia haastateltavia tutkimuksen kannalta riittävällä tarkkuudella, mutta pyrkinyt samalla kiinnittämään huomiota siihen, ettei tutkimusraporttiin päätyisi anonymiteetin rikkovia tunnistetietoja. Koska varhaiskasvatuksessa työskentelee miehiä varsin vähän, anonymiteetin kysymyksiin liittyy joitain haasteita. Etenkin välittömässä lähipiirissä työskentelevät miehet saattavat tunnistaa haastateltavan. Tässä tutkimuksessa Sarin työtoveri oli tietoinen ja suostuvainen Sarin osallistumisesta tutkimukseen. Olen kiinnittänyt huomiota myös hänen anonymiteettiinsä ja varauduin myös tutkimuksen mahdollisiin vaikutuksiin heidän jakamassaan työyhteisössä. En näe tämän kuitenkaan rajoittaneen toimintaani tutkijana tai vaikuttaneen tutkimuksen tuloksiin. Eettisyyden kannalta oleellista oli myös läpi tutkimustyön kulkenut pohdinta luotettavuuden taustatekijöistä. Jokainen valinta on harkittu myös siitä näkökulmasta, että haastateltavilla on mahdollisuus puhua omalla äänellään. Haastattelutilanteet olivat turvallisia ja koin, että haastateltavat voivat puhua mahdollisimman vapautuneesti ja luottamuksellisesti. Aineistoa on säilytetty ja analysoitu kiinnittäen huomiota huolellisuuteen ja

luottamuksellisuuteen myös tietoturvallisuuden osalta. Aineistoa hyödynnetään vain tässä tutkimuksessa ja se hävitetään tutkimuksen arvioinnin valmistuessa.

Tiedostan tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden kannalta rajalliset taitoni ja asemani – olen vasta aloitteleva tutkija ja tutkimus käsitteli itseäni hyvin lähellä olevaa aihetta. Mielestäni olen kuitenkin tehnyt hyvää työtä ja voin seistä tutkimuksen takana hyvällä omallatunnolla ylpeästi.

7.3 Jatkotutkimusaiheet

Tässä tutkimuksessa tutkittiin varhaiskasvatuksen miehiä varhaiskasvatuksen naiskasvattajien näkökulmasta. Tutkimuksessa keskityttiin mieskuvan välittymiseen varhaiskasvatuksen sukupuolituneessa toimintakulttuurissa sekä siihen, millainen kasvattajien tavoitteleman hyvän mieskuvan tulisi olla. Vaikka tutkimus antoi paljon vastauksia, se on vain pintaraapaisu ja jättää pöydälle liudan uusia ja tarkentavia kysymyksiä mies- ja naiskasvattajien eroavaisuuksiin liittyen. Ymmärrän naiskasvattajien odotuksia nyt paremmin, kuin koskaan aiemmin, mutta käytännön arjen toteuttaminen jää vielä epäselväksi. Siihen saan konkreettisia vastauksia, kun siirryn aikanaan työelämään, mutta näen myös lisätutkimukselle olevan tarvetta.

Varhaiskasvatuksen miehistä ja naisista tulisi tehdä vertailevaa määrällistä tutkimusta. Tämä tutkimus jätti avoimeksi sen, millaisia eroja miesten ja naisten välillä tosiasiaassa on – kuinka paljon kyse on vain yksittäisistä persoonatason eroista ja missä määrin erot ovat kytkeytyneet sukupuoleen? Esimerkiksi miesten ja naisten väliset erot kasvatustyyliissä ja työotteessa sekä joissain muodostuneissa rooleissa toistuivat selkeinä sekä tässä että aiemmissa tutkimuksissa, mutta mielikuvan perimmäistä todellisuutta ja vaikutuksia on vaikea arvioida. Keskeisimmän suomalaisen varhaiskasvatuksen miehiä kattavasti kartoittaneen tutkimuksen aineisto on kerätty yli 30 vuotta sitten (Tamminen 1995, 86), mikä on auttamatta liian pitkä aika. Uusi määrällinen, vertaileva tutkimus antaisi luotettavamman kuvan varhaiskasvatuksen arjesta.

Toisaalta olisi hyvä tehdä lisää myös laadullista tutkimusta ja kartoittaa myös mieskasvattajien ajattelua ja identiteettejä. Sain miesten omasta ajattelusta itse hyvän käsityksen kandidaatin tutkielmani kautta, mutta miesten omia käsityksiä ja kokemuksia olisi hyvä kartoittaa myös laajemmalla ja asiantuntevammalla tutkimuksella. Mieskasvattajien tutkimisen tärkeys kumpuaa siitä, että miehet kaikista odotuksista huolimatta tekevät työtään oman ajattelunsa pohjalta.

Lisäksi olisi hyvä selvittää tarkemmin myös varhaiskasvatuksen työyhteisökysymyksiä, sillä ne nousivat tässäkin tutkimuksessa esille oleellisina odotuksina ja ristiriitoina, mutta niiden laajemmalle tarkastelulle ei ollut tällä kertaa tilaa. Myös tutkimusaineistossa sivutut miehiin kohdistetut ennakkoluulot olisivat tärkeä tutkimuksen kohde. Ennakkoluuloja ilmenee yhteiskunnassa laajasti ja tämän tutkimuksen valossa uskon, että niitä kätkeytyy myös varhaiskasvatuksen sisälle. Ennakkoluuloilla saattaa olla merkitystä paitsi miesten hakeutumiseen alalle myös miesten tapaan tehdä työtä ja osoittaa hellyyttä. Onkin hyvä pohtia, piileekö ennakkoluuloissa myös osasy syy miesten alan sisäiselle segregaatiolle – miehiä työskentelee kaikista vähiten sen ikäisten lasten kanssa, joiden kohdalla hoivan ja huolenpidon määrä ja merkitys on suurin. Kuten teoreettisessa viitekehityksessä kuvailin, ennakkoluulot eivät ole itsellenikään vieras ja vähäpätöinen taakka.

Varhaiskasvattajien käsitysten tutkimisen lisäksi olisi tärkeää tehdä tutkimusta myös kasvattajien sukupuolen ja sukupuolituneen toiminnan vaikutuksista lapsiin ja heidän mieskuvaansa. Tämän tutkimuksen valossa on nähtävissä, että lapset luokittelevat aikuisia sukupuolen perusteella ja tekevät tulkintoja aikuisten välisten erojen pohjalta. Jo graduaiheita puntaroidessani pohdin lähestyvänä ilmiötä juurikin lasten ja heidän käsitystensä kautta, mutta koin tärkeämmäksi tutkia aihetta eri näkökulmasta. Olisi mielenkiintoista kartoittaa sitä, millaisia asioita lapset yhdistävät miehiin ja naisiin sekä mies- ja naiskasvattajiin. Olisi arvokasta saada tietoa siitä, millaisia käsityksiä ja odotuksia lapsilla on, sillä aivan kuten työtovereiden myös lasten odotukset vaikuttavat kasvattajien rooleihin.

Lopetin kandidaatin tutkielmani toteamalla, että varhaiskasvatuksen miesten ja samalla naisten tutkimukselle olisi kaiken kaikkeaan suuri tarve. Myös tämä tutkimus on hyvä päättää samoihin sanoihin – mieskasvattajista on tutkimustietoa surullisen niukasti, ja jokainen uusi tiedonjyvänen tuo ilmiötä paremmin tunnetuksi ja kehitettäväksi. Toivon, että tämä tutkimus voisi osaltaan toimia inspiraationa ja pohjana aiheen jatkotutkimukselle.

LÄHTEET

Ahlman, E. 1993. Kasvatusedellytykset, kasvatustenetelmät ja kasvatuspäämäärät. Teoksessa L. Nukari (toim.) Erik Ahlman, Artikkeleita (2). Teokset IX. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Filosofian laitos. Julkaisu 57, 110–117. (Alkuperäinen julkaisu: Kasvatus ja koulu 1937, 163–170.)

Aina, O.E. & Cameron, P. A. 2011. Why does gender matter? Counteracting stereotypes with young children. *Dimensions of Early Childhood* 39:3, 11–19.

Alasaari, N. 2013. Lasten leikkiä – sukupuolitietoinen näkökulma päiväkodin arkeen. Nais- ja sukupuolentutkimuksen pro gradu -tutkielma. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Turku: Turun yliopisto.

Alasaari, N. & Katainen, R. 2016. Selvitys sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:36. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Alasuutari, M. 2016. Tytön ja pojan varhaiskasvatus. Teoksessa: M. Husso & R. Heiskala (toim.) *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus, 122–141.

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. 2., uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, P. 1995. *Researching culture. Qualitative method and cultural studies*. London: SAGE Publications Ltd.

Anudi, M. 2005. Teknologiakasvatuksen kehittämishaasteet tyttöjen näkökulmasta. Teknologiakasvatuksen kehittämisprojekti Kastellin koululla. Teoksessa: L. Teräs (toim.) *Koulutus, sukupuolisosialisaatio ja teknologia. Näkökulmia segregatioon*. Oulu: Oulun yliopisto, Kajaanin yliopistokeskus, WomenIT-projekti 2005, 136–155.

Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2013. Kasvatussosiologia. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Butler, J. 1999. Gender trouble: Feminism and the subversion of identity [verkkojulkaisu]. ISBN=978-0-203-90275-2. New York: Routledge. Luettu: 13.3.2019.

Cameron, C., Moss, M. & Owen, C. 1999. Men in the nursery : Gender and caring work. London: SAGE Publications.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, M. 2016. Päiväkodin tiimi työyhteisönä. Tutkimus lastentarhanopettajien kokemuksista tiimityöstä päivähoidossa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Eskola, J., Lätti, J. & Vastamäki, J. 2018. Teemahaastattelu : lyhyt selviytymisopas. Teoksessa: R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 27–51.

Haapala, E. Sukupuolisuuden ilmeneminen lastentarhanopettajan pedagogisessa työssä. Oulu: Oulun yliopisto.

Hakala, K. 2007. Paremminkin tietäjän paikka ja toisin tietämisen tila. Opettajuus (ja tutkijuus) pedagogisena suhteena. Helsinki: Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 212.

Harva, U. 1968. Systemaattinen kasvatustiede. Helsinki: Otava.

HE 40/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_40+2018.pdf. Luettu: 4.4.2019.

Hirsjärvi, S. 1980. Kasvatustietoisuus ja kasvatuskäsitykset: teoreettinen tarkastelu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hirsjärvi, S. 1985. Johdatus kasvatustieteen filosofiaan. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

- Hollo, J. 1927. Kasvatuksen teoria (: johdantoa yleiseen kasvatustoppiin). Porvoo: WSOY.
- Huttunen, J. 1990. Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Huusko, H. 2015. Lasten sukupuolittunut toiminta ja keskinäinen valta päiväkodissa. Etnografinen lähestymistapa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ikonen, R. 2000a. Mitä on se 'kasvatus'? Kasvatus 31:2, 118–129.
- Ikonen, R. 2000b. Kasvatusta vai sosialisatiota? Aikuiskasvatus 20:1, 43–51.
- Itäkare, S. 2015. Vakaumukselliset vasut? Uskonto- ja katsomuskasvatuksen diskursiivinen rakentuminen varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jaakola, J. & Järvinen, M. 2015. "Ei miessukupuolesta ainakaan haittaa oo ollu". Miesluokanopettajien kokemuksia naisenemmistöisessä työyhteisössä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jensen, J. J. 1996. Men as workers in childcare services. A discussion paper. London: European Commission Network on Childcare.
- Juvonen, T. 2016. Irtiottoja sukupuolen luonnollisuudesta. Teoksessa: M. Husso & R. Heiskala (toim.) Sukupuolikysymys. Helsinki: Gaudeamus, 33–53.
- Juvonen, T. 2017. Sisäpiirihaastattelu. Teoksessa: M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 398–410.
- Järvinen, M-L. 2011. Konstruktivistinen oppimiskäsitys opettajan pedagogisena työvälineenä alkuopetuksessa. Näkökulmia muutokseen. Tampere: Tampereen yliopisto. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1053.
- Karila, K. 1997. Lastentarhanopettajan kehittyvä asiantuntijuus : lapsirakkaasta opiskelijasta kasvatuksen asiantuntijaksi. Helsinki: Edita.
- Karila, K., Kosonen, T. & Järvenkallas, S. 2017. Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30.

- Karila, K. & Kupila, P. 2010. Varhaiskasvatuksen työidentiteettien muotoutuminen eri ammattilaissukupolvien ja ammattiryhmien kohtaamisissa. Työsuojelurahaston hanke 108267. Loppuraportti. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Karila, K. & Nummenmaa, A. R. 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkot. Helsinki: WSOY.
- Kattelus, V. & Salminen, A. 2018. Alfauroksia vai sopeutujia? Miehen paikka koulun työyhteisössä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kinos, J. & Laakkonen, E. 2005. Mieslastentarhanopettajien työ- ja koulutusura sekä harrastustoiminta. Teoksessa: T. Merisuo-Storm & M. Soininen (toim.) Opettajuuden jäljillä. Varhaiskasvatuksesta aikuiskasvatukseen. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:74, 141–165.
- Korhonen, T. 2014. Sukupuoli varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatustieteen pro gradu - tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Korvajärvi, P. 2017. Yhteiskuntatieteellisen naistutkimuksen emeritaprofessori Päivi Korvajärven haastattelu. Aikalainen 27.1.2017. Taantuuko tasa-arvo? [verkkajulkaisu].
<http://aikalainen.uta.fi/2017/01/27/taantuuko-tasa-arvo/>. Luettu: 25.1.2019.
- Kupila, P. 2017. Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus oppivassa työyhteisössä. Teoksessa: E. Hujala & L. Turha (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 301–311.
- Kärki, S. 2015. Lastentarhanopettaja liikuntakasvattajana. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–72.
- Lehtovaara, M. 1992. Subjektiiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena. Tampere: Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 338.

- Lehtovaara, M. 1994. Tieto itsestä yksilön merkityksen kokonaisuudessa. Teoksessa: J. Lehtovaara & R. Jaatinen (toim.) Dialogissa – matkalla mahdollisuuteen. Tampere: Tampereen yliopisto. Tampereen opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A21, 57–79.
- Leino, A-L. & Leino, J. 1995. Kasvatustieteen perusteet. 5., uudistettu painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Levonmäki, T. & Keskinen, S. 2005. Mies- ja naislastentarhanopettajien keinot hallita lapsiryhmän tyttöjä ja poikia. Teoksessa: T. Merisuo-Storm & M. Soininen (toim.) Opettajuuden jäljillä. Varhaiskasvatuksesta aikuiskasvatukseen. Turku: Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B74, 117–140.
- Lindroos, M. 1997. Opetusdiskurssiin piirretty viiva. Tyttö ja poika luokkahuoneen vuorovaikutuksessa. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2., uudistettu painos. Helsinki: International Methelp.
- Mutanen, H. 2017. Mieslastentarhanopettajuuden jäljillä : Mieslastentarhanopettajan kasvatuskäsitykset ja roolit mieskuvan muodostamisessa. Kasvatustieteiden kandidaatin tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Niikko, A. 1999. Rakkautta ja rajoja. Lastentarhanopettajaopiskelijoiden johtavia kasvatuskäsityksiä ja kokemuksia vanhempiensa toteuttamasta kasvatuksesta. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Nummenmaa, A. R. 2006. Kasvattajien yhteisö ja kasvatuskulttuuri. Teoksessa: K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus, 19–33.
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:17.
- Owen, C. 2003. Men's work? Changing the gender mix of the childcare and early years workforce. Facing the future: Policy papers No.6. London: Day Care Trust.

Parilla, S. & Fonsén, E. 2016. Pedagogisen johtamisen prosessi. Teoksessa: S. Parilla & E. Fonsén (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 59–90.

Peeters, J. 2007. Including men in early childhood education: Insights from the European experience. *New Zealand Research in Early Childhood Education*, Vol. 10, 2007, 15–27.

Pietilä, I. 2017. Ryhmäkeskustelu. Teoksessa: M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

Pikkuvirta, R. & Keskinen, S. 2005. Luokkahuoneen sukupuoliroolit opetusdiskurssissa. Teoksessa: T. Merisuo-Storm & M. Soininen (toim.) Opettajuuden jäljillä. Varhaiskasvatuksesta aikuiskasvatukseen. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B74, 183–208.

Puolimatka, T. 2002. Opetuksen teoria. Konstruktivismista realismiin. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. Luettu: 28.4.2019.

Sargent, P. 2013. Reluctant role models: Men teachers and the reproduction of hegemonic masculinity. *Qualitative Sociology Review* 9:3, 188–203.

Schmidt, L. K. 2006. Understanding hermeneutics. Stocksfield: Acumen.

Siljander, P. 1988. Hermeneuttisen pedagogiikan pääsuuntaukset. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 55/1988

Silverman, D. 2005. Doing qualitative research. Second edition. London: SAGE Publications Ltd.

Sinkkonen, J. 2012. Pojan psyykkisen kehityksen vaiheet. Teoksessa A. Lauriala (toim.) Koulu ja pohjoisen pojat. Rovaniemi: Sevenprint, 23–30.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2016. Työssäkäynti [verkojulkaisu]. 015 - Työlliset ammattiryhmän (AML 2010, tasot 1–5), sukupuolen, ammattiaseman ja vuoden mukaan 2010–2016. ISSN=1798-5528. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/tyokay/index.html>. Luettu: 25.1.2019.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2014. Kuntien ja kuntayhtymien talous ja toiminta [verkkajulkaisu]. Kuntien sosiaalipalvelujen toimintayksiköiden lkm 2014. ISSN=1799-1692. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/ktt/>. Luettu: 25.1.2019.

Syrjäläinen, E. & Kujala, T. 2010. Sukupuolitietoinen tasa-arvokasvatus – vaiettu aihe opettajankoulutuksessa ja koulun arjessa. Teoksessa: M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalko, T. Palmu & S. Tani (toim.) Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–40.

Tamminen, M. 1995. Mieslastentarhanopettajan rooli ja merkitys päiväkotityössä. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus. 2014. Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa – tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -hanke. Opetus- ja kulttuuriministeriö & Naisasialiitto Unioni ry. <http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi>. Luettu 1.3.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2015. Lasten päivähoito 2014. Tilastoraportti. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015122325274>. Luettu 1.3.2019.

Tiilikka, A. 2005. Äitien kasvatuskäsityksiä ja arviointeja hyvästä päiväkotikasvatuksesta. Oulu: Oulu University Press.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

Vataja, M. 2011. Miehiä kouluun? Puhetapoja miesluokanopettajuudesta. Tampere: Tampereen yliopisto.

Vehviläinen, M-R. 1974. Sukupuoliroolit lasten päiväkodeissa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Koulutuspoliittinen jaosto. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Värri, V-M. 2004. Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu etenkin vanhemmuuden näkökulmasta. 5. painos. Tampere: Tampere University Press.

Värtö, P. 2000. "Mies vastaa tekosistaan ... siinä missä nainenkin". Maskuliinisuuksien rakentaminen päiväkodissa. Kuopion yliopiston julkaisu E. Yhteiskuntatieteet 79.

WHO & BZgA 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto. 2015. Aineistohallinnan käsikirja [verkkopublication]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].

<http://www.fsd.uta.fi/aineistohallinta/>. urn:nbn:fi:fsd:V-201504200001. Luettu 16.4.2019.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2009. Lastentarhanopettajien jaettuja muisteluja sukupuoliesta ja vallasta arjen käytännöissä. Acta Universitatis Lapponiensis 171. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

LIITTEET

Liite 1.

TUTKIMUSKUTSU

Hei,

Olen Tampereen yliopiston kasvatustieteiden maisteriopiskelija. Teen pro gradu -tutkimusta varhaiskasvatuksen mieskasvattajien rooleista sekä suhteesta muuhun henkilöstöön, lapsiin ja yhteiskuntaan. Tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää paremmin niukalti tutkittuja varhaiskasvatuksen miehiä sekä toimia pohjana tarpeelliselle kasvatuskeskustelulle ja mieskasvattajuuteen liittyvälle jatkotutkimukselle.

Etsin haastateltavia laadullista tutkimusaineistoa varten. Tutkimus toteutetaan yksilö- ja/tai parihaastatteluin siten, että jokainen tutkimukseen osallistuva osallistuu yhteen haastatteluun. Haastattelu voidaan toteuttaa toiveidesi mukaan työpaikalla tai työpaikan ulkopuolella. Haastattelut toteutetaan mahdollisuuksien mukaan jo maaliskuun puolella.

Tutkimusaineistoa käsitellään luottamuksellisesti, eikä vastauksia voida yhdistää vastaajiin tai työskentelypäiväkoteihin. Aineistoa hyödynnetään vain tässä tutkimuksessa.

Jokainen vapaaehtoinen on tarpeen, jotta tutkimus voidaan toteuttaa tarkoituksenmukaisella tavalla – miesten kanssa työskennelleet ovat melko harvassa, mutta etenkin heidän osallistuminen olisi suotavaa. Vähäisen tutkimustiedon vuoksi juuri sinun ajatuksesi ja kokemuksesi ovat tärkeitä!

Ilmoitathan halukkuutesi osallistua minulle yksityisviestillä tai sähköpostitse (henri.mutanen@tuni.fi) viimeistään sunnuntaina 17.3. Lisää viestiin lyhyesti perustietosi (ikä, alan koulutus, työssäoloaika ja urakehitys, suhteesi varhaiskasvatuksen miehiin). Vastaa mahdollisiin lisäkysymyksiin yksityisesti.

Huomioithan lisätiedot alla!

Valoisin terveisin,
Henri Mutanen

Sovellut haastateltavaksi, jos

- Olet varhaiskasvatuksen kasvatustyöntekijä (esim. opettaja tai hoitaja) ja sinulla on varhaiskasvatuksen yhtäjaksoista työkokemusta vähintään yksi vuosi. Voit olla työelämässä tai esimerkiksi vanhempainvapaalla.
- Olet työskennellyt samassa tiimissä/päiväkodissa miehen kanssa TAI et ole koskaan työskennellyt samassa päiväkodissa miehen kanssa.
- Olet nainen.
- Pystyt istumaan alas noin tunniksi Tampereen alueella lähiviikkojen aikana.